Irland och irländarna

Förord till den elektroniska utgåvan

Under arbete...

IRLAND

OCH

IRLÄNDARNA

AV

J. GUST. RICHERT *FÖRSTA KAPITLET*

BELÄGENHET OCH NATUR

Irland är indelat i 4 provinser, Ulster, Leinster, Connaught och Munster, samt i 32 grevskap (se omstående karta).

Irland.

Ön har formen av en romboid, å alla sidor omspolad av Atlantens vågor. Dess topografi företer åtskilliga egendomligheter. De högsta bergen äro grupperade kring kusterna och det inre av landet bildar en lågland platå, *the Great Central Plain*, varför i stort sett flodernas övre lopp gå från öns periferi mot dess centrum.

I den grå forntiden sammanhängde Irland med Britannien. Men dess emancipation försiggick redan i ett mycket tidigt stadium och dess skapelsehistoria företer stora olikheter med moderlandets. Under långa geologiska perioder, då England låg nedsänkt under havets yta, lyckades Irland försvara sin plats på Europas karta. Detta är icke en hypotes utan ett vetenskapligt bevisat faktum, ty Irland saknar vissa serier av fossil och sediment som äro den engelska landsänkningens ojäviga vittnesbörd.

Under Europas stora nedisning rådde den starkaste kölden och den största ishopningen på den skandinaviska halvön. Från Kölens fjällrygg utgick en sammanhängande isström, som översvämmade

stora delar av Ryssland och Tyskland och även nådde Britannien, där den slutligen hejdades av en från Skotska högländerna utgående motström. Från Skottland utgick samtidigt en annan ström, som tydligen hade för avsikt att lägga Irland under sitt välde. Havet var under denna period icke så djupt som nu, beroende på att väldiga vattenmassor vorobundna i landisen, och North Channel var i det närmaste torrlagd. Ismassan kunde således skrida fram över en bred dalgång, vida mera bekväm än *Giants Causeway*, på vilken längre fram i tiden en skotsk jätte säges hava promenerat över sundet för att avlägga en visit hos en värderad irisk kollega (s. 179).

Men i Irland har ingen skotsk invasion försiggått utan motstånd. Från *the Great Central Snowfield* skred en ismassa av några hundra meters höjd beslutsamt fram mot norden, bjudande den skotska inkräktaren spetsen. Det blev en kamp mellan titaner, där båda partierna kunde tillskriva sig segern. Den iriska isjätten mäktade visserligen icke kasta tillbaka sin motståndare men tvang honom att vika av åt väster. Northern Ireland inneslöts i Skottlands kalla famntag men Southern Ireland bevarade sin självständighet. Detta var *the first Plantation of Ulster*.

Om man på kartan och i terrängen följer Irlands floder skall man ofta förvåna sig över deras till synes omotiverade lopp. *Shannon* upprinner i Ulster, 40 kilometer från västra kusten, men dess längd är 300 kilometer

och dess utlopp ligger i Munster. Men varför har ej floden sökt sig ut till havet genom den låga och lösa kalkplatå, som sträcker sig fram till Galway Bay, utan nedskurit sin bädd i det hårda bergmassivet ovanför Killaloe? Geologerna förklara detta så, att Galwayplatån fordom legat på en ännu högre nivå men sedermera blivit sänkt genom förvittring och erosion. På samma sätt förklaras att *Blackwater* går i rakt ostlig riktning fram mot Waterford men 20 kilometer

från kusten viker av i 90° vinkel mot söder, genomskärande en bergrygg som nu ligger högre men fordom varit lägre än terrängen i öster.

Efter landisens avsmältning bildade de frigjorda grusmassorna långsträckta rullstensåsar eller oregelbundna moräner, vilka hindrade vattnets lopp och gåvo upphov till större eller mindre sjöar. Av dessa hava en del »vuxit igen», d. v. s. blivit fyllda med organiska rester av en försvunnen skogsvegetation, och så har Irland fått dessa oräkneliga torvmossar, som representera en av dess viktigaste naturtillgångar.

Andra sjöbäcken hava bildats genom förkastningar och depressioner i berggrunden, bland dem *Lough Neagh*, Irlands största sjö, vars yta sedermera minskats genom avsättning av lösa sediment från angränsande sanka marker.

Men det finnes en annan kategori av sjöar, vilka ej minskas utan tvärtom stadigt ökas, nämligen sådana som uppstått genom kemisk upplösning av berggrunden. The Great Central Plain är uppbyggd av lös kalksten, på vilken mossvattnets syror utöva en snabbt förstörande inverkan, kraftigt understödd av vågornas angrepp på stränderna. En sådan sjö får ofta en mycket oregelbunden ytform, med otaliga vikar som tränga längre och längre in i stränderna.

Men de destruktiva krafterna i det inre av landet äro dock av försvinnande betydelse i jämförelse med Atlantens angrepp på Irlands kuster. Det salta och kolsyrerika havsvattnet fräter sönder kalkklipporna, och icke ens Ulsters basaltkolonner kunna motstå de skyhöga stormvågornas ursinniga anfall.

Utifrån liksom inifrån hotas Erins gröna ö av förstörelse, och om något hundratal miljoner år är måhända *the Irish Question* bragt ur världen.

I gamla goda och fredliga tider, då klanhövdingarnas muntra stridsrop skallade över berg och dalar, var det irländska landskapet förskönat av en rik skogsvegetation. Men våra kära förfäder, de skandinaviska vikingarna, sökte gärna »röka ut» de motspänstiga infödingarna ur skogens gömslen, och verket fortsattes målmedvetet och framgångsrikt av Cromwells fromma puritaner. Nu äro stora delar av Irland skoglösa, men torvmossarnas tysta vittnesbörd ger en aning om huru skönt och rikt Irland en gång måste hava varit.

Irlands havsomflutna läge och dess närhet till golvströmmen ger förklaringen till dess fuktiga och tempererade klimat. Nederbörden är betydligt större än i England, »värmeböljan» är ett okänt begrepp, och i södra Irland sjunker temperaturen sällan under fryspunkten. Från agrikulturell synpunkt borde ju ett sådant land vara ett Eldorado, och bättre betesmarker finnas förvisso ej i Europa. Det är icke utan skäl som Irland benämnes »den gröna ön» eller »smaragdön». Men den rikliga och jämna nederbörden, som i så hög grad befrämjar gräsväxten, försvårar å andra sidan sädeskulturen, och detta är en förklaring — ehuru icke den enda — till att åkerbruksnäringen är så föga utvecklad.

ANDRA KAPITLET

HISTORISKA FRAGMENT

FÖRE ADAM

Under de ljuvliga tider, då ett tropiskt klimat rådde i norra Europa, promenerade elefanten värdigt omkring i Irlands djupa skogar och flodhästen vältrade sig vällustigt i Shannons feta gyttja. Dessa solida fyrfotingar hade ej kunnat simma över havet utan måste hava invandrat över den landbrygga, som fordom förenat de nuvarande britanniska öarna med Europas fastland.

Däremot saknades i Irlands fauna det majestätiska lejonet, den smygande pantern och andra kattsläktets aristokrater, vilkas ben multna i Englands jord. Denna märkliga olikhet har förklarats så, att redan då Britannien tillhörde fastlandet gjorde sig Irlands separatistiska tendenser gällande. Berggrunden remnade, klyftan vidgades och Irland gled bort från England såsom ett fritt land, utom räckhåll för det sedermera invandrande brittiska lejonet. Detta var Irlands första frihetsrörelse, ledd av Skaparens hand.

I denna divergens finna vi förklaringen till att Irland i vida högre grad än någon annan del av Europa blev ett Eldorado för den ädla hjorten, som

kunde fullgöra sin fridsamma livsgärning utan fruktan för lejonets nattliga anfall eller panterns lömska språng från trädkronan. Hans enda fiender voro vargen och björnen, vilka han lätt kunde undgå genom sin snabbhet och sin högt utvecklade simkonst. Den ståtliga »Red Deer» lär ännu förekomma i sydvästra Irland. Huvudet högre än andra var »the Monarch of the Glen», »the Great Irish Deer», *Megaceros Hibernicus,* varav magnifika skelett förvaras i Irlands museer.

I dessa fridlysta nejder uppenbarade sig slutligen en ny, högst osympatisk varelse, missbildad i vissa avseenden men överlägset utrustad i andra. Han rörde sig upprätt på två ben, långsammare än björnen och vargen, men vid bålen voro fästade två långa armar, som kunde slunga spjut, skjuta pilar, hugga och sticka med klubbor och knivar. Han var begåvad med en enastående illfundighet och grymhet, mästare i konsten att anordna lömska bakhåll och försåt. Det var *Homo Sapiens,* jordens farligaste rovdjur. Och Irlands frid blev snart en saga blott.

HEDNATIDEN

Irlands äldsta legender förtälja, att den grekiske hövdingen Parthalon grundlagt en koloni i närheten av Dublin. Efter 300 år härjades landet av pesten och nästan hela befolkningen utdog.

Nästa invasion kom från Skytien under anförande av Nemed. Kort efter hans död angrepos kolonisterna av vilda sjörövare, *the Fomorians,* och en drabbning ägde rum vid Irlands norra kust, varvid

flertalet kämpar stupade och de övriga dränktes av tidvattnet.

Därefter kommo ånyo greker, *the Firbolgs,* under anförande av fem bröder, vilka uppdelade landet i fem konungadömen, ungefärligen motsvarande de nuvarande provinserna Ulster, Leinster, Connaught och Munster, den sistnämnda tudelad.

Även den fjärde invasionen kom från Grekland. »*The Dedannans*» voro ryktbara krigare och därjämte skickliga trollkarlar, vilket beredde dem ovärderliga fördelar i striden mot de hederliga Firbolgarne.

Till sist kommo *the Milesians,* spaniorer av keltisk härstamning, vilka angrepo Irland med en stark krigsflotta under befäl av den berömde hjälten Milesius' åtta söner. Dedannerna försvarade sig med lysande tapperhet och lyckades genom sina magiska konster framkalla en våldsam storm, som delvis förstörde den fientliga flottan, men slutligen avgingo Milesianerna med seger. Landet skulle nu uppdelas mellan de båda bröderna Eber och Eremon, vilka lyckats överleva blodbadet, och sedan Eremon förenklat problemet genom att dräpa brodern Eber blev han Irlands förste konung.

Den Milesianska dynastien räknade stora och mäktiga hövdingar. Främst i berömmelse står Niall of the Nine Hostages, som vunnit ryktbarhet genom sina härjningståg till England och Gallien, där irländarna voro lika fruktade som senare tiders vikingar. Under en av dessa expeditioner hemförde han i fångenskap en yngling, som längre fram under namn av St. Patrick skulle spela en

stor roll i Irlands historia såsom kristendomens förste apostel.

Innan vi skildra denna betydelsefulla omvälvning vilja vi med några ord beröra Irlands kultur under hednatiden.

Befolkningen var fördelad i större eller mindre samhällen med släktskapet såsom utgångspunkt. Det gaeliska ordet för barn är *Clann,* och i Irland, liksom i de skotska högländerna, har *Clan* adopterats såsom benämning på

ett samhälle, vars medlemmar räkna sig som ättlingar av samma stamfader. Flera *Clans* kunde sammanslutas till en *Tribe,* styrd av en *Rig* (konung) och under vissa skeden härskade över hela Irland en *Ard-Rig* (storkonung), som kröntes vid *Tara* — »the meetingplace of the heroes» — ej långt från den nuvarande huvudstaden. Mellan alla dessa clans och tribes rådde ett nästan kontinuerligt krigstillstånd, och storkonungen fick sällan sticka sitt svärd i skidan.

Men under allt sitt inbördes kiv lyckades Irland behålla sin politiska självständighet, i motsats till England, som redan vid vår tideräknings början var en romersk provins. Under dessa enastående gynnsamma politiska förhållanden utbildades en säregen, i många avseenden högst märklig kultur. Sång och strängaspel fröjdade sinnet, hemmet pryddes av konstnärligt smyckade vapen och husgeråd. De religiösa begreppen tolkades till allmän belåtenhet av *druider,* fromma och visa män som även bibringade läkare, astronomer, siare, skalder och domare all den lärdom som motsvarade tidens anspråk.

En domare kallades *brehon,* och the *Brehon Law* är ett förnämligt vittnesbörd om gammal irländsk

kultur. Den innehöll alla slag av förordningar inom civil-, straff- och militärlagstiftningens områden, gällande för konungen såväl som slaven; den meddelade detaljerade bestämmelser för betryggande av äganderätt och arvsrätt, för reglering av vattendrag, dammar och fiske, för offentliga och privata byggnader; den bestämde arvoden för läkare, domare och lärare, formulär för avtal och kontrakt, etc.

Värdeenheten var en ko; kalvar och grisar användes förmodligen som skiljemynt.

THE ISLAND OF SAINTS AND SCHOLARS

Med kristendomens införande inleddes ett nytt skede i Irlands historia. Religiositet och intelligens hava av ålder varit den keltiska folksjälens utmärkande drag; och i Irland, där den nya läran snabbt utbredde sig nästan utan motstånd eller förföljelse, lyftes det andliga livet till en högre nivå än i något annat land. Under 400 år var Irland ett föregångsland, ett högsäte för Europas andliga kultur, *insula sanctorum et doctorum.*

Invånarne, *irerna,* voro övervägande *gaeler* och tillhörde en gren av den *keltiska* folkstammen. De kallade sitt land »västlandet», *Erin,* lat. *Hibernia.*

Liksom varje katolskt land vördar Irland minnet av fromma män och kvinnor, vilka av eftervärlden befunnits värdiga att upptagas bland helgonens skara. Men utmärkande för Irland är att helgonglorian ej föregåtts av martyrkronan. Irlands martyrer tillhöra ett senare årtusende och en annan kategori.

Bland Irlands skyddshelgon må nämnas St. Patrick, St. Columba och St. Kevin.

Patrick var född i Skottland år 387 av kristna föräldrar och blev vid 16 års ålder såsom krigsfånge förd till Irland av konung Niall of the Nine Hostages (s. 14). Där såldes han som slav och fick under 6 år vakta får i Antrims berg. Han lärde då känna och älska Irlands folk, och sedan han lyckats rymma ur fångenskapen beslöt han viga sitt liv åt Irlands frälsning ur hedendomens mörker. Efter trägna studier i Rom blev han med påvlig fullmakt och välsignelse sänd till Irland som kristendomens apostel. Hans mission rönte en storartad framgång, tack vare hans imponerande personlighet och irländarnas mottaglighet för religiösa väckelser. I Armagh inrättade han ett biskopsdöme, som sedan blev Irlands kyrkliga centrum, och vid hans död år 465 var nästan hela landet kristnat.

St. Patricks dag, den 17 mars, är det katolska Irlands nationaldag.

St. Columba, som var född 521 och tillhörde den förnäma släkten Hy Neill, direkta avkomlingar av Niall of the Nine Hostages, byggde ett stort antal kyrkor och kloster, däribland klostret på Iona, en liten ö mellan Irland och Skottland, som blev ett av kristendomens och lärdomens förnämsta högsäten. Där uppstod en säregen kyrkobildning, den s. k. iroskotska kyrkan, som under flera århundraden utövade stort kulturellt inflytande även i avlägsna länder, såsom Schweiz och Italien.

St. Kevin, som även var av kunglig börd och dog år 619, är bekant som grundläggare av Glendaloughs ryktbara munkkloster (s. 186). Hans

mision var att predika askes och bekämpa köttets lustar. Liksom hans fromma kollega St. Antonius i öknens stillhet sökte undfly världens frestelser, valde Kevin till sin bostad en grotta i en lodrät klippstrand vid Glendalough. Thomas Moore tolkar helgonets fromma åstundan i orden

»Here at least', he calmly said, Woman ne'er shall find my bed»

men, tillägger skalden

»Ah, the great saint little knew What that wily sex can do.»

Och en morgon möttes verkligen den helige mannen av den vackra Kathleens

'eyes of most unholy blue',

men då vredgades han svårligen och stötte den stackars flickan ned i den djupa sjön, där hon ömkeligen omkom.

Enligt en annan, mindre grym version skulle han hava åtnöjt sig med att giva den sköna synderskan en så förskräcklig bastonad med nässlor, att hon för alltid botades för kärleksgriller och tillbragte sina återstående årtionden under bön och ruelse.

Den irländska kulturens storhetstid omfattar de sjunde och åttonde århundradena. Då blomstrade, förutom den allt annat behärskande teologien, sådana vetenskaper som juridik, medicin, filosofi, språkforskning, musik, litteratur och poesi. Irlands

högre lärdomsanstalter voro prototyper för nutidens universitet och där samlades alla länders »scholarer». Den högsta lärdomsgraden krävde icke mindre än tolv års studier, och scholaren erhöll då namn, heder och värdighet av Ollave, vilket berättigade honom till landets högsta civila rangplats. Irländska lärde drogo ut över världen såsom kulturens pionjärer; de kristnade och undervisade sina barbariska engelska grannar, och gammal irländsk kultur har spårats på Island och den europeiska kontinenten, i Afrika och Asien.

Men så kommo objudna och ovälkomna gäster, våra vilda förfäder, och sedan var det slut med Irlands kulturella supremati.

VIKINGATIDEN

Omkring år 800 började vikingarnas drakskepp härja Irlands kuster. De voro bemannade av storvuxna, ljushåriga, vilda sällar, vilka ej aktade för rov att göra strandhugg, plundra kloster, dräpa män och röva kvinnor. De kommo från Danmark, Norge och Sverige och hava i Irlands historia erhållit den gemensamma benämningen *the Danes.*

Under de första decennierna uppträdde vikingarna såsom isolerade horder, men från medlet av 800-talet voro de organiserade under gemensamma hövdingar. De blevo herrar över Irlands kuster och segelbara flodsträckor, men i det inre landets svårtillgängliga berg, djupa skogar och vidsträckta mossar höllo irländarna dem tappert stången. Irland blev härjat men aldrig underkuvat, i motsats till England, som länge var en dansk provins.

För att göra rättvisa åt våra förfäders minne vilja vi dock framhålla, att de icke endast förstörde gammal kultur utan även skapade nya värden. De voro väl förfarna i varuutbyte och sjöfart, de byggde hamnar och grundlade samhällen. Waterford, en av Irlands förnämsta hamnstäder, leder sitt upphov från vikingarnas »Vedrfjord», Wexford från »Weissfjord», och även Dublin, Cork och Limerick räkna sina anor från vikingatiden.

Om Irlands konungar och hövdingar kunnat hålla fred inbördes och organisera ett gemensamt försvar, skulle vikingarnas invasion snart hava hejdats. Men icke ens den gemensamma faran kunde förmå dem att bilägga sina tvister. Det var först mot slutet av 900-talet, som vikingarna på allvar började oroas av förenade irländska trupper, vilka gång efter annan tillfogade dem blodiga nederlag.

Irlands frihetshjälte var Brian Boru, född 941. Han lyckades kuva en mängd oroliga och rebelliska hövdingar och regerade länge såsom storkonung, varunder han återuppbyggde kloster, byggde fästningar och i övrigt ökade landets välstånd. Under denna tid höllo sig vikingarna stilla i sina hamnstäder.

Men lugnet blev ej långvarigt, ty vikingarna, understödda av förrädiska irländska hövdingar, gjorde en kraftansträngning för att bryta Brians välde. Och så utkämpades år 1014 vid Clontarf nära Dublin det ryktbara fältslag, som blev avgörande för Irlands öde. Vikingarna anfördes av den fruktansvärde Broder, »vars svarta lockar voro så långa att han fäste dem under sitt bälte». Striden varade hela dagen och slöts med vikingarnas

ständiga nederlag. Men segern blev irländarna dyr, ty den gamle Brian, som i sitt tält var försjunken i bön och tacksägelse, blev oväntat anfallen av den flyende Broder. Kämparna drabbade samman, men blott för ett ögonblick: Brians tunga svärd avhögg Broders båda ben, men i samma ögonblick sjönk han själv med kluven hjässa till marken.

»Detta var», säger Joyce, »den sista stora striden mellan kristendom och hedendom.» Vikingarnas välde var brutet och de överlevande blevo relativt fredliga irländska medborgare.

FRIHETSTIDENS SISTA SKEDE

Under ett och ett halvt århundrade var Irland förskonat från alla yttre fiender; men dess historia är en oavbruten följd av inre fejder, varunder dess förnämsta släkter bekämpade varandra med eld och svärd. Det olyckliga landet var, för att citera ett uttryck i the Annals of the Four Masters (s. 31) »a trembling sod», ett lätt byte för den kommande inkräktaren.

DEN ANGLO-NORMANDISKA INVASIONEN

Où est la femme?

Erins fagra döttrar hava från äldsta tider åtnjutit välförtjänt berömmelse såsom kyska mör och trogna hustrur. Ett undantag från regeln var Dervorgilla, förmäld med prins Ternan O'Ruare, ty hon gjorde sig skyldig till den allt annat än korrekta handlingen att låta enlevera sig av Dermot Mac Murrough, konung av Leinster,

»a man of great size and strength, stern in manners, brave and fierce», alltså vad man kallar en farlig karl. Den förorättade äkta mannen fick hjälp av andra hövdingar och angrep kvinnorövaren med en stark krigshär. Dermot måste fly till England, där han erbjöd Leinster såsom lydrike åt konung Henrik II i vederlag för en väpnad intervention i Irland.

Detta förslag var så mycket mera välkommet, som Henrik redan förut av den engelskfödde påven Hadrianus blivit uppmanad att stävja den på Irland rådande anarkien, vilken förmenades innebära en fara för landets religiösa och kulturella liv. Och så befullmäktigade Henrik Dermot att utrusta en expedition, vari hans engelska och normandiska undersåtar erhöllo nådigt tillstånd att på egen risk deltaga.

Sköna Dervorgilla, föga kunde Du ana vilka följder Dina snedsprång skulle få för Ditt fosterland!

Den första expeditionen anfördes av Dermots blivande måg Richard de Clare, vanligen känd under namnet Strongbow, samt Maurice Fitzgerald,Det normandiska ordet *Fitz* betyder son, liksom det irländska *O'* och det skotska *Mac.* stamfader till en av Irlands mest berömda adliga ätter. Efter två års förbittrade strider var östra Irland i inkränktarnas våld, och vid Dermots död år 1171 lät Strongbow utropa sig till Leinsters konung.

Nu började Henrik tycka att resultatet överträffat hans djärvaste förväntningar och att Strongbow möjligen kunde bliva en alltför mäktig granne, varför han ansåg klokast att i spetsen för en krigshär begiva sig över till Irland, där han

generöst fördelade det ockuperade området mellan sina vasaller. Själv lät han hylla sig som konung av de besegrade hövdingarna, vilka ej begrepo ett ord engelska eller hade en aning om ceremoniens innebörd. Denna högtidliga akt bildade det engelska överväldets rättsliga grundval.

THE PALE

Den sålunda skapade engelska provinsen benämndes *the Pale,* ett namn som fått en ful klang i irländska öron.

Där tillämpades engelska lagar, n. b. på engelska kolonister, ty infödingarna saknade varje rättsskydd. En irländsk man kunde ostraffat dräpas och hans maka skändas. Först 100 år efter invasionen inrättades ett s. k. parlament.

Utanför *the Pale* var landet fortfarande irländskt, men de anglo-normandiska baronerna erhöllo nådigt tillstånd att förvärva nya områden. Begreppet förvärv fick en mycket liberal tolkning, men affärstransaktionerna voro förenade med rätt så stora personliga risker, ty de okunniga bönderna, vilka ej förstodo sitt eget bästa, kämpade med förtvivlans mod för hem och härd.

HIBERNICIS IPSIS HIBERNIORES

Det dröjde ej länge innan den engelska regeringen kunde konstatera vissa oroväckande tendenser hos de till den nya provinsen överflyttade kolonisterna. De kommo mycket snart under *the spell of Ireland;* de visade en oförklarlig benägenhet att assimilera sig med den underkuvade, förödmjukade, föraktade irländska rasen; de gifte in sig i irländska familjer,

de började tala irländskt språk, bära irländska dräkter, antaga irländska namn och sedvänjor. Den första generationen var anglo-normandisk men den andra blev anglo-irländsk och den tredje helt irländsk. Det var ej kolonisterna som erövrat Irland, det var Irland som erövrat kolonisterna, gjort dem mera irländska än irländarna själva — *hibernicis ipsis hiberniores.*

THE STATUTE OF KILKENNY

Kolonisternas ättlingar kunde ej med jämnmod finna sig i att bliva behandlade såsom ett underkuvat folk. Det stigande missnöjet framkallade oroligheter som kvävdes i blod av engelsk militär, och utanför *the Pale* svärmade fientliga skaror som titt och ofta gjorde raider över gränsen.

Dessa förhållanden blevo slutligen outhärdliga, och engelska regeringen beslöt att med lämpliga åtgärder avlägsna roten till eländet, kolonisternas beblandelse med den mindervärdiga irländska befolkningen. Och så utfärdades år 1366 i Kilkenny en parlamentsakt, som bi. a. innehöll följande humanitära stadganden:

En kolonist, som antager irländskt språk eller irländsk klädedräkt, eller det irländska sättet att rida utan sadel, får sin egendom konfiskerad.

En kolonist, som gifter sig med en irländska, får sin mage uppsprättad.

Vissa brister i Kilkennylagen avhjälptes år 1465 genom en ny lag, vari bl. a. stadgades att varje inom *the Pale* bosatt irländare skulle taga ett engelskt namn samt kläda och raka sig som en engelsman.

POYNINGS LAW

Dessa drakoniska lagar förbättrade ej förhållandena utan ledde endast till en ökad förbittring i sinnena. Anarkien antog slutligen en så svårartad karaktär, att konung Henrik VII ansåg sig nödsakad att ytterligare inskränka det irländska parlamentets befogenhet. Uppdraget gavs åt Irlands styresman Sir Edward Poynings och fullgjordes med omsorg och målmedvetenhet. År 1495 utgavs från Drogheda *Poynings Law,* vari stadgades att ingen bill fick framläggas för Irlands parlament innan den gillats av Englands konung. Detta blev under tre hundra år Irlands grundlag.

Bland övriga stadganden märkes ett absolut förbud för familjer av brittiskt ursprung att upphäva de irländska klanernas stridsrop.

Poynings efterträddes följande år såsom Irlands styresman av Gerald Fitzgerald, vanligen känd under benämningen *the Great Earl of Kildare,* en av Irlands mest beryktade hövdingar. Kort förut hade han av konungen blivit befalld att inställa sig i London för att stå till svars för åtskilliga mindre korrekta handlingar, bl. a. nedbrännandet av Cashels katedral. Vid förhöret hade infunnit sig en mängd anklagare, däribland ärkebiskopen i Cashel. »Hur kunde Du tillåta Dig att bränna denna ärevördiga byggnad», dundrade konungen.

»Ja visst var det dumt», medgav earlen, »men se jag trodde att hans högvördighet var därinne.» Över detta frimodiga och ärliga svar täcktes H. M:t visa sitt behag genom ett rungande gapskratt. Och på varje ny anklagelse följde ett nytt fyndigt svar och ett nytt

nådigt gapskratt. När slutligen en av earlens vedersakare i förtvivlan utbrast: »Eders Majestät, hela Irland kan icke styra den här mannen», ropade konungen förtjust: »Gott, då skall han få styra hela Irland.» Och det gjorde han med berömmelse i 36 år.

Efter den store earlens bortgång tilltog anarkien såväl inom som utom *the Pale,* och slutligen måste även de stridande klanhövdingarna med grämelse inse att endast en stark centralregering kunde bliva Irlands räddning. År 1541 sammankallades parlamentet i Dublin, varvid de förnämsta hövdingarna voro inbjudna, och konung Henrik VIII utropades enhälligt till konung över hela Irland. Så var den engelska erövringen äntligen bragt till fullbordan.

De följande sex åren kännetecknade den lugnaste perioden i Irlands historia. Konung Henrik var en sträng landsfader men på samma gång en klok man, som förstod irländarnas skaplynne och sökte taga dem med lämpor.

PROTESTANTISMENS INFÖRANDE

Henrik VIII efterträddes av sin son Edward VI, som fattade det ödesdigra beslutet att påtvinga irländarna den protestantiska religionen, och kyrkans primat flyttades från Armagh till Dublin.

Sex år därefter inträdde emellertid en reaktion, då Edvard efterträddes av den katolska Maria. Men efter henne kom den stora Elisabeth, under vars regering England blev den protestantiska kyrkans säkraste stöd. Nu började de grymma religionsförföljelser, som bragt så mycket elände och

olyckor över Irlands folk, och protestantismen förblev statsreligion ända till år 1869, alltså under mer än 300 år.

UPPRORS- OCH KONFISKATIONSPERIODEN

Bland Irlands berömdaste ätter må nämnas the O'Neills, ättlingar av konung Niall of the Nine Hostages, och the O'Donnells, vilka voro grannar i Ulster på ömse sidor om Lough Foyle men hade mycket svårt att hålla grannsämja. År 1557 försökte Shane O'Neill att med vapenmakt göra sig till herre över hela Ulster, vilket väckte drottning Elisabeths höga missnöje. Men Shane fick till att börja med så stora militära framgångar att Elisabeth fann sig föranlåten att inbjuda honom till London och lova honom förlåtelse för sina synder, om han lovade att återställa vad han rövat från sina grannar. Den stolte hövdingen förklarade då, att hans förfäder varit konungar över Ulster och att han återvunnit Ulster med sitt svärd. »O'Donnell skall aldrig komma tillbaka till sitt land.» Efter några år blev han emellertid grundligt slagen av O'Donnell, och därmed var hans saga all.

År 1567 höjdes upprorsfanan i Munster av James Fitzmaurics Fitzgerald, en ättling av den store earlen av Kildare och rättrogen katolik, som på uppmaning av påven sökte befria Irland ur kättarnas våld. Efter sex år var upproret kvävt, upphovsmannen dödad och nästan hela hans släkt utrotad. Ännu mindre framgång hade några isolerade resningar i Leinster och Connaught.

År 1587, då Irland hotades av den spanska armadan, mobiliserades hövdingarna till kusternas försvar. Men den mäktigaste av dem alla, Sir Hugh O'Donnell, ansågs ej fullt pålitlig, varför den engelske överbefälhavaren beslöt att såsom gisslan bortföra hans 15-årige son »Red Hugh». Efter fyra års vistelse i Dublins fängelsetorn lyckades den djärve ynglingen rymma, och vid hemkomsten efterträdde han sin gamle fader som släktens huvudman.

Vid denna tid voro the O'Neills och the O'Donnells åter vänner, och Red Hughs syster gift med Hugh O'Neill, earl av Tyrone. Den sistnämnde var liksom Fitzgerald en ivrig katolik, vilket bragte honom i harnesk mot den engelska regeringen. De båda svågrarna skredo till aktion, och efter några mindre skärmytslingar utkämpades ett regelrätt fältslag, som slöts med engelsmännens nederlag.

Ännu mera tillspetsades situationen under åren 1601—1602, då spanska krigsfartyg landsatte trupper till rebellernas hjälp. O'Neill och O'Donnell beslöto nu att leverera fienden en avgörande drabbning. Men

krigsplanen förråddes av en irländsk överlöpare och den väntade segern förbyttes i nederlag. O'Donnell flydde till Spanien och O'Neill föll slutligen till föga för en av Elisabeth utsänd underhandlare, som på drottningens vägnar lovat honom att få behålla liv och frihet, ära och gods. En högtidlig ceremoni ägde rum på Dublins slott den 30 mars 1603, då Hugh O'Neill, earl av Tyrone, på knä inför lord Mountjoy, styresman över Irland, botfärdigt framförde sin undersåtliga hyllning till Elisabeth, drottning av England. Man hade uraktlåtit att meddela honom den sorgliga nyheten att

Elisabeth en vecka förut ingått i den eviga vilan. Han var nu en förödmjukad och förlöjligad man, och sedan han fått bevittna sitt älskade Ulsters »plantation» blev ställningen honom outhärdlig. Åtföljd av sin svåger Rory O'Donnell, earl av Tirconnell, med familjer och hushåll, avseglade han till Spanien. Denna episod har i Irlands historia fått rubriken *the flight of the earls.*

*

Under dessa 50 år hade landet lidit oerhört. Å båda sidor fördes kriget med religiös fanatism och grymhet. Värre än allt annat voro de ogärningar, som begingos vid de engelska truppernas straffexpeditioner, ty då skonades varken ålder eller kön, och landet förvandlades systematiskt till en ödemark. Markens gröda brändes och befolkningen lämnades kallblodigt att dö av hunger.

Den berömde historikern professor Lecky skildrar tillståndet under denna tid sålunda:

»Undertryckandet av den infödda rasen blev drivet med en grymhet som överträffade hertigens av Alba i Nederländerna och knappast överträffats på något blad av turkarnas blodbestänkta annaler. Krigen voro bokstavligen utrotningskrig. Att slå ihjäl irländare blev betraktat som att fälla vilda djur. Män, kvinnor och barn, som föllo i engelsmännens händer, blevo slaktade med systematisk beräkning. År efter år blevo inom stora delar av landet alla mänskliga existensmedel ödelagda och hela befolkningen blev konsekvent hungrad till döds.»

Drottning Maria, som historien tilldelat det vackra epitetet »den blodiga», införde i Irland en ny

bestraffningsmetod, som sedermera i ännu större utsträckning tillämpades av hennes efterträdare på Englands tron, nämligen *konfiskationen.* Förut hade regeringen nöjt sig med att förvisa eller avrätta en rebellisk hövding, nu blev hela det område, över vilket han härskat, konfiskerat och lagt under engelska kronan. Så förvandlades småningom största delen av Irland till en kronodomän. Där »utplanterades» sedan engelska äventyrare, vilka efter bästa förmåga undanträngde och utrotade den infödda befolkningen.

Den märkligaste av dessa ockupationer var *the Plantation of Ulster.*

Konung Jacob I var en fin psykolog; han insåg, att den egentliga orsaken till föregående kolonisters »absorbtion» var den irländska kvinnans oemotståndliga tjuskraft och beslöt därför att »plantera» Ulster med stadgade familjefäder i stället för älskogskranka ynglingar. Tusentals protestantiska familjer slogo ned som gräshoppor på Ulsters fruktbara fält, vilkas bofasta befolkning fick nådigt tillstånd att med bohag och boskap slå sig ned i vilken annan landsända de behagade. Ockupationen inleddes år 1607 och tog ökad fart efter »earlarnes flykt». Från rent kolonisatorisk synpunkt blev resultatet förträffligt, ty Ulster har i vida högre grad än övriga delar av Irland bibehållit karaktären av brittisk provins, men katolikernas omänskliga behandling grundlade ett religionshat, som ännu i dag är den irländska nationens kräftsår.

Under dessa upprörda tider skrevs i Donegals fransiskanerkloster av fyra lärda munkar Irlands

mest berömda bok, *The Annals of the Four Masters,* vari skildras det irländska folkets öden under mer än 4000 år. Boken innehåller 1100 kvartssidor och behandlar utförligt den katolska kyrkans sorgliga historia. Såsom tavlans ljuspunkter framhållas några lyckade massakrer på kättare.

UPPRORET 1641

De utpinade katolikerna reste sig mot sina plågoandar först i Ulster och sedan över nästan hela landet. En armé på 30,000 man, huvudsakligen bestående av från sina hem bortjagade katoliker, beväpnade med yxor, knivar och

liar, kastade sig över de fullkomligt oförberedda kolonisterna. Avskyvärda grymheter begingos å ömse sidor. Protestanterna mördades i tusental eller jagades bort från sina hem, men på Magee Island utkrävdes en omänsklig hämnd på alldeles oskyldiga katoliker, vilka kastades utför *the Gobbins* höga strandklippor. Upproret rasade under åtta år, och efter gammal irländsk sed slogos rebellerna även inbördes.

OLIVER CROMWELL

Sedan Karl I:s huvud fallit för bödelyxan blev England för en kort tid republik under Oliver Cromwells kraftiga styre. Han var en fridens man, som satte såsom en Gudi behaglig uppgift att pacificera det oroliga Irland; han var en rättrogen protestant, som ville befria ön från katolikernas hotande övervälde; och han var, först och sist, en god kristen, som ömmade även för papisternas själar, vilka han

trodde sig säkrast kunna rädda genom att befria dem från deras syndiga kroppar.

I spetsen för en stark armé med infanteri, artilleri och kavalleri landsteg Cromwell på hösten 1649 i Dublin och grep sig genast an med belägring av det befästade Drogheda, som efter ett fruktansvärt bombardemang måste öppna sina portar, varvid hela garnisonen jämte munkar och stadsbor skoningslöst mördades. Sedan drog han vidare söderut, nedslående allt som kom i hans väg, och inom två månader hade Wexford delat Droghedas öde. Motståndet blev nu mera lamt, och redan följande vår ansåg sig Cromwell hava personligen gjort nog för Irland, som han överlämnade i sin måg Iretons och sin general Ludlows omvårdnad. De fullgjorde sitt värv med energi och framgång och fingo god hjälp av pest och hungersnöd. År 1652, då landet var en ruinhög och folkmängden minskad från 1,500,000 till 1,000,000, ansågs Irland vara nöjaktigt pacificerat.

TO HELL OR TO CONNAUGHT!

Emellertid var Cromwell övertygad att den irländska frågan ej kunde anses vara löst på ett för framtiden betryggande sätt så länge ännu 800,000 papister tillätos att fritt trampa Irlands jord, och som han var en man som aldrig nöjde sig med halvmesyrer, beslöt han att sammanfösa hela sällskapet i någon otrevlig landsända och sedan »utplantera» sina puritaner över det övriga landet. Shannon befanns utgöra en lämplig gräns mellan det gamla papistiska Irland och det nya puritanska England,

och alla katoliker befalldes vid dödsstraff att överflytta till det karga och ofruktbara Connaught. To Hell or to Connaught with the Catholics blev puritanernas fältrop.

Planen blev emellertid aldrig genomförd i Cromwells anda. En mängd katoliker stannade trots ediktet kvar, bjudande usurpatorerna motstånd, andra blevo anställda såsom de nya herrarnas tjänare eller rättare såsom deras slavar. Och i avlägsna, glest bebyggda landsändar, såsom t. ex. »wild Donegal», funno kolonisterna klimatet mycket ohälsosamt, i synnerhet under de mörka vintrarna, varför de ej ogärna vände sina lättförvärvade domäner ryggen.

SLAGET VID BOYNE

En ljusning inträdde för Irlands katoliker år 1685, då Jacob II uppsteg på Englands tron. Styresman för Irland blev den likaledes katolske earlen av Tirconnel, som utan dröjsmål lät avväpna alla protestanter och besätta militära och civila chefsposter med katoliker.

Glädjen blev dock ej långvarig, ty Englands protestanter inkallade till skydd mot det papistiska väldet prins Wilhelm av Oranien, som år 1688 landsteg i England. Jakob flydde hals över huvud till Frankrike och Wilhelm III besteg Englands tron.

Men Irlands katoliker visade mera fighting spirit än sina engelska trosfränder. Tirconnel organiserade ett starkt försvar, och vid underrättelsen härom vågade även Jakob gripa till svärdet. Han landsteg i Irland med en fransk armé, ledd av berömda generaler, bland dem irländaren Sarsfield. Ett

parlament sammankallades i Dublin och Poynings Law upphävdes. Katolikerna jublade, men tyvärr för tidigt, ty innan reformen hunnit genomföras var Jakobs ärorika regering lyktad.

Under tiden hade Ulsters protestanter satt sig till motvärn. Då Jakobs armé visade sig utanför Londonderry, uppfordrande borgmästare och råd till underkastelse, stängdes stadsportarna av några resoluta unga män, och staden försvarade sig hjältemodigt under nära fyra månader, tills en flotta kom till undsättning och belägringsarmén måste slå till reträtt. Segern upplivade protestanternas mod, och katolikerna ledo den ena motgången efter den andra.

I juni 1690 landsteg Wilhelm III i spetsen för en armé, sammansatt huvudsakligen av utländska beprövade krigsmän, däribland ett antal svenskar. Den 12 juli möttes de båda konungarna i den avgörande kraftmätningen vid floden Boyne. Wilhelm, som föregående dag blivit sårad, ådagalade både fältherreskicklighet och personligt mod, Jakob visade sig alldeles sakna dessa egenskaper. Före dagens slut var den katolska hären uppriven, och Jakob ilade i vild flykt till Dublin, där han fortast möjligt inskeppade sig till Frankrike. Den tappre Sarsfield ropade åt den förföljande fienden: Låt oss byta kungar och slåss på nytt!

Till förhärligande av segern vid Boyne räknas den 12 juli som Ulsters nationaldag.

FÖRDRAGET I LIMERICK

Den slagna irländska armén drog sig nu under Sarsfields befäl inom det befästade Limericks

murar. Fästningens bristfälliga skick avskräckte några utländska generaler, vilka med sina trupper drogo sig ur spelet. »Limerick kan ju intagas med stekta äpplen.» Men irländarna höllo tappert stånd mot den överlägsna fienden, och efter några veckor måste Wilhelm upphäva belägringen, som kostat honom 2000 man.

Ett år därefter återupptogs belägringen med förstärkt artilleri. Staden sköts i brand, och slutligen måste den tappre kommendanten ingå i fredsförhandlingar. Nu avslöts ett formligt fredsfördrag, som signerades av Wilhelm, och varigenom katolikerna återfingo sina förlorade rättigheter. Sarsfield, följd av 20,000 man och blomman av den irländska arméns officerskår, emigrerade till Frankrike, där de vunno berömmelse som oöverträffliga soldater. Därmed var katolikernas militära motståndskraft ohjälpligt bruten, och sedan England väl nått detta mål blev fredsfördraget a scrap of paper.

Det är för att bevara minnet av detta löftesbrott som Limerick i Irlands historia blivit tilldelad benämningen *the City of the Violated Treaty.*

THE PENAL LAWS

Irlands katoliker voro nu fullständigt i segrarens våld, och engelska parlamentet försummade ej att utnyttja en så förmånlig situation. Under en följd av år utfärdades successivt en serie av lagar, vilkas karaktär av straffåtgärder förträffligt framhålles genom benämningen the Penal Laws. Vi vilja göra en liten axplockning ur dessa humanitära aktstycken.

Ingen katolik fick utöva verksamhet som advokat eller lärare, ej heller låta uppfostra sina barn utomlands.

Ingen katolik fick köpa jord, eller innehava vapen, eller äga en häst av större värde än 5 £, eller utöva rösträtt av något slag.

Biskopar, munkar och klosterbröder förbjödos vid dödsstraff att vistas i Irland.

Äktenskap mellan protestanter och katoliker voro förbjudna.

Om en katolik övergick till protestantismen blev han ägare till faderns gods, och fadern blev hans tjänare.

I stort sett blevo katolikerna berövade medborgerliga rättigheter, och detta sakernas tillstånd fick fortfara ända till år 1829, då Daniel O'Connel, *the Liberator,* lyckades genomdriva upphävandet av the Penal Laws. Men denna reform berodde icke på det brittiska parlamentets önskan att gottgöra en sekelgammal orättvisa utan på att premiärministern Lord Wellington kommit till insikt om att endast härigenom inbördeskrig kunde undvikas.

EKONOMISKT HANDIKAP

Under det att Irlands katoliker systematiskt utarmades hade den protestantiska befolkningen småningom lyckats

förkovra handel, sjöfart och industri. Häri sågo Englands köpmän och fabrikanter en konkurrensfara som måste avlägsnas, och parlamentet, som alltid var villigt att klämma efter de bråkiga irländarna, utfärdade under åren 1660—1663 en serie av lagar, sammanfattade i *the*

Jonathan Swift. Navigation Act, som praktiskt taget lamslog all export från Irland.

År 1698 petitionerade Englands fabrikanter om undertryckande av Irlands blomstrande ylleindustri. Wilhelm III, som måhända hade dåligt samvete efter Limerick-traktatens brytande, ville försona irländarna genom att åtminstone låta dem få behålla sin linneindustri, som ansågs mindre farlig för England; och så höll han det berömda trontal, vari han högtidligt lovade att uppmuntra Irlands linneindustri men undertrycka dess ylleindustri. Det första löftet råkade han glömma, men det andra höll han som en karl, 20,000 irländska puritaner berövades sitt levebröd och måste överflytta till New England, därmed inledande den emigration som sedan oavbrutet fortgått och ännu fortgår. En annan följd av denna ovisa åtgärd blev en smuggling, mot vilken myndigheterna stodo maktlösa.

År 1723 utsläpptes i Irland ett värdelöst nödmynt, vilket ökade oredan och förbittringen. Konungen uppvaktades med adresser, pamfletter spredos, nidvisor sjöngos på gatorna, allt detta utan ringaste effekt. Men en vacker dag framträdde på skådebanan Dublins vördade domprost, Jonathan Swift,

Gullivers författare, som i en serie anonyma artiklar, benämnda »Drapiers letters», angrep den nya myntförordningen med mördande ironi. Han bevisade tydligt och oemotsägligt, att om en dam ville gå i en butik måste hon medföra en kärra fylld med pengar, att en farmare måste hava tre hästar för att kunna bära arrendet till godsägaren, o. s. v. Myndigheterna förgrymmades och en belöning av 300 £ utlovades åt den som röjde författaren, men domprosten fick gå i fred, och slutet blev att den förhatliga myntreformen måste upphävas, vilket i oerhörd grad ökade Jonathan Swifts popularitet. Han förblev till livets slut Englands oförsonliga fiende och besvor sina landsmän att göra sig ekonomiskt oberoende genom att helt och hållet bojkotta engelska varor. Hans program koncentrerades i det fromma uppropet: »Bränn allt engelskt utom kol!»

GRATTANS PARLAMENT

År 1775 inträdde i Irlands parlament en man, som under nära 25 år skulle bliva dess erkända ledare. Det var Henry Grattan, en helt ung man, patriot och vältalare av högsta rang. Han organiserade med kraftig hand oppositionen mot det ekonomiska förtrycket och lyckades genomdriva att exportförbudet på yllevaror upphävdes och Irland återfick sin rätt att idka handelsutbyte med Englands kolonier. De grymmaste bestämmelserna i the Penal Laws upphävdes eller mildrades, och år 1782 annulerades äntligen Poynings Law (s. 25), varigenom det irländska parlamentet återfick sitt oberoende av det engelska.

Henry Grattan.

UPPRORET 1798

Den franska revolutionen ingav de missnöjda elementen ökat mod, och år 1791 stiftade advokaten Wolfe Tone en förening, *the United Irishmen,* vars officiella program var lojalt och fredligt, men som av myndigheterna icke alldeles utan skäl misstänktes för revolutionära tendenser. Till denna rörelse slöto sig Lord Edward Fitzgerald, en ättling av upprorshjälten från 1641 (s. 27), M. P. och f. d. major i engelska armén, samt den högt ansedde advokaten Thomas Emmet.

Under åren 1793—1795 kämpade Grattan fortfarande för katolikernas politiska jämställighet med protestanterna och lyckades därför vinna Irlands styresman, Lord Fitzwilliam, men förslaget föll på konungens veto. Den katolska befolkningen blev nu bragt till förtvivlan och the United

Irishmen räknade en numerär av 500,000 man. Wolfe Tone och Lord Edward Fitzgerald lyckades förmå den franska generalen Hoche att med en flotta komma rebellerna till hjälp, men vädrets gudar voro engelsmännen nådiga och fartygen tvungos av storm att återvända. Följden blev upphävande, av habeas-corpus-akten samt införande av belägringstillstånd, varvid landet översvämmades av tygellösa soldathorder. Förgäves sökte den

ädle Grattan avvärja revolutionsfaran genom att på fredlig väg genomdriva katolikernas efterlängtade emancipation, och slutligen avgick han i förtvivlan från sin plats i parlamentet.

I juli 1797 hotades Irland av en holländsk flotta, som fick dela den franska flottans öde.

Den 23 maj 1798 hade the United Irishmen beslutat höja upprorsfanan över hela Irland. Men myndigheterna, som genom sina spioner voro fullt inne i situationen, gjorde slag i saken genom att i god tid arrestera Emmet och några andra ledare. Ett pris av 1,000 £ sattes på Lord Edward Fitzgeralds huvud, och han blev sårad till döds i sin säng. Icke desto mindre utbröt upproret på bestämd dag. Men ledarna voro fängslade och de spridda rebellhoparna förmådde ej motstå militärens angrepp. Till råga på olyckan återuppblossade den gamla fejden mellan protestanter och katoliker; tusentals protestanter blevo på det grymmaste sätt mördade i Wexford, och vid underrättelsen härom ställde sig Ulsters protestanter på Englands sida. Upproret var redan kvävt då en liten fransk armé lyckades landstiga, men den förmådde intet uträtta och måste snart kapitulera. Slutligen kom Wolfe Tone över

med några franska fregatter men blev besegrad, fängslad och dömd att hängas. Såsom officer i franska armén begärde han att bliva skjuten, och då detta vägrades skar han halsen av sig med en pennkniv.

Thomas Emmet rymde ur fängelset och begav sig till Amerika, där han till sin levnads slut åtnjöt det största anseende. Hans mantel upptogs inom kort av hans yngre broder Robert, vars öde skall skildras här nedan.

UNIONEN

Sedan Grattan dragit sig tillbaka från det politiska livet förde det irländska parlamentet ett tynande liv, och William Pitt, Englands premierminister, beslöt att genomdriva dess upplösning. Parlamentsledamöternas bifall köptes genom ett verkligt storstilat mutsystem. Över en miljon pund sterling utdelades i »gratifikationer», och rättsinniga M. P:s belönades med pärskap, baronier, pensioner etc. Det irländska parlamentets sista sammanträde ägde rum den 15 januari 1800. Den 1 januari följande år förenades Irland med Storbritannien till »the United Kingdoms of Great Britain and Ireland», och 100 irländare togo plats i parlamentet i Westminster.

ROBERT EMMETS UPPRORSFÖRSÖK

Thomas Emmets broder Robert, en ädel, svärmisk 24-årig yngling, intim vän och själafrände till skalden Thomas Moore, hade hos kejsar Napoleon lyckats utverka löfte om bistånd vid ett nytt

upprorsförsök, som var utsatt att äga rum i augusti 1803. Han hopsamlade ett vapenförråd i Dublin och försäkrade sig om hjälp från ett par av deltagarna i 1798 års uppror. Men redan i juli spordes att planen var känd, och i desperation försökte han i spetsen för endast 100 man att intaga Dublins slott. Han fick en oväntad men ovälkommen hjälp av pöbeln, som på öppen gata mördade en gammal vördnadsvärd överdomare, och i förtvivlan däröver flydde Emmet från platsen. Han blev emellertid gripen och dömd att först hängas och sedan halshuggas. Hans försvarstal inför domstolen är ett av de mest lysande prov på irländsk vältalighet, och hans dödsdag, den 20 september, räknas ännu bland Irlands nationaldagar.

DANIEL O'CONNELL

År 1805 inträdde Grattan i det förenade brittiska parlamentet och återupptog genast kampen för emancipationsidén, ehuru länge utan framgång. Men snart framträdde vid hans sida en annan storman, advokaten Daniel O'Connell, som år 1800 hållit sitt första offentliga tal mot unionen med England. Han var liksom Grattan en utmärkt talare och folkledare och förde liksom han striden med strängt konstitutionella vapen, men han var av hårdare virke och försmådde ej att genom en våldsam agitation sätta sinnena i brand. År 1823 bildade han *the Catholic Association,* som snart samlade alla Irlands katoliker. År 1828 blev Wellington premiärminister; han var själv irländare och kände sitt folk; han insåg att emancipationsfrågan endast

kunde lösas på två sätt: genom eftergifter eller inbördeskrig. Han valde den förra utvägen, och den 13 april 1829 antog parlamentet *the Catholic Emancipation Act,* som gjorde slut på katolikernas undantagsställning och återgav dem alla medborgerliga rättigheter. Reformen innebar upphävandet av de vedervärdiga Penal Laws och har

därför blivit benämnd *the Repeal.* Detta var första gången som en viktig reform blivit framtvingad genom det irländska folkets beslutsamma motstånd, och exemplet manade till efterföljd, såsom det följande seklets historia visar. O'Connell hälsades nu som den katolska kyrkans befriare, *the Liberator.*

Men hans rastlösa ande var ej tillfredsställd med denna seger. Hans nästa mål var en »repeal» av ännu större betydelse, upphävande av unionen och återställande av Irlands parlament. År 1840 grundade han *the Repeal Association* och höll flammande agitationstal över hela landet. Myndigheterna blevo slutligen oroliga, och år 1843 blev O'Connell häktad och dömd till fängelsestraff. Därmed var hans politiska bana lyktad, och tre år därefter slöt han sin händelserika levnad.

HUNGERÅREN

År 1845 hade Irland en folkmängd av 8,500,000, till största delen bestående av fattiga farmare som nästan uteslutande livnärde sig av potatis. Under åren 1845—1846 slog potatisskörden fel och 2 miljoner människor dogo av svält. En svårare olycka har aldrig övergått ett folk och aldrig burits med större kristlig undergivenhet. Denna katastrof gav

en ny impuls till den emigration, som reducerat Irlands nuvarande folkmängd till ej stort mer än hälften av vad den varit före 1845.

NYA UPPRORSFÖRSÖK

Hungersnöden hade ökat irländska folkets elände och följaktligen dess missnöje, vilket tog sig luft i några sporadiskt uppträdande upprorsförsök. År 1848, då en revolutionsvåg gick över hela Europa, försökte några hetsporrar att organisera en väpnad resning i Tipperary, men de blevo genast slagna, fängslade och deporterade. Samma öde drabbade en resning år 1866, som blivit inspirerad från irländska emigranter i Amerika, och påföljande år gjorde dessa ett misslyckat infall i Canada.

CHARLES STEWART PARNELL

I det brittiska parlamentet hade allt från unionens instiftande de 100 irländarna utövat ett inflytande som ej stod i rimlig proportion till vare sig deras antal eller deras personliga kvalifikationer. Partiet bildade »tungan på vågen» och förstod att utnyttja denna privilegierade ställning. Detta var visserligen ofta till gagn för Irland, ty stora anslag framtvingades även till mindre nödvändiga ändamål, men den ovärdiga kohandeln utövade ett demoraliserande inflytande, och de irländska M. P:s ansågos ej vara Guds bästa barn. Efter gammal irländsk tradition hade de mycket svårt att enas inbördes, och mången engelsk parlamentsledamot tänkte med saknad på den lyckliga tid då de 100 tyrannerna fingo

Charles Steward Parnell. ordna sina mellanhavanden på andra sidan St. Georges Channel.

År 1880 fick emellertid det irländska partiet en ledare som förstod att ingjuta disciplin och sammanhållning. Det var Charles Stewart Parnell, en man av stor intelligens och energi, en vältalare och en agitator, som i olikhet med O'Connell ej försmådde att använda metoder vilka, för att använda ett milt uttryck, ej alltid voro strängt konstitutionella.

Parnells agitation riktade sig i början icke mot unionen utan mot de olidliga agrariska förhållandena, mot den rättslösa ställning som de fattiga arrendatorerna intogo gentemot snikna och samvetslösa »absentee lords». Han kämpade för »de tre F'ens program», d. v. s. för *fixaty of tenure, fair rents* och *free sale.* För att nå dessa mål införde han en verklig terror på landsbygden. Jordägarna och deras förpaktare trakasserades på alla upptänkliga sätt; bl. a. blev en kapten Boycott avstängd från all tillförsel av livsförnödenheter och måste slutligen fly till Amerika, varvid han på resan genom Dublin förvägrades logis. Han kan tillräkna sig den tvivelaktiga äran att hava varit det första kända offret för det berömda system som sedermera fått bära

hans namn. Slutligen blev Parnell häktad och satt i fängelse, varifrån han utfärdade en ny ukas, *the No Rent Manifesto,* som innebar att arrendatorerna skulle alldeles upphöra att betala sina avgifter.

Gladstone, som efter bästa förmåga sökte bringa ordning på Irland, slog nu in på försoningens väg, återgav Parnell friheten och utsåg till Irlands styresman den konciliante Lord Frederick Cavendish, som åtföljd av sin sekreterare Burke inställde sig i Dublin, där de några dagar därefter den 6 maj 1882 mördades i Phoenix Park. Mordet framkallade en oerhörd upphetsning och gjorde ett snöpligt slut på försonlighetspolitiken. Gladstone tvangs av folkopinionen att tillgripa stränga straffåtgärder, vilka naturligtvis framkallade nya oroligheter och förbrytelser. Under åren 1883—1885 rasade i London en formlig dynamitepidemi, varvid stora värden förstördes. År 1887 utfärdades för Irland *the Crimes Act,* som gav myndigheterna ökad frihet att häkta och förfölja misstänkta personer, och otaliga skärmytslingar utkämpades mellan polisen och befolkningen.

År 1888 riktade »Times» en fruktansvärd anklagelse mot Parnell, som beskylldes att hava gillat och framkallat åtskilliga förbrytelser. Såsom bevis framlades brev, undertecknade med Parnells namn. Parnell väckte åtal mot tidningen, och efter en sensationell rättegång bevisades att breven voro förfalskade av en irländsk journalist Pigot, som vid upptäckten begick självmord, varefter Times fick betala ofantliga rättegångskostnader och skadestånd.

Men två år därefter blev Parnell beskylld för en

annan förbrytelse, vilken han utan framgång försökte förneka, nämligen äktenskapsbrott, vilket i de dygdiga irländarnas ögon gjorde honom ovärdig att utöva parlamentariskt ledarskap. En del trogna stannade dock vid hans sida, och så klövs det irländska partiet i parnelliter och antiparnelliter, vilka efter flera års bittra fejder slutligen förenades under John Redmonds ledarskap.

HOME RULEFRÅGAN

I det föregående har omnämnts att Daniel O'Connell år 1840 grundade the Repeal Association, vars mål var att återupprätta Irlands parlament. Idén återupptogs år 1874 av Isaac Butt, som i det brittiska parlamentet sökte väcka intresse för *Home Rule,* det namn som sedermera vunnit burskap. År 1882 gav Parnell rörelsen sitt mäktiga stöd genom att instifta *the Irisk National League,* och år 1886 framlade den alltid välmenande Gladstone en Home Rule bill, som tyvärr föll igenom i underhuset. År 1893 gjorde han ett nytt försök, som lyckades i underhuset men icke i överhuset.

Frågan fick nu vila till 1910, då den återupptogs av premiärministern Mr. Asquith, som var trött på det irländska parlamentspartiets bångstyrighet och längtade efter att få slut på det olidliga tillståndet i Irland. Då överhusets bifall från början var uteslutet genomdrevs en författningsändring, enligt vilken Home Rule kunde göras till lag endast på grund av underhusets beslut. År 1912 blev den nya billen antagen i två sessioner och kunde redan anses vara i hamn; men då utbröt en storm av

förbittring bland Ulsters protestanter, vilka motsatte sig varje beroende av ett övervägande katolskt irländskt parlament. Under Sir Edvard Carsons ledarskap upprättades i Belfast en provisorisk regering, en frivillig armékår organiserades, vapen och ammunition importerades från Tyskland och lossades ostentativt i Larne. Såväl i parlamentet som inför konungen förklarade Carson öppet att Ulsters befolkning var besluten att med vapen i hand kämpa för upprätthållande av unionen med England.

Mr Asquith gjorde stora ansträngningar att förhindra inbördeskrig, och år 1914 framlade han billen på nytt med den modifikationen, att 6 av Ulsters grevskap under 6 år skulle förbliva i union med England. Den oböjlige Carson sade tvärt nej till detta uppslag, vilket han betecknade som »en dödsdom med 6 års uppskov med avrättningen». Inbördeskriget stod för dörren, då världskriget utbröt. Home Rule billen blev visserligen antagen, men dess ikraftträdande uppsköts till krigets slut.

»SECRET SOCIETIES»

Under denna titel har en f. d. polisofficer, Captain B. E. Pollard, sammanfattat ett stort antal föreningar och sällskap, vilka under skilda perioder spelat en viktig roll i Irlands inre historia. Titeln är någon gång missvisande, ty vissa föreningar hava städse framträtt med öppet visir; men i regeln är den riktig, ty även föreningar med

ursprungligen opolitiskt program hava genom omständigheternas makt tvingats in på förbjudna och hemlighetsfulla banor.

Att revolutionära sällskap florerat i Irland mer än i något annat land får sin naturliga förklaring i de olidliga förhållanden under vilka folket nödgats leva. Där ordet ej är fritt övergår det gärna i en viskning, och handlingar som begås i nattens mörker tåla ej alltid dagens ljus.

Mr Pollards bok är mycket intressant men bär ensidighetens prägel, vilket ju ej är någon större försyndelse hos en engelsman som till stor del måst basera sina omdömen på polisrapporter. Vi vilja göra en liten axplockning i hans rika dossier.

*

Det första kända hemliga sällskapet bildades efter »the Plantation of Ulster» och kallade sig *the Defenders,* försvarare av katolikernas rättigheter. Vid upproret 1641 övergick sällskapet till en framgångsrik offensiv med massmord på protestanter (s. 31).

År 1760 uppträdde i »Fighting Tipperary» de fruktade *Whiteboys,* vilka plägade skruda sig i vita skjortor för att försvåra signalementet. I början opererade de nattetid i små grupper, men längre fram djärvdes de framtåga i ordnade bataljoner. Programmet var ren terror, riktad mot de förhatliga engelska godsägarna och förpaktarna. Stympning av kreatur ingick i krigföringen, likaså mordbrand och andra våldsdåd. Rörelsen kvävdes av militär, men dess ande har gått igen i senare tider.

Samtidigt med the Whiteboys uppdöko i Ulster *the Oak Boys,* några år senare *the Steel Boys* och år 1774 the *Peep-O'-Day Boys,* alla protestantiska föreningar, vilkas medlemmar i stort antal emigrerade och bildade kärntrupperna i de irländska

brigader, som i så hög grad bidrogo till engelsmännens nederlag i amerikanska frihetskriget.

1791 bildade Wolfe Tone i Belfast *the United Irishmen* (s. 39) och några år senare ombildades the Peep-o'-Day Boys till *the Orange Society,* som praktiskt taget fortlever än i dag.

Dessa protestantiska sammanslutningar voro motiverade såsom demonstration icke blott mot engelskt förtryck utan även mot befarade övergrepp från katolikernas sida. Ulsters protestanter deltogo i början i resningen år 1798, men efter massakern på deras trosfränder i Wexford ställde de sig på regeringens sida (s. 40).

1805 bildades *the Ribbon Society,* ett katolskt sällskap, vars medlemmar tvungos att avlägga följande hemska ed:

»Inför Gud allsmäktig svär jag, att jag vill vada upp till knäna i Orangemännens blod.»

1825 hade sällskapet kommit i misskredit och ändrade sitt namn till *St. Patrick Boys,* som sedermera återupplivades i Amerika under namn av *the Ancient Order of Hibernians.*

1840 bildade O'Connell *the Repeal Association,* som var riktad mot unionen med England (s. 43) och därför upplöstes, varvid dess extrema sektion ombildades till *the Young Irelanders.*

1858 bildades *the Phoenix Society* av O'Donovan Rossa, som sedermera fick hedersnamnet »dynamitens apostel», och ungefär samtidigt *the Irish Republican Brotherhood,* båda rent revolutionära sällskap som på sina program satt Irlands frigörelse med alla till buds stående medel. Dessa båda sällskap vunno livlig anslutning av irländarna i U. S. A.

och deras medlemmar gingo gemenligen under benämningen *fenier.* Några år senare uppstod en ännu mera aktivistisk fraktion, *the Clan-na-Gael.* De under 80-talet ofta förekommande dynamitattentaten i engelska städer voro dessa föreningars livsyttringar.

1879 bildade Parnell *the National Land League,* vars medlemmar upplivade the Whiteboys' traditioner. Efter morden på Cavendish och Burke fann sig sällskapet föranlåtet att byta namn och kallade sig *the National League.*

Mördarna tillhörde *the Invincibles,* en tämligen fristående fenisk fraktion, men ligan i allmänhet och Parnell i synnerhet blevo utsatta för misstankar, vilka vid undersökning visade sig obefogade.

1893 grundades av Douglas Hyde och Eoin Mac'Neill *the Gaelic League* (s. 165), ett fullständigt opolitiskt samfund, som hade till uppgift att återuppliva gammal gaelisk kultur, men som längre fram ej undgick att genomsyras av revolutionära tendenser. Det samma var förhållandet med *the Gaelic Athletic Association,* en idrottsförening, som på sitt program satt återinförande av gaeliska spel och lekar.

1896 stiftade James Connolly *the Irish Socialist Republican Party,* vars mål med önskvärd tydlighet framgick av föreningens namn.

1899 stiftade Arthur Griffith *the United Irishmen,* som år 1905 ombildades till Irlands märkligaste revolutionära samfund, *Sinn Fein.*

Sinn Fein betyder: Vi själva — vi ensamma. Vi irländare skola själva återupprätta Irlands andliga och materiella kultur! Vi skola göra Irland till en

självständig nation! Vi skola göra oss helt oberoende av England, icke med våldets vapen utan genom obrottslig sammanhållning och passivt motstånd!

Det var detta program som Griffith uppställt redan år 1899, då han startade sin lilla tidning *United Irishman,* och som han fullföljde till år 1922, då han intog sin plats som den irländska fristatens förste president.

Sinn Fein har gjorts ansvarig för en mängd under denna tid begångna förbrytelser, men i de flesta fall hava anklagelserna varit oberättigade i så måtto, att brottslingarna visserligen varit sinnfeinare men därjämte tillhört andra sällskap, the Irish Republican Brotherhood m. fl., vilka proklamerat strid med alla till buds stående medel.

År 1912 organiserade Sir Edward Carson *the Ulster Volunteers,* vars syfte var renodlat från varje spår av sekretess, och följande år bildades (såsom komplement eller motvikt?) *the National Volunteers,* med Eoin Mac'Neill som ledare, samt *the Irish Volunteers,* vilkas program var Irlands försvar men icke Englands.

År 1913 organiserades en väpnad arbetareförening, *the Citizen Army,* av strejkledaren James Larkin, efter vars deportation befälet övertogs av James Connolly.

Sedan den irländska republiken år 1918 blivit utropad och därmed befrielsekriget inlett, organiserades *the Irish Republican Army,* som i mycket hög grad förtjänade benämningen Secret Society. Dess operationer underlättades genom intimt samarbete med ett kvinnligt sällskap, *the*

Cumann-na-m Ban, och en scoutförening, »*the Fianna Eireann*».

*

Såsom förut påpekats har en viss begreppsförvirring varit rådande rörande den roll som dessa mer eller mindre hemliga sällskap spelat i Irlands frihetskamp. För tio år sedan kunde man särskilja två huvudgrupper: *Sinn Fein,* som stred med andens vapen, och de *feniska sällskapen,* som hyllade handlingens propaganda. The Gaelic League och the Gaelic Athletic Association kunde betraktas som fraktioner av Sinn Fein, och till de feniska sällskapen hörde the Irish Republican Brotherhood, the Clan-na-Gael, the Cumann-na-m Ban, the Fianna Eireann samt the Ancient Order of Iberians, den sistnämnda omfattande även irländska emigranter och deras avkomlingar. Men allt efter som kampen tilltog i förbittring utplånades gränserna mellan de fredliga och de agressiva riktningarna, och under frihetskriget var praktiskt taget hela södra Irland samlat under det väpnade upprorets banér.

PÅSKUPPRORET 1916

De år 1915 organiserade Irish Volunteers började snart välva revolutionära planer, vilka länge strandade på ledaren professor Eoin Mac'Neills kloka betänksamhet (s. 138). De fortsatte emellertid oförtrutet sina

militärövningar och uppträdde med en trohjärtad öppenhet som avväpnade varje misstanke. De marscherade, väpnade till tänderna, i taktfasta kolonner genom Dublins gator och

anordnade till stadsbornas och militärens förnöjelse en och annan »sham fight», varvid någon offentlig byggnad stormades och intogs. Den 17 mars 1916, på St. Patricks dag, defilerade tusentals volontärer förbi sin ledare och utdelade till befolkningen flygblad, vari krävdes Irlands självständighet.

»The dull Saxons» började omsider finna dessa symptom oroande, och det kom till volontärernas kännedom att myndigheterna planerade ledarnes arrestering och beslag av vapen och ammunition. Nu fann även Eoin Mac'Neill tiden vara inne för att gå from sounds to things, och den 22 april utfärdade han en generalorder, enligt vilken »en serie av intressanta manövrar» skulle hållas under påskdagen över hela landet. Ordern innebar en allmän resning, varvid man fäste stora förhoppningar vid en från Tyskland avsänd vapenlast, som vilken dag som helst kunde väntas till en avtalad hamnplats. Men härom hade myndigheterna blivit underrättade, och samma dag som kungörelsen utfärdades möttes det under norsk flagg anlända fartyget av en engelsk örlogsman och måste medfölja till Queenstown, där det sänktes av sin egen besättning. Sir Roger Casement (s. 122) som samtidigt stigit i land från en tysk undervattensbåt, hann före sin arrestering telegrafera till Mac'Neill, de ominösa orden: »All is up.». Mac'Neill, som fann situationen hopplös, lät samma afton publicera en kontraorder, att alla för morgondagen planerade manövrar skulle inställas.

Men luntan var redan tänd och explosionen kunde ej hejdas. Vid ett under natten hållet möte beslöto ett antal hetsporrar med *en* rösts majoritet

att, ordföranden till trots, hissa upprorsfanan följande måndag. Under påskdagen utsändes budbärare i alla riktningar, men ett stort antal volontärer kunde icke anträffas, och det var endast en liten resolut armé på 2,000 man som måndagen den 24 april mötte på Dublins gator.

Huvudstadens invånare, som länge varit vana vid volontärernas manövrar, fäste föga uppmärksamhet vid de beväpnade grupper som från skilda håll tågade genom gatorna. De marscherade in genom tre hörnportar i Stephens Park och drevo alla privatpersoner ut genom den fjärde porten, uppförde barrikader och förvandlade den fridsamma parken till ett befästat läger. Samtidigt besattes the Post Office, Liberty Hall, arbetarnas högkvarter, the Four Courts, justitiepalatset, samt ett antal fabriksbyggnader och privathus, vilka med sandsäckar och taggtråd ombildades till veritabla fästningar. Alla dessa operationer utfördes med en målmedvetenhet och en snabbhet, som vittnade om att företaget var utomordentligt väl planerat och genomtänkt.

Samtidigt anslogs på offentliga byggnader följande proklamation:

»Den Irländska Republikens Provisoriska Regering till Irlands folk.

I Guds namn, och i gångna generationers namn, kallar Irland sina barn under fanorna till kamp för friheten.

Vi hävda det irländska folkets rätt att styra sitt eget land.

Vi proklamera den Irländska Republiken som en suverän stat och viga våra liv åt dess försvar.

Intill dess att våra vapen skapat förutsättningen för en permanent regering, vald av Irlands män och kvinnor, skall den av oss konstituerade provisoriska regeringen administrera Republikens civila och militära angelägenheter.

Vi ställa den Irländska Republiken i Guds hand och bedja honom välsigna våra vapen.»

Proklamationen var undertecknad av sju patrioter, bland vilka må nämnas den svärmiske poeten, sagoförtäljaren och dramaturgen Padraic Pearse och den bistre kommunisten James Connolly, som med sin av omkring 100 man bestående *Citizen Army* slutit sig till volontärerna. Pearse antog titeln »den provisoriska regeringens president» och Connolly övertog försvaret av the Post Office, rebellernas högkvarter.

Så snart »manövrarnas» verkliga karaktär blivit klar för myndigheterna, drogs polisen tillbaka och militär förstärkning rekvirerades. Rebellerna i Stephens Park beskötos med kulsprutor från omgivande byggnader, och snart hördes kanonernas dån. Under fem dagar fortgick striden med oförminskad våldsamhet. Den ena byggnaden

efter den andra gick upp i lågor. Rebellerna stredo med förtvivlans mod. Connolly blev två gånger svårt sårad men ledde fortfarande försvaret av the Post Office. Från otaliga privathus knallade »the snipers» — skarpskyttarnas — mausergevär. Fångar togos å båda sidor och behandlades i allmänhet väl, ehuru åtskilliga misstänkta individer kallblodigt nedskötos. Bland de

mest upprörande fallen var mordet på en beskedlig pacifistisk redaktör, Mr Skeffington, som en engelsk officer lät arkebusera efter ett par dagars fångenskap.

Under dessa hemska dagar fick Dublins befolkning lida oerhört. Hundratals fredliga medborgare blevo nedskjutna på gatorna, och icke ens i källrarna var man säker för kulor. Talrika offentliga och privata byggnader förstördes. För varje dag steg förbittringen mot rebellerna, och det blev allt mer klart att upproret ej hade karaktären av en allmän folkresning utan endast av en desperat demonstration av ett antal exalterade svärmare.

På lördagen den 29 april utfärdade Pearse en ny proklamation, vari han förklarade kampen hopplös och manade sina män att sträcka vapen. Men först följande dag gåvo sig två under befäl av Constance de Markievicz och Eamon de Valera stående avdelningar.

Samtidigt med upproret i Dublin förekommo några enstaka utbrott i andra landsändar, ss. Mayo och Galway, där militären snart återställde ordningen. Inalles hade 3,000 människor blivit dödade och sårade.

Nu kommo efterräkningarna. Belägringstillstånd hade införts redan på upprorets första dag, och de tillfångatagna rebellerna ställdes inför krigsrätt. Alla de sju undertecknarna av proklamationen blevo arkebuserade, jämte åtta andra. Padraic Pearse avrättades den 3 maj, James Connolly den 12 maj.

Under dessa nio dagar försiggick en märklig omsvängning i den allmänna opinionen, såväl inom som utom Irland. Upproret hade förorsakat Dublins

befolkning svåra lidanden och en storm av förbittring gick ut över dess ledare. Men när dag efter dag nyheten om nya avrättningar gick ut över världen inträdde en våldsam reaktion mot dessa blodsdåd. Irländarna sågo däri ett nytt bevis på att de betraktades och behandlades som en underkuvad och mindervärdig ras. »Om rebellerna varit tyskar skulle de hava blivit behandlade som krigsfångar, vilka man ej brukar fusiljera; om de varit engelsmän skulle de blivit ställda inför vanliga domstolar och dömda av sina landsmän. Men nu äro de endast irländare, och med sådana anser sig krigsrätten kunna göra processen kort.» Även från andra länder — till och med från England — höjdes indignerade protester, och när det blev känt att James Connolly i döende tillstånd blivit buren till avrättsplatsen befanns måttet vara rågat. Premiärministern Mr Asquith reste själv över till Irland, krigsrätten fick en vink att straffens mildring skulle göra en hälsosam moralisk effekt, och de ännu icke fullgjorda dödsdomarna mildrades till straffarbete. Bland de sålunda dömda märkas följande personer, vilka var för sig spelat en viktig roll i de följande årens händelser:

Michael Collins (s. 116). William Cosgrave (s. 131). Eoin Mac'Neill (s. 137). Desmond Fitzgerald (s. 135). J. J. Walsh (s. 141). Eamon de Valera (s. 144). Constance de Markievicz (s. 148).

Sinn Fein, the Gaelic League och the Gaelic Athletic Association förklarades vara brottsliga

sällskåp, och tusenden av deras medlemmar dömdes till straffarbete eller deportation, bland andra Arthur Griffith. Flertalet voro, för att citera en irländsk historieskrivare, »lika oskyldiga till upproret som premiärministern själv».

Även mordet på Mr Skeffington blev föremål för krigsrättens prövning, med det resultat att den befälhavande officern dömdes att såsom kriminaldåre hållas inspärrad »during His Majesty's pleasure».

EFTERDYNINGAR

Mr Asquiths »kondoleansbesök» på Irland, varunder han »öppet och frimodigt» diskuterade situationen med fängslade upprorsmän, gjorde en storartad effekt, ehuru icke alls den beräknade. Irländarna sågo däri endast ett valhänt försök att urskulda den brutala straffpolitiken; och när premiärministern efter hemkomsten dekreterade

att en ny försonlig politik måste inledas, framstod påskupproret som ett synnerligen lyckat äventyr, ett viktigt steg mot Irlands frigörelse. Liksom Wellington år 1828 av fruktan för inbördeskrig nödgats resignera inför katolikernas krav på medborgerliga rättigheter, hade nu Asquith låtit skrämma sig av en liten dödsföraktande skaras vädjan till vapnen. De avrättade och fängslade upprorsmännen, vilka i den allmänna opinionen framstått som vanvettiga brottslingar, blevo nu folkhjältar och martyrer, och Sinn Feins program omfattades med växande entusiasm.

I december 1916 avgick Asquith som premiärminister och efterträddes av Lloyd George, som likaledes strävade att återerövra Irland genom

tillmötesgående och mildhet. En del av de fängslade rebellerna benådades redan vid jultiden, de övriga i juni 1917.

Under detta och följande år gjorde Lloyd George upprepade försök att finna en för Irlands olika partier acceptabel lösning av Home Rule problemet, men förgäves. Oron växte dag för dag, vid alla parlamentsavtal segrade Sinn Feins kandidater, och De Valera och hans meningsfränder förde en allt hetsigare propaganda. Nya arresteringar företogos, varvid fångarna började tillämpa en ny form av passivt motstånd: hungerstrejken. Fängelseläkarna försökte hålla dem vid liv genom tvångsmatning, men sedan Thomas Ashe, en av det mest kända deltagarna i påskupproret, avlidit i följd av oskicklig behandling, måste de övriga frigivas, vilket icke alldeles utan skäl betecknades som en ny seger för Sinn Fein.

Vid världskrigets utbrott hade Sir Edward Carson och John Redmond sida vid sida proklamerat Irlands moraliska plikt att ställa sig på imperiets sida, och tiotusentals Ulster Volunteers och National Volunteers inställde sig frivilligt under fanorna. Ulstermännen, vilka helt nyligen hotat med väpnat uppror mot Home Rule lagens genomdrivande, mottogos med öppna armar och tillätos att bilda egna regementen under egna fanor, under det att sydirländarna bemöttes med ohöljt misstroende och blevo instuckna i engelska regementen. Detta väckte förklarligt nog ont blod, rekryteringen avtog hastigt och flertalet volontärer slöto sig till the Irish Volunteers, vilka från början förklarat sig villiga att försvara Irland men icke England (s. 52).

På våren 1918, då de allierades franska front började vackla under trycket av tyskarnas våldsamma offensiv, fann sig Lloyd George nödsakad att i parlamentet genomdriva irländarnas inkallande under fanorna. Nu utbröt en så våldsam förbittring, kännetecknad av sabotage, bojkott och andra skärpta former av passivt motstånd, att regeringen fann klokast att tillsvidare uppskjuta tvångsrekryteringen. Genom det i november inträdande vapenstilleståndet fick denna konflikt en för båda parterna mycket välkommen lösning.

Vid de allmänna parlamentsvalen i december 1918, då irländarna voro berättigade till 105 mandat, blevo 73 besatta av sinnfeinare. Av de nya M. P:s sutto 44 i fängelse, och de 29 »lediga» tillkännagåvo sin avsikt att på nyåret utebliva från Westminsterparlamentets förhandlingar.

BEFRIELSEKRIGET

Den 21 januari 1919 konstituerade sig de sinnfeiniska M. P:s som *the Irisk Republican Party* och tillsatte en generalförsamling, *Dail Eireann.* Följande dag valdes Eamon De Valera till republikens president och tillsattes en ministär, varjämte De Valera och Griffith utsågos till republikens delegerade vid fredskonferensen i Paris. Med dessa åtgärder, vilka inneburo ett öppet trots mot den brittiska regeringen, inleddes befrielsekrigets första skede.

Den 4 februari lyckades den nyvalde presidenten rymma ur fängelset och fly till Amerika, där han under nära två år bedrev en intensiv propaganda

och lyckades väcka ett allmänt intresse för Irlands frigörelse. Redan i mars antog representanternas hus följande resolution:

»Det är Förenta Staternas allvarliga förhoppning att den fredskonferens, som nu är samlad i Paris för att överväga de olika folkens rättigheter, skall upptaga till välvillig prövning Irlands krav på självbestämmelserätt.»

Den 17 maj riktade de irländska delegerade till presidenterna Clemenceau och Wilson en begäran att såsom representanter för Irlands lagliga regering få deltaga i fredsförhandlingarna, vilket dock från båda hållen avslogs.

*

Under detta år började irländarnas passiva motstånd allt mer övergå i gerillakrigets blodiga former. Redan den 19 januari blevo i Tipperary två polismän nedskjutna av Dan Breen och hans vänner (s. 150), och därpå följde en lång serie av angrepp på polis och militär. Stor sensation väckte ett mordiskt attentat mot generalguvernören Lord French, som endast genom en tillfällighet undgick att bliva skjuten (s. 152).

Den irländska poliskåren, *the Royal Constabulary Force,* var vid denna tid en »semi-militär» organisation, beväpnad med gevär och kulsprutor. Dess medlemmar synas i stort sett hava varit lojala och aktningsvärda medborgare, som med moderation och urskiljning sökt fullgöra sina allt annat än angenäma plikter. Men allt efter som våldshandlingarna tilltogo blev deras ställning outhärdlig. Den ena konstapeln efter den andra blev lömskt

beskjuten, och om en på goda skäl misstänkt individ blev dragen inför rätta befanns det i nio fall av tio omöjligt att få honom fälld. Intet vittne hade sett honom i närheten, men Sal och Peg försäkrade högt och rent att han just den kvällen dansat jig med dem många mil därifrån, och Pat och Mike gingo ed på att han just den timmen varit dead drunk. Till sist började polismännen »se rött» och togo rättvisan i egen hand, varvid misstänkta personer summariskt nedskötos.

Den i januari konstituerade folkförsamlingen, Dail Eireann, blev i september förklarad olaglig och upplöst men fortsatte sin verksamhet som »secret society».

I början av 1920 hade förhållandena blivit så olidliga att poliskåren måste förstärkas. Dess rekrytering inom landet var utsiktslös, varför friska krafter måste tillföras från England. Befattningen var ej tilltalande för hyggligt folk, men en mängd tvivelaktiga existenser lockades av höga avlöningar och spännande äventyr. Rekryterna voro i de flesta fall f. d. soldater, vilka ej kunde få eller ej ville hava fredlig sysselsättning, och längre fram lämnade fängelserna en betydlig kontingent. Tusenden och tiotusenden dylika äventyrare strömmade över till Irland och organiserades i militära kårer under befäl av egna officerare. Att anskaffa nya uniformer åt dem alla visade sig omöjligt, varför de blevo skrudade delvis i khaki och delvis med andra klädesplagg, så att den ene hade svart rock och bruna byxor, den andre brun rock och svarta byxor, o. s. v. Deras smeknamn blev *black-and-tans,* de svartbruna.

I jämförelse med dessa ordningens upprätthållare

voro de gamla poliskonstaplarna små snälla lamm. De nya ordningsmännen nöjde sig ej med att skjuta en förbrytare utan utkrävde en blodig hämnd på alla som misstänktes för att hava gynnat hans förehavanden. Efter varje enstaka förbrytelse följde en »reprisal», varvid pansarbilar susade fram på gator och vägar, byggnader antändes, kulsprutor knallade, handgranater slungades åt höger och vänster. Och nästa natt kom turen till black-and-tans, vilka huvudstupa måste fly ur en antänd barrack med kulor visslande om öronen. Så härskade under mer än ett år en obeskrivlig terror, varunder otaliga människor berövades liv och gods.

Det var icke blott på landsbygden som gerillakriget florerade. Till och med i Dublin utspelades ohyggliga scener. Belägringstillstånd var infört, innehav av vapen var vid dödsstraff förbjudet, befolkningen förbjöds att nattetid vistas på gatorna, husvisitationer företogos utan bemyndigande, misstänkta personer fängslades utan dom och rannsakan, fångar nedskötos »under försök till flykt». Låt oss höra hur Erskine Childers, f. d. officer i engelska armén (s. 122), skildrar en nattlig husvisitation (Daily News 1920).

»När stadens invånare gått till vila vakna kasärnerna till liv. Pansarautomobiler samlas i grupper, listor på misstänkta personer utdelas, och när alla lyktor blivit släckta sätta sig dessa kavalkader i rörelse. Föreställ Eder ett angrepp på ett privathus med en tank, vars oväsen höres på flera kilometers avstånd! Man väckes av våldsamma bultningar, men innan man hinner få kläderna på kroppen spränges porten och soldaterna storma in med fällda

bajonetter. Kvinnor hållas instängda under bevakning medan soldaterna undersöka och plundra deras tillhörigheter. I nio fall av tio visa sig misstankarna ogrundade, men ingen ursäkt frambäres. Ni kan föreställa Eder vilken effekt en sådan tjänstgöring måste hava på officerares och soldaters moral.»

Men under tiden var den republikanska armén icke sysslolös. Skotten knallade från bakhåll i Dublins mörka gränder. Den 21 november 1920, »den blodiga söndagen», blevo 14 engelska officerare mördade i sina sängar. »Detta var en av våra mest lyckade operationer» förklarade Dan Breen (s. 152), och en ansedd prästman lovprisade offentligt »den underbara dagen».

*

För att göra rättvisa åt Sinn Fein bör framhållas, att även sedan Dail Eireann blivit officiellt upplöst såsom en samhällsfarlig institution försökte dess »ministär» att upprätthålla lagliga förhållanden. Ett stort antal s. k. sinnfeindomstolar upprättades, vilka opererade alldeles oberoende av de officiella domstolarna och i vida högre grad än dessa tillvunno sig allmänhetens förtroende. Den engelska tidskriften »Foreign Affairs» skriver i augusti 1920:

»I den mörka bild vi ha av ett land som är sönderslitet av borgarkrig, där förbrytelser ej väcka förvåning och lönnmord icke klander, är en ljus punkt den förmåga av självstyrelse, som visats genom utvecklingen av Sinn Feins organisationer. Landsbankerna och de republikanska domstolarna fungera beundransvärt.»

Och den kände engelske författaren G. K. Chesterton skrev i danska »Politiken»:

»Den laglydiga sinnfeinska befolkningen lyder Sinn Feins lag, de andra ha ingen lag att lyda. Om det är någon gräns för våldshandlingarna på Irland är detta Sinn Feins förtjänst.

Låt England minnas detta: om det finnes något dämpande inflytande i Irland ligger det hos Sinn Fein, om det finnes någon lag är det Sinn Feins lag. Engelsmannen betraktas som en väpnad rövare.

Den irländska regeringen är i själva verket Sinn Feins regering. Det finnes praktiskt taget ingen annan regering i Irland. Ingen regering kan i längden bestå utan de regerades samtycke, och det irländska folket kommer aldrig att underkasta sig det engelska regementet.»

*

Under all denna villervalla förtröttades icke Lloyd George i sina strävanden att i Home Rule finna en för alla irländska partier acceptabel plattform för en fredlig uppgörelse. Uppgiften var oerhört svår, ty mellan protestantiska nordirländare och katolska sydirländare rådde fortfarande skarpa divergenser. De förra, representerade av den oböjlige Sir Edward Carson, motsatte sig bestämt anslutningen till ett för hela Irland gemensamt Dublinparlament och krävde ett särskilt parlament för Ulster, de senare kämpade lidelsefullt för Irlands enhet och ville ej höra talas om »the partition». »Icke en tum av Irlands heliga jord får avskiljas.» »En gränslinje mellan två irländska statsbildningar kan liknas vid 'a scar over the face'.»

I februari 1920 framlade Lloyd George en ny »*Government of Ireland Bill*», enligt vilken skulle upprättas två irländska parlament, det ena i Belfast för sex av Ulsters grevskap, det andra i Dublin för den återstående delen av Irland. Dessa båda parlament skulle gemensamt utse medlemmar i ett *Council of Ireland,* vilket framdeles, efter överenskommelse mellan parterna, skulle kunna ombildas till ett för hela Irland gemensamt parlament. Förslaget godkändes, ehuru med tvekan, av Sir Edward Carson men förklarades oantagligt av sinnfeinarna. I december 1920 blev emellertid billen antagen av det brittiska parlamentet, och Södra Irland ålades att välja 124 medlemmar av det nya parlamentet, varjämte 4 medlemmar skulle utses av Trinity College. Resultatet blev vad man kunnat vänta. Alla de 124 valda medlemmarna blevo sinnfeinare, och det nya parlamentet blev endast en legaliserad form av Dail Eireann. Komediens andra — och sista — akt utspelades den 28 juni 1921, då vid det sydirländska parlamentets första — och sista — session endast de 4 av Trinity College utsedda medlemmarna infunno sig. Om någonsin benämningen rumpparlament varit motiverad så var det väl här.

I Belfast blev däremot det nya parlamentet öppnat den 7 juni, varvid konstituerades en ministär med *Sir James*

Craig som chef. Parlamentet består av två kamrar, *the House of Commons* med 40 medlemmar — däribland Eamon de Valera — samt *the Senate* med 26 medlemmar. Parlamentets första session den 22 juni hedrades genom närvaro av konung *Georg,* som därvid yttrade följande ord:

»Jag vädjar till alla irländare att sträcka ut

handen till försoning, att glömma och förlåta, att förenas i strävan för en ny era av frid, försoning och god vilja.»

*

Denna vädjan var väl behövlig, ty i Södra Irland rådde allt annat än frid och försoning. Det olyckliga landet skövlades av vänner och fiender. The Irish Republican Army, som nu räknade 200,000 man under Michael Collins mästerliga ledning, voro spridda över hela landet i en otalig mängd av »flygande kolonner», vilka döko upp än här, än där, brände polisbaracker, avskuro telegraftrådar, sprängde broar, anordnade bakhåll och därpå spårlöst försvunno. The black-and-tans, bragta till ursinne och förtvivlan, skonade varken skyldiga eller oskyldiga, ålder eller kön. Hela byar och stadsdelar uppbrändes såsom repressalier, och särskilt voro de kooperativa föreningarnas mejerier föremål för deras blinda förstörelselust. I Dublin vågade myndigheternas representanter ej visa sig på gatorna utan stark eskort, och offentliga byggnader voro kringgärdade med taggtrådsstängsel. Det var genom ett konsekvent fullföljande av denna terror som Michael Collins dag för dag kom allt närmare sitt stora mål: att göra engelsmännens tillvaro på Irland »uncomfortable». Icke ens Old England var förskonat för gerillakrigets fasor. I flera städer, till och med i London, förövades attentat mot byggnader och personer, och ministerhotellen måste dag och natt stå under stark bevakning. Situationen var helt enkelt olidlig och hade över hela världen

blivit föremål för en allt annat än smickrande uppmärksamhet, som gav sig luft i skarpa anklagelser och indignerade protester. I parlamentet förklarade ärkebiskopen av Canterbury att de engelska trupperna gjort sig skyldiga till samma grymheter som tyskarna i Belgien, Asquith betecknade ohyggligheterna som den största vanheder för England, och arbetarpartiet naglade fast att här satts en outplånlig fläck på Englands heder.

Den 26 juni — 4 dagar efter Konungens stora tal i Belfast — gjorde Lloyd George ett nytt försök till uppgörelse med de motspänstiga sinnfeinarna genom att inbjuda De Valera till fredsförhandlingar i London. I juli slöts ett formligt vapenstillestånd och De Valera infann sig i London, åtföljd av Griffith och tre andra ur fängelset lössläppta sinnfeinare. Lloyd George var älskvärdheten själv, men irländarna höllo sig strama. »Jag är mycket glad att se Er här, Mr Barton», försäkrade premiärministern med sitt soligaste leende. »Strafffången n:r U. 133, om jag får be», blev det sträva svaret. De Valera gjorde anspråk på att bliva erkänd som den irländska republikens president och fordrade att det helt nyligen invigda Belfastparlamentet skulle upplösas.

Förhandlingarna ledde icke till något resultat men återupptogos i oktober, varvid De Valera, som i egenskap av Irlands statsöverhuvud ej ansåg sig kunna konferera med engelska ministrar, ersattes med den mera smidiga och resonabla Michael Collins. Den 6 december, sedan Lloyd George framlagt sitt ultimatum och därtill fogat den bestämda förklaringen, att om ett avslag skulle leda till fientligheternas återupptagande vore han fast besluten att

däri insätta det brittiska imperiets fulla kraft, insågo irländarna nödvändigheten att avstå från sin fordran på Belfastkabinettets upplösning.

Överenskommelsen innebar, i stort sett, att Södra Irland skulle bliva en fristat med samma oavhängighet som övriga med Storbrittannien förenade »dominions», samt att, om Norra Irland fortfarande ville kvarstå med eget parlament under Storbritanniens jurisdiktion, gränslinjen mellan de båda irländska staterna skulle bestämmas av en kommission av tre ledamöter, av vilka de tre parlamenten skulle utse vardera en ledamot.

Inom Dail Eireann uppstodo nu hetsiga debatter, varunder De Valera med uppbjudande av hela sin lidelsefulla vältalighet besvor sina landsmän att förkasta ett förslag, som ej skänkte Irlands folk den fulla självständighet för vilken de kämpat. I januari 1922 blev emellertid fördraget med knapp majoritet godkänt, varvid De Valera avgick som president och efterträddes av Griffith. Samtidigt tillsattes en provisorisk regering med Michael Collins som

premiärminister, och den hatade ledaren av »the murder gangs» åkte mellan skyldrande engelska soldater upp till Dublin Castle.

Så hade då, efter 750 års oerhörda lidanden, den irländska nationen med vapnens hjälp lyckats göra sig fri från Englands självtagna övervälde. I den ojämna striden mellan 3 miljoner och 40 miljoner hade ingendera parten blivit fullt övervunnen, men segern brukar tillerkännas den som kan behålla fältet, och detta hade Irland gjort. Det brittiska imperiet hade, för att citera Sir Edward Carsons beska

yttrande i parlamentet, blivit tvingat att kapitulera under revolvermynningens hot.

Genom inbördeskrigets utbrott försenades avvecklingen av den brittiska administrationen på Irland, och först i december 1922 kunde de sista trupperna lämna Irlands jord — man må hoppas för alltid!

I september 1923 blev den Irländska Fristaten upptagen i Nationernas Förbund.

*

Fristatens efter traktatens ratifikation utarbetade statsförfattning innehåller följande huvudpunkter:

Den Irländska Fristaten, *Saorstat Eireann,* ingår i *the Commonwealth of Nations,* en grupp av nationer bestående av Storbritannien, Irland, Canada, Sydafrika, Australien och Nya Zeeland. Var och en av dessa nationer har sitt eget parlament och stiftar sina egna lagar.

Fristatens regering utövas av *konungen,* representerad av *generalguvernören,* och *parlamentet, Oire-achtas,* vilket består av *deputeradekammaren, Dail Eireann,* och *senaten, Seanad Eireann.*

Den administrativa ledningen utövas av tio *ministrar,* valda av Dail Eireann. Sju av dessa tillhöra *the Executive Council,* motsvarande vår statsrådsberedning. I spetsen för the Executive Council står *presidenten,* även han vald av Dail Eireann.

Rösträtt och valbarhet till Dail Eireann har envar, man eller kvinna, som fyllt 25 år. Antalet deputerade varierar med folkmängden, så att en deputerad väljes för 30,000 medborgare. Mandattiden är 4 år.

För Seanad Eireann äro valrätt och valbarhet förbehållna medborgare som fyllt 35 år. Antalet senatorer är 60, mandattiden 12 år. Val äger rum vart tredje år, då 15 senatorer utses.

Varje parlamentsledamot är skyldig att avlägga trohetsed till konungen och författningen.

Ett lagförslag, som antagits i Dail Eireann, behandlas därefter i Seanad Eireann. Om förslaget godkännes även där går det till generalguvernören och signeras av honom som konungens ställföreträdare, i motsatt fall förklaras det vilande till nästa år, då det kan upphöjas till lag även utan senatens godkännande.

Om ett visst antal parlamentsledamöter eller vanliga medborgare så påfordra, kan ett lagförslag underkastas folkomröstning.

Skolundervisningen är obligatorisk och kostnadsfri. Gaeliska, irernas urgamla språk, är antaget till nationalsprak, men engelska är tillsvidare erkänt som ett lika berättigat officiellt språk.

Fristaten har sin egen armé, som har samma procentuella numerär som Storbritanniens. Därjämte har Storbritannien tillsvidare övertagit det marina försvaret, för vilket ändamål flottstationer äro bibehållna i vissa hamnar.

INBÖRDESKRIGET

Den 6 december 1921, då Michael Collins satte sitt namn under traktatförslaget, fällde han de sannspådda orden: »Härmed har jag underskrivit min dödsdom.» Han kände sitt folk och var fullt medveten om att han genom sin »kapitulation» skulle

ådraga sig mången gammal vapenbroders dödliga hat.

Det var icke någon lätt uppgift som väntade den nya provisoriska regeringen. Dail Eireanns ministär hade ännu icke upphört att funktionera, icke heller ansåg sig den brittiska regeringen vara fri från sina förpliktelser att upprätthålla lagar och förordningar förrän traktaten blivit vederbörligen ratificerad. Södra Irland hade faktiskt tre regeringar, Norra Irland en.

Redan under sista halvåret 1921, då vapenstillestånd rådde mellan Södra Irland och England, började stridslystna republikaner, som funno overksamheten tråkig, göra påhälsningar hos sina vänner i Norra Irland. Väpnade band överskredo gränsen och anställde raider på landsbygden, och till och med i Belfast ägde blodiga sammanstötningar rum, varvid den gamla fejden mellan katoliker och protestanter åter uppblossade. På våren 1922, sedan traktaten antagits, ökades ännu mer förbittringen mot »the usurpers», och Ulster översvämmades av »gunmen», mot vilka dess egna försvarskrafter voro otillräckliga. Men när the gunmen gingo så långt i fräckhet, att engelska officerare togos till fånga och engelska vapenförråd beslagtogos, kunde imperiet ej längre finna sig i en så uppenbar kränkning av vapenstilleståndet, och trupper kommenderades till Ulsters försvar. Inom ett par veckor voro inkräktarna kastade tillbaka över gränsen.

Under tiden hade situationen dag för dag tillspetsats i Södra Irland. De Valera och hans meningsfränder fortsatte sin propaganda för en »independent Irish Republic», och uppror planerades med en

öppenhet som ej lämnade mycket övrigt att önska. »The Four Courts», justitiepalatset, besattes av en stark avdelning republikaner under befäl av Rory O'Connor, en namne till Irlands siste Ard-Rig, och förvandlades metodiskt till en stark fästning — mitt i huvudstaden, mitt för näsan på Irlands nationalhjälte, den oövervinnerlige Michael Collins! Proklamationer utdelades, vari förklarades krig mot England, och den 22 juni blev fältmarskalken Sir Henry Wilson mördad i London.

Det blev nu klart såväl för den brittiska regeringen som för Fristatens provisoriska regering, att om ordningen ej kunde återupprättas av irländarna själva måste brittiska trupper ånyo blanda sig i leken. Fyra dagar efter Wilsons mord blev the Four Courts, som rebellerna under tre månader ostört fått hålla besatt, utsatt för ett fruktansvärt bombardemang av Fristatens trupper. Den förnämliga byggnaden blev svårt ramponerad, och snart måste Rory O'Connor kapitulera på nåd och onåd. Byggnaden besattes av trupperna — och omedelbart därefter inträffade en fruktansvärd explosion, framkallad av en före rebellernas avtag anbragt mina. En stor del av byggnaden nedrasade, biblioteket flög i luften, arkivets skatter ströddes bokstavligen för vinden. Samtidigt angrepos rebellernas övriga högkvarter och scenerna från 1916 upprepades under broderkrigets ännu mera vederstyggliga form. Sackville Streets ruinhögar tillväxte dag för dag under en veckas tid. Den sista rebellavdelningen som gav sig stod under befäl av general Cathal Brugha, Michael Collins' intime vän och en av befrielsekrigets heroer. Men själv föredrog han döden; ensam

rusade han ut ur den brinnande byggnaden, avfyrande skott på skott tills en salva sträckte honom till marken.

Därmed var upproret kvävt i Dublin, men de Valera och hans män tände facklan över hela det övriga Irland. Själv var han upprorsarméns nominella överbefälhavare, men den verkliga militära ledaren var Erskine Childers (s. 122). Kriget fördes nu icke längre mellan irländare och engelsmän utan mellan två avdelningar av the Irish Republican Army, *the Freestaters* och *the Irregulars,* båda lika bevandrade i gerillakrigets finesser. I två avseenden kunde man konstatera betydliga olikheter i krigföringen. Den ena olikheten bestod däri, att vardera parten uppenbarligen sökte i det längsta skona motståndarnas liv. The fighting spirit var mindre glad och mindre grym. Att skjuta engelsmän var en angenäm rättighet, att skjuta gamla vapenbröder blev en smärtsam skyldighet. Därför utspelades — åtminstone under den första månaden — mången »sham fight» med förfärligt vapengny och oväsen men mycket ringa blodspillan. Den andra olikheten, som framträdde uteslutande hos the irregulars, var däremot av odiös natur: den yttrade sig i en planmässig förstöringslusta, som ställde black-and-tans' bravader i skuggan. Man förstörde allt som över huvud taget kunde förstöras, hus, broar, landsvägar, telegraflinjer, järnvägar, lokomotiv och vagnar. Man fick det in-intrycket att De Valera åsyftade intet mindre än att helt ödelägga sitt älskade Irland. The island of saints hade blivit the island of demons. »Dårhuset har öppnat sina portar», utbrast Arthur Griffith i förtvivlan.

Så rasade broderkriget under ett helt år med ständigt växande bitterhet. Arthur Griffith, som under mer än 20 år hjältemodigt burit fattigdom, förföljelse, husvisitationer, fängelsestraff, kunde icke uthärda att se det land, vars frihet till största delen var hans verk, sönderslitas av dess egna barn. Hans krafter sjönko dag för dag, och den 10 augusti slocknade hans livsgnista. Sex dagar senare stupade Michael Collins i ett bakhåll.

Den 6 december 1922, årsdagen av traktatens undertecknande, blev den Irländska Fristatens konstitution ratificerad av det brittiska parlamentet och den provisoriska regeringen ersatt med the Executive Council med William Cosgrave som president. Följande dag nedsköts på öppen gata en av de nyvalda parlamentsledamöterna, Sean Hales. Detta var en av de mest uppseendeväckande yttringarna av en ny terror, som bestod i »avskaffande» av Fristatens lagliga funktionärer — och deras anförvanter! Inrikesministern Kevin O'Higgins fader blev mördad, likaså en farbror till presidenten Cosgrave. Ministrarna måste dag och natt vistas i regeringsbyggnaden, som var bevakad av militär och förskansad som en fästning. Deras ställning var i allmänhet ytterst pinsam, då flertalet hade vänner och anförvanter bland upprorsmännen. Eoin Mac'Neill hade två söner i Fristatens armé och en son i den republikanska.

Den mildhet som länge visats upprorsmännen hade endast ökat deras fräckhet, och regeringen fann sig slutligen ställd inför två alternativ: att kapitulera inför revolvermynningens hot — liksom England fått göra året förut — eller att låta lagens hela stränghet drabba dem som satt nationen i fara. Efter Sean Hales' mord valdes den senare utvägen. Redan följande dag fusiljerades Rory O'Connor och tre av hans närmaste män, vilka varit fängslade under tre månader efter katastrofen vid the Four Courts, och sedan följde nya avrättningar av gunmen.

General Mulcahy, Michael Collins efterträdare som krigsminister, lyckades småningom föra Fristatens trupper till seger. Den ena starka positionen efter den andra blev intagen, och på våren 1923 utfärdade De Valera en generalorder att alla krigsoperationer skulle inställas. Flertalet irregulars gåvo sig fångna men andra, och bland dem De Valera själv, begåvo sig »on the run» och fortsatte att sprida förvirring i landet. Den 15 augusti blev äntligen De Valera arresterad under ett möte i Ennis. I juli 1924 blev han åter frigiven — och den 15 augusti fortsatte han sitt avbrutna tal i Ennis!

*

Vid studiet av inbördeskrigets sorgliga historia kan man svårligen undertrycka ett och annat *varför?*

Vad var först och främst detta krigs raison d'être? Irland, som under 750 år betraktats och behandlats som en brittisk provins, blev genom traktaten av 1921 *jämställt* med Storbritannien inom the Commonwealth of Nations, med eget parlament och egen armé. Detta var dock icke nog i mången irländares ögon. Befrielsekrigets mål hade ju varit att göra Irland till en av det brittiska imperiet fullkomligt oberoende republik. Men det bästa kan vara det godas fiende, och Irland hade nu att välja mellan traktaten och ett fortsatt krig, vars slutliga utgång endast kunde bliva landets fullständiga ödeläggelse. Detta insågo Arthur Griffith och Michael Collins men icke De Valera och hans meningsfränder.

Ansvaret för detta bedrövliga missgrepp måste till största delen läggas på De Valera men även på Erskine Childers och andra militära rådgivare, vilka icke kunde eller icke ville inse situationens hopplöshet. Deras diktan och traktan gick ut på att genom upprepade övergrepp på engelska undersåtar och engelsk egendom framkalla ett återuppblossande av befrielsekriget, varvid britterna skulle mötas av en på nytt samlad irländsk front. Här låg motivet till de oroligheter som framkallades inom de av inbördeskriget oberörda norra grevskapen, sprängningen av atlanterkabeln från Valencia Island och andra skenbart meningslösa våldshandlingar. Vad den stora massan beträffar finna vi förklaringen i irländarens mottaglighet för vältalighet och, last but not least, i hans old fighting spirit. De Valera är vältalare, om också icke alldeles av Guds nåde, och hans passionerade vädjan till kamp »for Irish Freedom, for an independent Irish Republic», förfelade sällan sin effekt på primitiva sinnen. Paddy hade trivts alldeles utmärkt med gerillakrigets spännande äventyr och kände icke minsta dragning tillbaka till sin nedbrända stuga. Han själv, liksom hans far, farfar och ännu äldre förfäder, hade vant sig vid att i »the

Government» se incarnationen av allt ont, en fiende som med alla till buds stående medel borde trakasseras och bekämpas. Att the Government nu övergått i irländska händer förändrade icke på

minsta vis problemställningen. Irland hade vid denna tid tre lagliga regeringar i Dublin, för att icke tala om det förhatliga parlamentet i Belfast. *Four Governments to fight!* Det vore väl orimligt att begära att Paddy skulle lämna ett så enastående tillfälle outnyttjat.

Fullkomligt ofattbart är däremot att Michael Collins under ett halvt år passivt åsåg Rory O'Connors och Cathal Brughas militära förberedelser till uppror. Huvudstadens offentliga byggnader besattes, vapen och ammunition samlades, sandsäckar uppstaplades, taggtrådsstängsel uppfördes, raider företogos i pansarautomobiler. Hade han ingripit på ett tidigare stadium genom att häkta upprorsledarna skulle måhända faran kunnat avvärjas. Men Michael Collins var lika ömsint mot irländare som hätsk mot engelsmän. Cathal Brugha och Rory O'Connor voro hans personliga vänner, med vilka han delat tusen faror, vilkas motiv han förstod och vilkas ideal han gillade i djupet av sin själ.

Med De Valeras fängslande i augusti 1923 var inbördeskriget praktiskt taget slut. Men ännu glöder det under askan. Kvarlevor av den republikanska armén befinna sig fortfarande »on the run». Ett och annat mord, ett och annat bankrån vittna om att lidelserna ej hunnit svalna. Den senaste uppseendeväckande yttringen av denna oro var ett lömskt och fegt angrepp i Queenstown på några obeväpnade engelska marinsoldater, vilka i februari 1924 beskötos från en förbiilande bil. I april gjordes ett myteriförsök av två högre officerare, vilka i spetsen för en avdelning soldater med kulsprutor begåvo sig »on the run», därmed demonstrerande sitt

ogillande av en beslutad decimering av Fristatens armé. Det lilla missförståndet blev dock snart uppklarat i allsköns gemytlighet.

Den gångna vintern har varit prövande för Irland och särskilt för Fristaten. De Valera lät fortfarande titulera sig »den irländska republikens president», och på liknande sätt uppträdde andra medlemmar av den regering som funktionerade under befrielsekriget mot England; de voro fortfarande »ministrar» och förkunnade vitt och brett att republiken ännu består samt att den republikanska armén är väl organiserad och redo att när som helst gå till storms mot de förrädare som offrat Irlands självständighet genom en vanärande fred med England. Ett stort antal republikaner äro invalda i Fristatens parlament men vägra resolut att intaga sina platser. Allt går igen: under unionen med England tillämpades precis samma taktik av Irlands representanter i Westminsterparlamentet.

Under trycket av dessa olidliga förhållanden såg sig regeringen i februari nödsakad att tillgripa en extraordinär åtgärd, som måhända kommer att bringa republikanerna till förnuft, nämligen att förelägga parlamentet en »Treason Bill», en lag mot landsförrädiska stämplingar. Förslagets innehåll var i huvudsak följande:

»Uppror belägges med dödsstraff.

Envar som antager titeln president eller minister eller annan representant för en obefintlig regering dömes till 5,000 £ böter eller fem års fängelse eller båda straffen i förening.

Vapenövningar äro förbjudna, likaså hemliga sällskap.»

Rörande dödsstraffets tillämpning förelågo följande specialbestämmelser:

»Till hängning dömes envar som

1) börjar krig mot staten eller gör försök att med våld avsätta den konstitutionellt valda regeringen,

2) deltager i konspiration i sådan riktning eller bistår, uppmuntrar eller härbärgerar upprorsman.»

Nyheten verkade som en gnista i en krutdurk. De Valera och hans vänner betecknade billen som en ny tvångslagstiftning, fullkomligt i stil med traditionerna från det engelska tyranniets århundraden. Den temperamentsfulla grevinnan de Markievicz förkunnade vid ett folkmöte att första dagen efter den nya lagens trädande i kraft skulle hon bryta mot varenda paragraf. Även inom Dail Eireann höjdes indignerade protester. »Skall en moder bli hängd om hon ger en fristad åt sin son, då han är 'on the run'? Fordrar regeringen att hon

skall jaga ut honom i mörka natten? Skola vi förmena våra politiska motståndare att föra samma språk som vi själva förde för några år sedan?» I Norra Irland konstaterades med bister skadeglädje »att Fristatens ledande män, vilka själva lyckats nå sitt mål med tillhjälp av stämplingar och våld, nu hotas med sina egna vapen».

Billen har emellertid blivit antagen av parlamentet, dock med några modifikationer. Så t. ex. beslöts att straffet för den som härbärgerar en upprorsman skall mildras till fängelse. Däremot avslogs ett väckt förslag att domstolen skulle få avgöra om dödsstraffet för deltagande i uppror kunde få mildras till fängelse: benådningsrätten ansågs böra läggas i regeringens hand.

Under den gångna vintern ha republikanerna haft god vind i seglen. En stark ekonomisk depression rådde och folket trycktes av tunga skattebördor. Höstens regniga väderlek hade förstört potatisen och omöjliggjort lufttorkning av bränntorv. Hunger och köld rådde i västra Irlands fattiga stugor. Allt detta hade framkallat ett dovt missnöje, som skickligt underblåstes av republikanerna, vilka naturligtvis voro medskyldiga till eländet genom de skador som vållats genom deras ursinniga framfart under inbördeskriget.

Den 9 januari diskuterades den ekonomiska situationen i The National Club, varvid den gamle John Dillon, som efter Redmonds död 1918 till unionens upplösning varit Irlandsgruppens ledare i Westminsterparlamentet, gjorde en skarp vidräkning med den nuvarande regimen, vilken han betraktade som »a fool's paradise». »Då vi se tillbaka till det engelska förtryckets dagar ter sig den regimen som ett paradis i jämförelse med den nuvarande. Vi stå inför en rent förtvivlad ekonomisk situation.»

Regeringen har sålunda en allt annat än angenäm ställning, men gör, av allt att döma, aktningsvärda försök att återställa ordnade förhållanden och ta den oroliga befolkningen med lämpor. Presidenten, mr Cosgrave, fick för någon tid sedan mottaga en deputation av representanter för Corks handelskammare, vilka föreslogo honom en radikal och onekligen originell lösning av det ekonomiska problemet: att slopa hela inkomstskatten, vilket skulle göra Irland till ett Eldorado, där rikt folk skulle skynda att placera stora kapital, till fördel för landets barn. Presidenten lovade med väl bibehållet allvar att han och

hans kollega finansministern skulle ägna förslaget den största uppmärksamhet, men utbad sig dock att »få det skriftligt». Irländarens humor sviker honom aldrig.

Förhållandena blevo ytterligare tillspetsade genom en valrörelse, framkallad av nio parlamentsledamöters frivilliga avsägelse. De avgående tillhörde de s. k. nationalisterna, vilka intogo en mellanställning mellan regeringspartiet och republikanerna och vilka, i motsats till den sistnämnda gruppen, ansågo det vara mera lojalt att ställa sina platser till förfogande än att låta dem stå obesatta. Nu vidtog en agitation som i energi och livlighet ställer våra beskedliga valmöten ohjälpligt i skuggan. Brandtal höllos, avbrutna av skrän och visslingar, talarna och deras marskalkar bombarderades med ägg — förmodligen ej av det färskaste slaget — åtskilliga herrar blevo genompryglade och två ihjälskjutna »av misstag».

De Valera slog naturligtvis nya rekord. Temat var oföränderligen detsamma: regeringen hade sålt den irländska nationen till England; i stället för den utlovade friheten hade folket kommit under ett nytt slaveri; nationen är föremål för hela världens förakt o. s. v. Det enda botemedlet är upphävandet av Fristatens ställning som »dominion» och dess sammanslagning med norra Irland till en oavhängig irländsk republik; kan icke detta mål nås på fredlig väg, måste vi på nytt gripa till vapen, även om detta skulle leda till »another round with England».

Vid De Valeras sida kämpade värdigt en från Amerika införskriven agitator, rev. O'Flanagan. Hans specialitet låg i invektiven: han utöste måttlösa fräckheter mot England, mot regeringen och

icke minst mot Irlands högre prästerskap. »Ireland is a bishopridden country.» Detta blev dock väl starkt för irländarnas religiösa sinnen, och starka protester höjdes även från republikanskt sinnade präster.

Men regeringens medlemmar ådagalade ej mindre fighting spirit. Mr Cosgrave och hans ministrar reste landet runt och uppträdde på talarstolarna utan att bekymra sig över republikanernas våldsamma opinionsyttringar. Och de skrädde ej heller orden utan tillämpade det gamla ordspråket att man skall rätta målföret efter föremålet. En gång, då finansministern Mr Blythe beträdde talarstolen, möttes han av republikanernas stridsrop:

»Up De Valera!»

»Ja, för all del», svarade Mr Blythe gemytligt, »om han försöker ställa till krig en gång till skall han komma upp i ändan av ett rep.»

En sådan replik förfelar ej sin effekt på Paddy.

Inrikesministern, Mr. O'Higgins, som anses vara regeringens skarpaste klinga, gav följande saftiga vitsord åt De Valera:

»Mr De Valera gör en gest åt höftfickan och varslar om nya mordgärningar. Vad rätt har han att tala om den ekonomiska depressionen, han som ej försummat något tillfälle att förstöra landets vägar och järnvägar? Han hatar fakta som en katt hatar vatten.»

Valen utföllo emellertid till regeringens favör. Sju platser av de nio besattes med regeringstrogna. Rev. O'Flanagan fick fara hem till sitt land igen, utskrattad av regeringspartiet och överhopad med ovett av republikanerna, vilka beskyllde honom att ha gjort proselyter endast för det motsatta lägret.

Så är faran avvärjd — för denna gång. Men ännu kvarstår en olöst och svårlöst fråga, gränsregleringen mellan Fristaten och Norra Irland. Den för ändamålet tillsatta kommissionen arbetar under högtryck, och resultatet väntas föreligga om några månader. En stark spänning råder, synnerligast i gränsdistrikten, och man kan vänta allvarliga förvecklingar.

TREDJE KAPITLET

»THE IRISH QUESTION»

Den irländska frågan var ännu för några år sedan en fråga som uteslutande rörde Irlands förhållande till the British Empire; men sedan Englands statsmän proklamerat imperiets plikt att kämpa för de små nationernas rätt har den irländska frågan fått internationell valör.

Därtill har kommit en ny komplikation, intressemotsatsen mellan *the Irish Free State* och *Northern Ireland,* varigenom problemet blivit ännu mera svårlöst, föremål för statsmäns förtvivlan och politikers förtjusning.

Det vore förmätet av mig, som ägnat denna fråga endast några månaders studier, och som hyser en innerlig avsky för allt vad politik heter, att upphäva mig till skiljedomare mellan England och Irland eller mellan irländarna inbördes. Men till ledning för mina mera kvalificerade läsare vill jag göra ett försök att återgiva de uppfattningar och stämningar, vilka i tal och skrift uttalats av representanter för de olika parterna, även här med den reservation att de ingalunda göra anspråk på allmängiltighet. Jag ber då att få lämna ordet till engelsmannen, nordirländaren och sydirländaren.

ENGELSMANNEN:

Irländarna — liksom för övrigt nästan alla världens folk — ha uttalat en hård dom över Englands vanskötsel och förtryck av Irland. Vi framställas såsom »dull Saxons», oförmögna att uppfatta och uppskatta den keltiska folksjälens överlägsna intelligens och älskvärda individualitet.

Well, vår gemensamma historia lämnar onekligen många och beklagliga stöd för dessa anklagelser. Men döm oss icke ohörda, lyssna till fakta som förklara, även om de ej alltid försvara.

Vi börja med den period då de båda länderna först fördes tillsammans. Var det endast erövringsbegär, som förmådde Henrik II att besätta Irlands östra provinser? Nej, han uppmanades därtill av påven Hadrianus, som till

England riktat en vädjan att sätta en gräns för Irlands vilda och blodiga inbördeskrig, och han hörsammade en vädjan även från Irland, från konung Dermot of Leinster, som bönföll om hjälp mot överlägsna fiender. Det var dock endast en bråkdel av Irlands jord — *the Pale* — som bragtes under engelsk överhöghet; största delen av landet lyckliggjordes alltjämt med sina småkungar och klanhövdingar, vilka efter bästa förmåga bekrigade och dräpte varandra. Och när Henrik VIII lät utropa sig till konung över hela Irland skedde detta enligt irländska parlamentets enhälligt uttalade önskan, i oförbehållsamt erkännande av egen vanmakt.

Sedan komma vi till den mörka period i Irlands historia, som omfattar konfiskationer av irländsk jord och dess överlåtelse på engelska medborgare.

Då begingos förvisso skriande orättvisor. Men märk väl att varje sådan straffåtgärd föregåtts av upprorsförsök, varvid den irländska befolkningen gjort sig skyldig till upprörande våldshandlingar och grymheter.

Varje rättänkande engelsman ogillar de strafflagar, som förvägrade Irlands katoliker mänskliga rättigheter, men även dessa övergrepp måste ses mot bakgrunden av mot lojala medborgare riktade förföljelser.

Det irländska parlamentets upplösning var en naturlig följd av dess oerhörda korruption och vanstyre; och de irländare som sedermera togo plats i det gemensamma brittiska parlamentet utmärkte sig mindre för lojal medborgaranda än för inbördes kiv och intriger.

Vad beträffar det senaste årtiondets mycket beklagliga händelser torde väl icke den mest utpräglade Irlands vän vilja bestrida, att de stränga straffåtgärder, som engelska myndigheter nödgats vidtaga, funnit sitt berättigande i den laglöshet och den på alla moraliska begrepp blottade krigföring, som karakteriserade den irländska upprorsrörelsen. Man har förebrått oss de »atrocities» för vilka fångar blivit utsatta, för vår känslolösa grymhet mot döende hungerstrejkare, för att vi nedrivit mördarligornas tillhåll o. s. v.; men sedan den sista engelska soldaten lämnat Irlands jord tillämpade Fristatens regering precis samma straffpolitik gentemot sina forna vapenbröder, de s. k. irregulars.

Under århundraden ha vi fått uppbära bittra förebråelser för att vi icke endast försummat utan rent av motarbetat Irlands industri och dess ekonomiska

utveckling i övrigt. Det är sant att våra förfäder handikapat den med England konkurrerande ylleindustrien, men linneindustrien har blivit så mycket mera omhuldad. Det är sant att Irlands arrendatorer blivit skamlöst utsugna av »absentee lords» — av vilka dock flertalet voro irländare — men denna orättvisa är ju för länge sedan avhjälpt, tack vare frikostiga bidrag från den engelska statskassan. Och när man talar om den irländska lantbefolkningens upprörande fattigdom måste vi svara att den ofta är självförvållad, en naturlig följd av folkets okunnighet, lättja och grälsjuka. Ulster har ej på långt när så gynnsamma förutsättningar för ett lönande jordbruk som Irlands övriga provinser, men det oaktat råder där ett relativt välstånd. Vad tror Ni detta beror på ? Jo där bo anglosaxer som förstå att arbeta.

Nu förebrår man oss att vi i irländarnas senaste inbördes tvistigheter tagit parti för den ena parten. Det är sant; vi sågo genom fingrarna med Ulsters vapenimport, men icke med Sinnfeinarnas, vi upphöjde Sir Edward Carson till taburetten men Sir Roger Casement till galgen. Men den lilla skillnaden är att Ulstermännen visserligen hotat med väpnat motstånd mot Home Rulelagens genomdrivande men sedan under världskriget visat sig vara lojala britter, under det att Sinnfeinarna gjort sig skyldiga till uppenbart högförräderi genom att inleda förhandlingar med imperiets fiender.

Det må vara sant att regeringsakten av 1920 och traktaten av 1921 voro hastverk, vilka medgivit olika tolkningar av gränsregleringens innebörd. Men båda frampressades under trycket av olidliga

förhållanden; båda voro baserade på den förutsättningen att irländarnas inbördes tvistefrågor skulle kunna lösas genom ömsesidigt tillmötesgående, god vilja och common sense; och i båda fallen leddes England av de uppriktigaste och allvarligaste bemödanden att, så långt detta var möjligt med hänsyn till det brittiska imperiets värdighet, tillmötesgå irländarnas önskningar och befrämja deras intressen. Till sist några ord om det personliga

förhållandet mellan Englands och Irlands folk. Vi tillerkänna gärna irländaren ett högre mått av spiritualitet och om man så vill av ingenium än som fallit på the dull Saxons lott; men å andra sidan våga vi göra anspråk på något högre betyg i pålitlighet och common sense. The dull Saxon är oförmögen att fatta, huru två nationer kunna hata varandra för vad den ena eller andra parten anses hava förbrutit för några hundra år sedan. Vi ha slagits med skottar, walesare, fransmän, amerikanare och tyskar, ja med nästan alla jordens folk, men långsinthet och nationalhat äro oförenliga med den engelska folkkaraktären. Låt de döda begrava sina döda! Vi begära intet bättre än att för framtiden få leva i vänskap och endräkt med våra älskvärda grannar i väster.

NORDIRLÄNDAREN:

Sedan mer än 300 år tillbaka har Ulster en befolkning av övervägande brittiskt ursprung, som där utvecklat de egenskaper som äro den anglosaxiska folkkaraktärens kännemärken. Industrien blomstrar och jordbruket står högre än i Södra Irland, där dock förutsättningarna äro avgjort

gynnsammare. Vi leva i fred inbördes och äro lojala medborgare i det brittiska världsriket.

Vårt förhållande till moderlandet är definitivt ordnat genom regeringsakten av den 23 december 1920, som för oss icke är ett scrap of paper utan en högtidlig överenskommelse, som vi äro beslutna att respektera och försvara. Där har England medgivit inrättandet av ett särskilt parlament för *Northern Ireland,* varmed förstås sex av Ulsters grevskap, nämligen Londonderry, Antrim, Down, Armagh, *Fermanagh* och *Tyrone.* Och vid parlamentets högtidliga öppnande den 22 juni 1921 riktade Konungen sitt hälsningstal till representanterna för *the Six Counties.*

Den 6 december 1921 avslöts utan vårt hörande mellan the British Empire och the Irish Free State en traktat, vari stadgas att gränslinjen mellan Norra Irland och Fristaten skall bestämmas av en kommission, bestående av en representant för Norra Irlands regering, en representant för Fristatens regering och en representant för Storbritanniens regering, samt att denna gränsreglering skall ske *in accordance with the wishes of the inhabitants, so far as may be compatible with economic and geographic conditions.*

Då de sex grevskapens införlivande med Norra Irland redan är ett fait accompli, så kan naturligtvis gränsregleringen endast få karaktären av en *gränsrektifiering,* varvid en och annan mindre del av ett till Norra Irland hörande grevskap mot vederbörlig kompensation må överföras till motsvarande grevskap på den södra sidan.

Då emellertid från Fristatens och tyvärr även

från engelsk sida blivit hävdat, att Fermanagh och Tyrone ingalunda kunna anses vara definitivt anslutna till Norra Irland, utan att deras öde bör avgöras *in accordance with the wishes of the inhabitants,* d. v. s. genom folkomröstning, så kan detta påstående omöjligen motiveras med hänsyn till *economic and geographic conditions;* ty det vore väl alltför naivt att påstå, att dessa grevskaps ekonomiska välstånd skulle förbättras genom deras indragande under Fristaten, eller att gränslinjens uppdragande till Londonderry skulle hava geografiskt berättigande. Man tillgriper ett alldeles nytt motiv, nämligen det religiösa, och åberopar det förhållandet att de ifrågavarande grevskapen hava övervägande katolsk befolkning.

Därmed förhåller det sig så, att vid senaste census, år 1911, hade Fermanagh 56 och Tyrone 55 % katoliker. En kvalificerad majoritet är således utesluten, och en knapp enkel majoritet kan icke vara ett bärande motiv för en så genomgripande reduktion av Norra Irlands redan förut mycket knappt tillmätta område.

Under sådana förhållanden har Norra Irlands regering ansett sig böra vägra att utse en representant i en kommission, vars blotta befogenhet innebär en kränkning av oss tillförsäkrade rättigheter.

Traktaten av 1921 ålägger oss inga förpliktelser. Vi fordra att England respekterar regeringsakten av 1920, enligt vilken Northern Ireland består av *Six Counties.*

Man förebrår oss att vi ställa oss avvisande mot ett United Ireland, men detta är en sanning med modifikation.

Om Södra Irlands politiska och

ekonomiska förhållanden vore ordnade, om dess befolkning levde i frid och sämja, om religiös tolerans vore rådande, då skulle vi icke tveka att offra egna fördelar på den nationella enhetens altare. Men landet är ruinerat av förbittrade och brutala inbördeskrig. En stor del av befolkningen tillhör fortfarande *the irregulars,* vilka när som helst kunna igångsätta ett nytt uppror; och där två eller flera komma tillsammans utslungas de hätskaste skymford och hotelser mot oss, »the usurpers». Huru tror Ni att vårt öde skulle gestalta sig om Norra Irland inkorporerades med Fristaten, vilken kanske snart nog skulle övergå i en irländsk republik? Tror Ni att protestanternas rättigheter skulle respekteras? Irländaren glömmer aldrig, det bör Ni veta, och 1641 och 1798 års händelser leva ännu i friskt minne. Man behöver för övrigt ej gå längre tillbaka i tiden än till 1921, då Ulsters protestanter angrepos av Fristatens mördarligor.

Ulster, som gjort mera för Irlands ekonomiska utveckling än de övriga provinserna tillsammans, räknas än i dag såsom ett av främlingar usurperat land, därför att sedan trehundra år tillbaka ett antal familjer äro av engelskt eller skotskt ursprung. Att Södra Irlands kelter endast representera en bråkdel av befolkningen och flertalet bestå av »usurpers», ät detta faktum ägnas ej en tanke.

Och gaeliskan, detta nästan utdöda språk, som nu helt omotiverat blivit upphöjt till nationalspråk, skulle bliva ett obligatoriskt läroämne i våra skolor!

Det må icke förtänkas oss om vi ännu ställa oss betänksamma mot ett United Ireland och föredraga status quo.

SYDIRLÄNDAREN:

Man förebrår oss att vi hysa ett oresonligt hat till Englands folk. Detta är sant i så måtto, att vi hata minnet av århundradens förtryck.

Kom ihåg att före år 1169, då Henrik II:s engelska och normandiska äventyrare beträdde Irlands jord, var Irland ett fritt land men England först en romersk, sedan en dansk och till sist en normandisk provins! Irland intog en erkänd kulturell rangplats, England hade en rå och obildad befolkning, sammanrafsad från alla Europas hörn.

Gå igenom Irlands historia från olycksåret 1169 till Nådens år 1921, då Irland efter outsägliga lidanden och uppoffringar lyckades tillkämpa sig sin solklara rätt att bliva erkänd såsom en nation! Ni skall där konstatera följande fakta:

1) Henrik II grundade på Irlands jord en engelsk provins, *the Pale,* där Englands lagar tillämpades på inflyttade engelska undersåtar, under det att den bofasta irländska befolkningen saknade varje rättsskydd.

2) Utanför *the Pale* tillätos engelska rovriddare att på egen risk slå under sig irländsk jord och skövla irländska hem.

3) Under flera hundra år läto Englands konungar konfiskera irländska områden, vilka bortskänktes åt engelska undersåtar.

4) För trehundra år sedan försiggick *the Plantation of Ulster,* en systematisk invasion, varvid en hel provins besattes av främmande undersåtar, tillhörande en främmande ras, bekännande en främmande religion.

5) Under flera hundra år har Irlands folk varit berövade alla mänskliga rättigheter, behandlade såsom underkuvade slavar, tillhörande en mindervärdig ras; de hava varit förbjudna att uppfostra sina barn i förfädernas religion.

6) I detta av naturen rikt utrustade land har den största fattigdom varit rådande, tack vare Englands systematiska undertryckande av dess industri och utsugande av dess jordbruk; *the absentee lords* hava i London förslösat frukterna av de utfattiga irländska arrendatorernas arbete.

7) När vid upprepade tillfällen, under trycket av olidliga förhållanden, det utpinade folket spontant reste sig mot sina förtryckare, då undertrycktes dessa »uppror» med en grymhet som står utan motstycke i historiens hävder.

Tänk på Cromwells och hans fromma generalers mordiska raider, på det planmässiga förstörandet av Irlands uråldriga kyrkor och andra dyrbara kulturens minnesmärken, massmorden å kvinnor, barn, åldringar och sjuka! Tänk på fältropet: *To Hell or to Connaught!* som till döden dömde varje katolik som vägrade att övergiva sina fäders jord i Leinsters och Munsters bördiga dalar för att lida hungerns kval på Connaughts karga heder!

8) Vid världskrigets utbrott, då redan ett halvt krigstillstånd var rådande mellan Irland och England, proklamerade John Redmond det irländska folkets redliga vilja att, i glömska av århundradens förtryck, försvara det brittiska imperiet, och tiotusenden av Irlands bästa ungdom offrades på kontinentens slagfält. Men under det att Ulsters frivilliga fingo strida sida vid sida i egna regementen

och under egna baner, blevo Södra Irlands tappra söner förvägrade dessa dyrbara rättigheter; de bemöttes med misstroende och förakt, de blevo instuckna bland främmande regementen som inkasserade äran av deras bragder. Icke ens på det blodiga slagfältet, där de dock hävdade sina traditioner såsom världens yppersta krigare, underlät man att låta dem känna att de tillhörde en mindervärdig ras.

Nu kanske Ni förstår att engelsmännen ej gjort sig älskade i Irland!

Man tillvitar oss okunnighet, lättja, opålitlighet, slösaktighet; man påstår att vi alltid varit dryckeskämpar, slagskämpar, duellanter, som aldrig kunnat leva i fred inbördes, samt att vår krigföring varit behäftad med avskyvärda grymheter.

Men huru skall man begära att konst, vetenskap och lärdom skola kunna blomstra i ett land, där kyrkor och skolor brännas, där folket drives från gård och grund, där ungdomen växer upp i fattigdom och trasor?

Vem vill arbeta och spara då han aldrig vet vad morgondagen bär i sitt sköte?

Vem kan undra på att man söker sin tröst i bägaren, att man varken frågar efter sitt liv eller andras?

Då våra vänner engelsmännen tala om våra inbördes fejder kan man ej underlåta att erinra sig liknelsen om grandet och bjälken. Då Irland ännu var ett fritt land fingo engelsmännen oupphörligt stryk av romare, vikingar och fransmän, och sedan fortsatte de att slåss inbördes. Vad betydde de irländska klanhövdingarnas små skärmytslingar mot de oavbrutna fejderna mellan Englands baroner, mellan

engelsmän och walesare, engelsmän och skottar? Storbritanniens historia är skriven i broderblod ända till det adertonde seklets början.

Vårt befrielsekrig har varit behäftat med enstaka handlingar av grymhet, men det är varje krigföring. Vår militära underlägsenhet har framtvingat gerillakriget, som naturligtvis ej kan föras efter samma »korrekta» linjer som fältslag och luftbombardemang men som i stort sett är mänskligare, emedan det i vida mindre grad drabbar den fredliga befolkningen.

Att irländaren är »opålitlig» är kanske ej så underligt. Öppenhet och frimodighet äro klädsamma egenskaper hos en fri man men kunna näppeligen fordras av en slav.

Den irländska folksjälen är rik på gott och ont. Under århundraden av förtryck och misshandel har det goda aldrig fått komma till sin rätt men det onda fått riklig näring. Det folk som gjort oss till vad vi äro bör döma oss milt.

Traktaten av 1921 tillförsäkrade oss ett visst mått av politisk självständighet men icke det fullständiga oberoende för vilket vårt folk kämpat och lidit. För mången patriot hägrar fortfarande såsom ett framtidsmål Fristatens och Norra Irlands sammanslagning till en irländsk republik. Men så länge uppdelningen existerar fordra vi att England infriar sin förbindelse att genomdriva den gränsreglering, på vilken vi nu fått vänta under fyra år. Vi göra icke anspråk på nya territorier. Vad vi fordra är helt enkelt att gränslinjen i överensstämmelse med traktatens andemening bestämmes av den kommission, i vilken Fristatens regering äger en representant.

Vår ärliga önskan är nu att få leva i fred inbördes, och med våra grannar. Det skulle glädja oss om samma försonliga stämning kunde vinna insteg hos våra vänner i Ulster. En anspråkslös början kunde ju göras genom att

från Belfasts husväggar avlägsna det fromma stridsropet

To Hell with the Pope!

FJÄRDE KAPITLET

IRLÄNDAREN

Scratch an Irishman and you will find a saint. *Frank Mathew.*

Vid 1911 års census hade Irland 4,400,000 invånare, varav omkring 20 % härstamma från spanska »milesianer» och följaktligen äro av keltisk härstamning. De övriga äro avkomlingar av skandinaver, britter och normander. Britterna äro företrädesvis representerade i Ulster. Mellan Irland och Skottland har från urminnes tider ett livligt folkutbyte ägt rum, och *the Mac's* äro nästan lika vanliga som *the O's.* De skotska högländernas första gaeler kommo från Irland, och deras ättlingar återbördades till moderlandet vid *the Plantation of Ulster.* Att spanska namn äro sällsynta förklaras av äldre tiders drakoniska lagstiftning, som tvingat irländska familjer att antaga engelska namn.

På vidstående karta angives för varje grevskap den procentuella »folkökningen» under tioårsperioden 1901—1910. Det är sorgliga siffror som här möta oss. Man skall vara blind för att ej se att här måste varit »something wrong».

*

Folkmängdsökning i % 1902—1911.

Irlandskännare bruka framhålla irländarens rika intellektuella begåvning, hans sinne för vetenskap, musik, poesi och vältalighet, hans älskvärdhet och ridderlighet, hans patriotism och religiositet; men å andra sidan tillvitas han lättsinne, opålitlighet, slösaktighet, grälsjuka, stridslystnad, hämndgirighet, brist på energi och uthållighet. Den irländska folkkaraktären är således mycket olik den brittiska, vilket brukar förklaras därmed att i stort sett irländaren tillhör den keltiska rasen men britten den anglosaxiska.

Nu är emellertid att märka, att Irland har endast 20 % kelter. Wales har ända till 48 %, Skottland endast 6 %. Walesare och skotska högländare sakna förvisso icke heller *the fighting spirit* men hava dock under ett par hundra år kunnat leva i gott samförstånd med sina brittiska landsmän. Olikheten får sin förklaring i Irlands avskilda läge och sorgliga historia. Insulariteten föder en stark nationalism, med dess styrka och dess svaghet, och århundradens förtryck har grundlagt en djupgående misstämning mot allt vad engelskt heter.

Mera komplicerad är den frågan, huru Irlands fåtaliga kelter kunnat andligen assimilera sina »usurpatorer». Beror detta månhända på den keltiska rasens överlägsenhet? Jag låter frågan gå vidare och inskränker mig till att erinra om det historiska faktum, att redan vid den första anglo-normandiska invasionen kolonisterna mycket snart kommo under the spell of Ireland och blevo mera irländska än irländarna själva — *hibernicis ipsis hiberniores!*

Irland är mysticismens förlovade land. Jättar, demoner och féer saknas aldrig i gaeliska folksägner, the Devil och the Giant uppliva otaliga ortnamn, och ännu i dag äro upplysta irländare övertygade att »the little good people» tråda sin dans kring husväggarna och onda makter gripa in i människornas öden.

*

»I jämförelse med Irland är England ett irreligiöst land», yttrade till mig en irländsk minister. »Det finnes få irländare som ej läsa sina morgon- och aftonböner.» Irländarens djupa, ofta fanatiska religiositet bekräftas av historiens vittnesbörd. I intet annat land har mera blod utgjutits i religionens namn.

Den irländska prästen åtnjuter ett anseende och utövar ett inflytande, varom vi knappast kunna göra oss en föreställning. Detta gäller kanske mest i avseende å lantprästerna, vilka ofta äro uppfödda bland den befolkning, vilkas själar de äro satta att frälsa. Father Tom känner från barndomen nästan varje familj i sin församling; han vet att Pat bör tagas med löften om himmelens fröjder och Mike med hot om helvetets fasor; han tolkar Skriftens

ord i en överfylld kyrka inför andäktigt lyssnande åhörare, med innerlig övertygelse och på ett vältaligt språk. Han är församlingens allt i alla, rådgivare och skiljedomare i familjeangelägenheter, högsta instansen då det gäller att välja en läkare eller en advokat.

Under det senaste årtiondets blodiga fejder utövade prästerna ett inflytande som ej alltid stod i överensstämmelse med Guds femte bud. Från kyrkans högsta representanter utsändes visserligen officiella varningar och till och med bannlysningsbullor, men Father Tom hade svårt att dämpa sin fighting spirit; han viskade till Pat att himmelens fröjder väntade den som gav sitt liv för fosterlandets heliga sak, och till Mike att helvetets straff ofelbart skulle drabba envar som svek sin plikt.

Under en järnvägsresa hade jag mellan ett par

stationer sällskap med en av välmåga skinande präst, som vid framkomsten hyllades med hurrarop och viftningar av en stor människomassa, där man såg unga och gamla, män och kvinnor. Förmodligen en helt vardaglig företeelse.

THE FIGHTING SPIRIT

Irländarens fromhet har aldrig tagit form av den »samvetsömhet» som i vårt vida mindre religiösa land förbjudit så mången yngling att bära vapen till fosterlandets försvar. The fighting spirit är måhända irländarens mest framträdande karaktärsdrag. Han är alltid redo *to fight,* vare sig det gäller att dränka sin motståndare i vältalighetens ordflöde eller anfalla honom med vapen i hand. Om seger eller död väntar bekymrar honom föga. Han är aldrig rädd om sitt eget liv och ännu mindre om andras. Från urminnes tider åtnjuter han rykte såsom världens bäste soldat. Nelson, Wellington och Kitchener voro irländare, likaså många av Amerikas, Spaniens, Frankrikes och Österrikes bästa generaler. Att det amerikanska frihetskriget slöts till Englands nackdel berodde till stor del på de irländska brigadernas lysande insatser, till vilkas ära Washington valde fältropet St. Patrick, och i boerkriget var det irländska frikårer som länge gjorde England segern stridig. To fight the English har alltid varit irländarens favoritsport.

Under de stora äventyrens glansdagar stod det irländska duellväsendet på mycket hög nivå. D'Artagnan och Cyrano de Bergerac voro beskedliga

fredsfår i jämförelse med Hyacinth O'Rorke, som promenerade ut efter frukosten med pistolen i ena handen och ridpiskan i den andra, i glad förhoppning att få en animerad skottväxling med någon snarstucken herre som fattade humör över ett piskrapp i ansiktet, eller Jack Taafe, som red omkring på en svanslös häst, spejande efter den fräcke som understod sig att draga på munnen. Duellerna utkämpades efter mycket korrekta och gentlemannamässiga former, och en sträng hederskodex stadgade förbud för varje slag av »sham fight», såsom att skjuta utan att sikta eller på annat sätt skona motståndarens liv.

Duellraseriet, liksom stridslystnaden i övrigt, måste ses från historiens synvinkel. Irländaren levde under ett nästan permanent osäkerhetstillstånd, utan trygghet för liv och gods. Han svävade i ovisshet om vad morgondagen bar i sitt sköte, och då var det förklarligt att han levde för dagen och tillbragte natten i sus och dus. Under det vilda dryckeslaget fälldes lätt ett och annat ord som borde varit osagt och som fordrade »satisfaktion».

Och det var icke endast herremän som avgjorde sina små tvistefrågor med vapen i hand. Irländaren är aristokrat av Guds nåde; den fattigaste farmare är stolt över sina anor och känner sitt stamträds förpliktelser. Därtill har han ett minne som ej räknar med år utan med århundraden. Om Pats farfars morfars farfar dräpt Mikes morfars farfars morfar ansåg sig Mike hava fullgod anledning att spräcka Pats skalle med knölpåken.

Aldrig har the fighting spirit fått så riklig näring

som under befrielsekriget 1918—1921 och inbördeskriget 1922—1923. Under det förra yttrade sig nationalhatet i grymheter som skrivit mörka blad i Irlands historia. Men grymheter förekomma tyvärr i alla krig, och där en till förtvivlan bragt befolkning reser sig mot en militärt organiserad fiende är en »human» krigföring utesluten från möjligheternas område, och det lömska och mordiska gerillakriget blir en tvingande nödvändighet. När fred slöts

genom traktaten år 1921, vari flertalet irländska patrioter ej funno den fullständiga oavhängighet för vilken de kämpat och lidit, uppblossade ett nytt krig mellan extremisterna, vilka ville föra kampen till slut, och de besinningsfulla, som funno att det bästa var det godas fiende. Men det märkliga var, att ehuru det nya kriget fördes med nästan samma grymhet som det föregående, saknades alla känslor av inbördes hat. Striden fördes ej mellan fiender utan mellan patrioter, vilka i själ och hjärta kämpade för samma mål, det gemensamma fosterlandets bästa, och som respekterade och älskade varandra. Det är nu två och ett halvt år sedan striden avblåstes, efter att hava kostat Irland nästan oersättliga förluster av liv och egendom, men aldrig har jag i tal eller skrift hört ett hätskt omdöme om dem som dragit dessa olyckor över landet. När *the irregulars* åter trätt ut genom fängelsets portar hava de mötts av utsträckta händer och vänliga ögon. Häri ligger en yttring av ett annat irländskt nationaldrag, ridderligheten.

Det hat och de grymheter, som präglat irländarens genom sekler förda frihetskamp, hava sin innersta rot i hans glödande patriotism, i hans varma

kärlek till det olyckliga fosterlandet. Och den som mycket älskat haver, honom skall mycket varda förlåtet.

*

Om Guds femte bud ej i önskvärd grad blivit hörsammat i Irland har däremot det sjätte blivit så mycket mera respekterat. Ett mera dygdigt folk finnes förvisso icke i Europa. Antalet oäkta barn uppgå endast till 2,6 %, mot 11,3 % i Sverige. Det är huvudsakligen i Dublins och de övriga hamnstädernas överbefolkade slumkvarter som osedligheten får näring. På landsbygden gå unga människor trolovade under åratal utan att lyssna till det varma blodets röst. Förklaringen ligger i irländarens religiositet och ridderlighet. Kvinnan åtnjuter aktning och förtjänar aktning. Huru trofast har hon ej stått vid mannens sida under fattigdomens och krigets dystra tider! Huru ofta har hon ej vridit sig på sitt sömnlösa läger i ångestfylld väntan på hans återkomst från den nattliga expeditionen med »the League Boys»! Det är måhända moderns tårar och ångest som släckt ljuset i barnets öga eller ännu värre i dess själ, ty ett oproportionerligt stort antal barn födas blinda eller idioter.

Father F. berättade för mig en episod som är belysande för det sedliga tillståndet på Irlands landsbygd. Det inträffade en gång i »vilda västern» att en ung flicka gav livet åt ett barn. Denna gruvliga synd framkallade en så våldsam förbittring inom församlingen, att slutligen den arma kvinnan med sitt barn sattes i en båt med tillsägelse att aldrig återkomma.

I vårt goda land får man visa större tolerans, och väl är det.

Vilken roll kvinnan spelat i Irlands historia kan man finna vid studiet av olika »plantations». Henrik II:s anglo-normandiska invasion misslyckades i så måtto, att kolonisterna gifte sig med irländska kvinnor och därmed uppgingo i den irländska nationen. Samma öde drabbade Marias och Elisabeths engelska kolonister. Inkräktaren kunde underkuva irländaren men blev själv kuvad av den irländska kvinnans kyska charme: han kom under *the spell of the irish girl.* Detta insåg Jakob I, och vid *the Plantation of Ulster* släpptes ingen eldfängd ungersven över St. Georges kanal, endast stadgade familjefäder med barn och blomma. Ulster är också den enda provins, där befolkningen kunnat någorlunda bevara sin brittiska prägel.

THE PLOTTING SPIRIT

Bland irländarens osympatiska egenskaper framhållas ofta hans bakslughet, opålitlighet och intriglystnad. Såsom de tyngst vägande bevisen åberopas det oerhörda antal *secret societies,* vilka under skiftande namn och passande förklädnad varit härdar för politiska stämplingar och samhällsfarliga rörelser, samt det stadgade anseende den irländska emigranten åtnjuter i U. S. A. såsom intrigör och konspiratör. Under den gamla goda och våta tiden var den irländska krögaren en oförliknelig valboss, och Tammany Hall, the biggest plotting central in the world, är huvudsakligen en irländsk institution.

Huruvida irländaren varit sådan av ålder har jag icke lyckats konstatera, ty historien bevarar ej minnet av några secret societies före 1169. Att påbörda honom hans keltiska ursprung vore orättvist, ty Bretagnes, Wales och

Skottlands kelter hava ej i anmärkningsvärt hög grad gjort sig kända såsom intrigmakare. Då således denna lilla svaghet synes vara förbehållen Irlands kelter och med dem assimilerade »usurpatorer» må det vara tillåtet att därav draga den slutsatsen, att irländarens plotting spirit icke varit Skaparens gåva.

Man kan förstå det fördärvliga inflytande som århundradens förtryck och olyckor måste hava utövat på irländarens själsliv. Han kände sig som en paria, en slav, föremål för ständig misshandel, misstro och förakt. Han vågade ej öppet giva luft åt sin klagan, men vid det hemliga mötet i nattens mörker nedkallade han himmelens vrede över sina plågoandar och svor deras fördärv. Som svampar uppväxte föreningar och brödraskap, vilka, eldade av svärmiska idealisters och fanatiska rebellers lidelsefulla vältalighet, satte såsom sitt mål det älskade fosterlandets räddning. Öppet motstånd var dömt att misslyckas, men i den lömska terrorn fann irländaren det vapen som slutligen skulle förskaffa honom seger. List och förställning inympades på den irländska folksjälen, varifrån de väl småningom skola försvinna i brist på näring.

THE SPELL OF IRELAND

Jag har upprepade gånger framhållit den mystiska trollkraft som Irland utövat även på dem, vilka

såsom fiender beträtt dess jord men inom kort blivit mera irländska än irländarna själva — *hibernicis ipsis hiberniores.* Märkligt är att denna devis kan tillämpas icke blott på dem som blevo irländare, utan även på dem som varit irländare. Emigranternas avkomlingar hava aldrig upphört att i Irlands folk se sina naturliga landsmän, följa deras öden, deltaga i deras strider.

Skarpast framträder detta i U. S. A., där man ännu kan tala om en irländsk nation. Den svenska emigranten blir inom få år amerikan och hans son 100 % amerikan, men irländaren förblir irländare; han kan aldrig frigöra sig från the spell of Ireland.

I mars 1914, då Home Rulefrågan satte irländarnas heta blod i svallning och inbördeskriget stod för dörren, sammanträffade jag i New York med en redaktör, som förklarade att »så snart det första skottet smäller skola enbart från denna stad 5,000 män strömma till fanorna». »To fight for Home Rule» frågade jag i min oskuld. »No, to fight Home Rule» blev det temperamentsfulla svaret. De 5,000 voro således f. d. Ulstermän; huru många tusen skulle hava kommit från det motsatta lägret?

*

En dag hade jag ressällskap med ett par medelålders, välklädda damer, vilkas kappsäckar vittnade om att de voro hemvändande emigranter. Då tåget susade fram genom välkända nejder tryckte de varandras händer och framviskade kära namn på gamla kyrkor, oansenliga byar, torftiga stugor. Deras skälvande läppar och tårade ögon vittnade om en

våldsam sinnesrörelse: de kände sig åter under the spell of Ireland, deras fattiga, skövlade, förblödda fosterland.

*

Irland har blivit kallat Europas fattighus, och sannolikt finnes intet annat civiliserat land där folkets flertal levat under sämre ekonomiska förhållanden. Efter Cromwells »pacifikation» var landet en ödemark och efter konfiskationen bedrevo dess nya herrar — the absentee lords — en hjärtlös utsvältningspolitik mot den infödda befolkningen. Ännu under det gångna århundradet var det ej ovanligt att arrendatorns familj bodde i en torvhydda utan eldstad i broderlig sämja med sin ende vän grisen, »the gentleman that pays the rent». Men intet folk har mera undergivet burit fattigdomens börda. Så länge Paddy kan äta sig mätt av potatis är han nöjd, när skörden är dålig svälter han och när den slår fel dör han utan klagan. Men hur fattig han än är står hans dörr öppen för den hungrande vandringsmannen, och sällan faller han offer för frestelsen att olovligt skatta sin välmående grannes förråd. Gästfrihet och ärlighet äro irländska nationaldygder.

*

Irländaren är en utomordentligt älskvärd människa; han är kvick och spirituell, vänlig och artig, han har ett

poetiskt och musikaliskt sinne, och även under hemsökelsens tyngsta dagar har han bevarat sina kulturella intressen. Thackeray, som eljest var ganska snäv mot irländarna, kände sig mäkta

imponerad av att höra trasiga vetenskapsmän föreläsa för trasiga gentlemen. Även i fattigdomens trasor uppträder irländaren med värdighet, man kan nästan säga med grandezza.

*

Då jag här sökt skildra den irländska folkkaraktärens mest framträdande drag väntar jag att mötas av den invändningen, att the »soul of Ulster» lyckats bevara sin anglosaxiska renhet, obesmittad av den keltiska rasens ofullkomligheter och brister. Jag vet att denna uppfattning är ganska vanlig i Ulster och det faller mig icke in att bestrida dess riktighet. För min ringa del har jag dock trott mig finna att religiositet, för att icke säga bigotteri, är lika utmärkande för Ulster som för Munster och att the fighting spirit ingalunda slumrar i the Six Counties. Den protestantiske Ulstermannen kan icke räknas till de förtryckta, snarare till den gynnade; han har kunnat säga sin mening rent ut — och det har han gjort med en tydlighet som icke lämnat något övrigt att önska. Han är mindre spirituell men mera praktisk, mindre listig men mera brutal.

Dessa divergenser äro dömda att utplånas eller åtminstone utjämnas när drömmen om ett United Ireland en gång blir verklighet.

*

Beauty is not rare in the land of Paddy. *Thackeray.*

I varje New Yorks gathörn står en irländsk poliskonstapel, och i nio fall av tio är han rödhårig

och fräknig. Det måtte hava varit företrädesvis denna typ som utvandrat, ty av min erfarenhet att döma är den mindre vanlig än den germanska eller den »milesianska», med sitt förnäma spanska inslag. Huru en man ser ut är på det hela likgiltigt, huvudsaken är att kvinnan är fager, och det är i regel irländskan. Sällan har jag sett så täcka ansikten i förening med ett så oskuldsfullt behag. Det är sant som Thackeray säger, att irländskan är ladylike i stugan såväl som i salongen.

FEMTE KAPITLET

NÅGRA MÄRKLIGA PERSONLIGHETER

I det föregående har jag omnämnt några av den irländska nationens mest lysande namn. Jag vill här erinra om krigshjältarna Nelson, Wellington, Kitchener; den blide skalden Thomas Moore; den store satirikern och häcklaren Jonathan Swift; folkledarna Henry Grattan, Daniel O'Connell, Charles Stewart Parnell, John Redmond; den världsberömde fysikern Lord Kelvin; författarna Oscar O'Flaherty Wilde, W. B. Yeats, Bernhard Shaw, m. fl. Ofta hava Arthur Griffith och Michael Collins framskymtat som politiska förgrundsfigurer, och jag vill försöka att i korthet sammanfatta dessa båda folkhjältars levnadsöden.

Arthur Griffith föddes i Dublin 1872 och arbetade under ungdomsåren först som typograf, sedan som gruvarbetare i Transvaal. År 1899 uppenbarade han sig åter i Dublin, fattig och oansenlig, och grep sig genast an med den stora uppgift som mognat under självstudier och meditationer: Irlands pånyttfödelse och frigörelse. Han började utgiva en liten tidning, *United Irishman,* där han själv var författare och sättare av varje ord. Han klarlade

Foto: Lafayette. *Arthur Griffith.*

redan från första stund det program, som han med oböjlig envishet följde dag efter dag under tjugo år, och som kan återgivas i följande teser: »Irland är en stor nation, värdig att leva sitt eget liv.

Irlands folk bör handla som om England aldrig existerat; de skola upphöra att begära understöd av Englands parlament; de skola återuppbygga den gaeliska kulturen, lära sig fädernas språk, utveckla sitt lands materiella resurser.

Irland skall kämpa för sitt oberoende, icke med våldets medel utan genom passivt motstånd.

England skall ställas inför ett av de tre alternativen :

1) att utrota hela den irländska nationen,

2) att besätta hela Irland med trupper,

3) att utrymma hela Irland.»

I detta program ligger, som envar torde finna, den taktik som längre fram följts av Sinn Fein.

Under många år blev Griffith utskrattad, men småningom blev han respekterad och till sist vördad.

År 1905 grundade han den ryktbara föreningen *Sinn Fein* och följande år, sedan United Irishman blivit konfiskerad, en ny tidning med samma namn, vilken snart fick dela den förras öde. Omedelbart

följde *Scissors and Paste* (sax och gummi), vilken endast innehöll valda urklipp från engelska tidningar och väckte en munterhet som föreföll myndigheterna opassande; sedermera *Irish Nationality* och slutligen *Ireland.* Namnen växlade men programmet förblev oföränderligen detsamma.

Efter påskupproret 1916, då belägringstillstånd infördes och Sinn Fein stämplades som en landsförrädisk organisation, blev Griffith häktad och deporterad, men i december samma år blev han delaktig av den allmänna amnestien och fick tillåtelse att återvända.

År 1918 blev han åter häktad och inspärrad under 10 månader.

Även år 1921 fick han tillbringa några månader i fängelse, varifrån han frigavs för att å Sinn Feins vägnar deltaga i fredsförhandlingar med Lloyd George; och den 6 december s. å. underskrev han den traktat, som gav Irland det oberoende för vilket han under hela sitt liv kämpat. Han blev nu vald till Fristatens president och måste i denna egenskap bekriga gamla vänner och vapenbröder. Sorgen häröver i förening med överansträngning lade honom redan efter några månader i graven.

Fattigt var Arthur Griffiths föräldrahem, fattigare hans eget. Hans sista levnadsår var sannolikt det första då han ej behövde svälta. Han levde och dog för sitt älskade fosterland och skall i historiens hävder stå som en av dess största söner.

*

En helt annan typ var Michael Collins, den unge, vackre, glade, oförvägne »Mick», hjälten i

Foto : Lafayette. *Michael Collins.* hundratals spännande äventyr.

Han föddes 1890 i ett fattigt bondehem i grevskapet Cork och begav sig vid 15 års ålder till London, där han under 10 år var anställd i en bank. År 1915, då förhållandena på Irland började varsla om stundande frihetsrörelser, drev honom hans fighting spirit tillbaka till Dublin, där han ingick i Sinn Fein samt i Irish Republican Brotherhood, det mest extrema av de många revalutionära sällskapen. Påföljande år deltog han i påskupproret och fick som straffånge återvända till London, varifrån han frigavs vid den allmänna amnestien 1917. År 1918 blev han vald till M. P. men vägrade liksom övriga sinnfeinare att där intaga sin plats. Då Dail Eireann konstituerades, blev han finansminister och längre fram chef för den republikanska arméns Headquarters.

Det dröjde ej länge innan Michael Collins verksamhet blev föremål för polisens speciella uppmärksamhet och han måste gå »on the run».

Vad innebär denna kända term? Jo, att vara fågelfri med ett pris på sitt huvud, jagad som ett vilt djur, ständigt utsatt för faran att bliva förrådd, upptäckt, överrumplad; att aldrig kunna sova två

nätter under samma tak, och då endast med ett öga, påklädd, färdig till flykt genom ett fönster eller upp på en vind, nedför en takränna, över en mur, ut i mörka natten med förföljarna i hälarna; eller att i ur och skur få söka sin tillflykt i en lada, eller en gammal ruin, i en torvgrop eller i mörka skogen. Den som kan stå ut med ett sådant

liv under månader eller till och med år måste hava en hälsa av järn och framför allt en glödande patriotism. Så levde under dessa oroliga år hundraden och tusenden av Irlands tappraste söner, representanter för de mest olikartade samhällslager, bönder, arbetare, borgare, ättlingar av Irlands förnämsta »clans». Men ingen passade dessa äventyr bättre än Michael Collins; ingen förstod bättre än han att göra sig osynlig, att draga polis och militär vid näsan. Hans bravader gingo på ryktets vingar över hela Irland, man jublade över varje lyckad flykt och gapskrattade åt varje befängd anekdot. Se här några exempel, hämtade ur Simone Térys panegyriska skildringar.

En dag blev han igenkänd av en polisinspektor som genast gick honom inpå livet. Mick brast ut i gapskratt. »Så där ja, skall man nu åter taga mig för Michael Collins! Det är tredje gången inom ett par veckor! Det har är ju för galet! Ha, ha, ha! Adjö, adjö!»

En annan gång, då han åt middag på ett värdshus, slogo sig ett par officerare ned vid hans bord. Mick var en trevlig bordsgranne och roade sällskapet med muntra historier. Om en stund steg han upp, påtog sin överrock, tackade för angenämt sällskap och bad att få presentera sig. De bestörta

officerarna grepo efter sina revolvrar, men de voro försvunna och Mick med dem.

En tredje gång hade polisen omringat hela det kvarter, vari han för tillfället uppehöll sig, och undersökte noga hus efter hus. Under tiden promenerade en stilig sjuksköterska lugnt och värdigt ut genom en port, vördnadsfullt hälsad av soldaterna. Det var den vackre Mick!

Såsom ledare av den republikanska arméns operationer var Michael Collins oöverträfflig. Han blev de engelska truppernas ständiga plågoande, han var överallt och ingenstädes; den ena dagen stoppades fientliga bilar av nedfällda träd och beskötos från bakhåll, nästa dag måste black-and-tans hals över huvud fly från en antänd kasern, den tredje dagen, eller rättare natten, blev en polispatrull beskjuten vid passerande av en mörk gata i Dublin o. s. v. Och under allt detta utvecklade han en »arbetsglädje», en tjuvpojksaktig munterhet som gjorde honom till folkets avgud. De engelska officerarna bragtes hart när till förtvivlan. Förgäves satte de höga pris på hans huvud: ingen skurk var nog usel att vilja förråda Mick.

I juni 1921, då Lloyd George såg sig nödsakad att inleda fredsförhandlingar med Dail Eireann, visade sig Michael Collins vara icke blott en krigare utan en statsman av mindre vanliga mått. I oktober finna vi honom och Arthur Griffth som Dail Eireanns representanter vid förhandlingarna i Downing Street, varvid det säges att Lloyd George blev så imponerad av Michael Collins att han i den avskydde ledaren av »the murder gangs» fann »the »bravest representative of a valiant race». Och den

6 december underskrev Collins med fast hand den traktat vari han läste sin egen dödsdom.

Sedan kom Michael Collins svåraste år, då han med sorg i hjärtat måste såsom Fristatens krigsminister bekämpa gamla personliga vänner, i vilka han alltjämt såg patrioter som gåvo sina liv för Irlands heliga sak. Själv trotsade han döden med en oförvägenhet som gränsade till självmordsförsök. Medan hans kolleger under månader höllo sig instängda i regeringsbyggnaden åkte krigsministern i öppen bil genom Dublins gator, där döden lurade i varje hörn.

Den 22 augusti 1922, endast några dagar sedan han burit Arthur Griffiths kista till graven, slog Michael Collins ödestimma. Helt nära sitt fädernehem blev han beskjuten från ett bakhåll, och en kula genom huvudet ändade hans hjältebana.

Michael Collins var, liksom irländare i allmänhet, en framstående idrottsman, en verklig atlet. Hans favoritsport var »hurling», ett gammalt gaeliskt bollspel som mer än de flesta andra kräver styrka, vighet och snabbhet i uppfattningen. Därjämte var han beläst och kunnig, god författare och utmärkt talare. Ännu så sent som i augusti 1922, helt kort före sin död, lade han sista handen vid sitt mest betydande arbete »The Path to Freedom», en verkligt intressant bok, som ger en klar och redig framställning av traktatens och konstitutionens innebörd och betydelse.

Arthur Griffith och Michael Collins hava gemensamt skrivit det första bladet i den irländska fristatens historia. Vid en minnesfest två år efter de båda vännernas bortgång betecknade presidenten

Cosgrave Michael Collins såsom »en imponerande historisk gestalt, vars livsverk knappast kan överskådas».

JAMES CONNOLLY,

som med livet fick plikta för sitt deltagande i påskupproret 1916, var en helgjuten och i viss grad sympatisk personlighet. Han var från början socialist, grundade the Irish Socialist Republican Party och begav sig sedan till U. S. A., där han bittert kände kontrasten mellan de amerikanska och de irländska arbetarnas levnadsförhållanden. År 1910 återvände han till Dublin, där han med liv och själ arbetade för proletariatets intressen. Under strejkåren 1912—1913 var han Larkins högra hand och i själva verket rörelsens spiritus motor. År 1915 grundade han en tidning, the Workers Republic, som predikade ren kommunism och sedermera blev Sovjets irländska organ. Han var en svuren fiende till kapitalet, det irländska såväl som det engelska, och över huvud taget mera internationalist än patriot, varför han i början endast var en ointresserad åskådare av Sinn Feinarnas förberedelser. Men år 1915, då han ej längre kunde tygla sin stridslust, slöt han sig med sin Citizen Army, c:a 100 man, till Eoin Mac'Neills Irish Volunteers, och vid påskupproret trädde han fram som undertecknare av den famösa proklamationen och befälhavare för den rebellgrupp som besatte Post Office. Efter ett par dagar blev han svårt sårad men lät liksom Karl XII bära sig på en bår, eldande sina män i det sista. I likhet med de övriga ledarna blev han arkebuserad,

varvid han i halvt döende tillstånd bars till avrättsplatsen och placerades sittande på en stol.

James Connolly var en självbildad man med stor intelligens och okuvlig energi, som i tal och skrift visade en enastående förmåga att bilda skola. Hans lilla välskrivna broschyr »The New Evangile» andas ett våldsamt hat till den nuvarande samhällsordningen, som han vill ersätta med en kommunistisk arbetarerepublik. Från »tjuvsamhällets» synpunkt var han förvisso en mycket farlig man.

*

En mera komplicerad natur var Sir Roger Casement. Född i Ulster 1864 var han år 1912 pensionerad generalkonsul och hade fått Sir-titeln som erkännande av stora meriter i imperiets tjänst. År 1913 deltog han i bildande av the Irish Volunteers, och efter världskrigets utbrott reste han över Norge till Tyskland, där han offentliggjorde en uppseendeväckande anklagelse mot engelska ministern i Norge, som beskylldes för försök att fängsla eller på annat sätt oskadliggöra honom. I Tyskland inledde han förhandlingar med regeringen och försökte, ehuru med ringa framgång, förmå irländska krigsfångar att bilda »den irländska brigaden», som vid lägligt tillfälle skulle landsättas på Irland och där bjuda engelsmännen spetsen. Den 21 april 1916 landsteg han på Kerrys kust från en tysk undervattensbåt, åtföljd av ett med vapen och ammunition lastat, under norsk flagg gående fartyg, som emellertid uppbringades av en engelsk örlogsman och tvangs att medfölja till Queenstown, där det sänktes av sin

egen besättning. Casement lyckades avsända ett telegram till professor Eoin Mac'Neill, som med anledning därav kontramanderade volontärernas planerade »manöver» (s. 122). Hans plan var att fly till Dublin, men en till hans möte utsänd bil förolyckades utför en vägbrant, och redan följande dag blev han häktad, förd till London, anklagad för högförräderi och dömd att hängas, vilken dom gick i verkställighet den 3 augusti.

Om Roger Casements personlighet råda skilda meningar. Hans vänner framställa honom som en ädel, svärmisk och poetisk natur, som gav sitt liv för Irlands heliga sak, vedersakarna se endast förrädaren som under brinnande krig inledde förhandlingar med imperiets fiender och därför fick lida sitt rättvisa straff.

*

En icke mindre egendomlig personlighet var Erskine Childers. Han var född i London, men hans moder var irländska och han betraktade Irland som sitt rätta fosterland. Under världskriget tjänstgjorde han med utmärkelse som flygofficer. Efter fredsslutet återvände han till Irland och sällade sig till Dail Eireann, där han under

Desmond Fitzgeralds fängelsetid vikarierade som minister. Vid fredsförhandlingarna var han en avgjord motståndare till traktaten och anses hava utövat ett starkt inflytande på De Valera. Under inbördeskriget spelade han en viktig roll och gjorde en och annan våghalsig kupp, bl. a. avskärandet av kabeln mellan Valencia Island och Amerika, varigenom

Foto: Lafayette. *Hertigen av Abercom.* han hoppades framtvinga Englands ingripande och de båda stridande Irländska partiernas hopsvetsning. Efter många äventyr blev han tillfångatagen i Glendalough och ställd inför krigsrätt, varvid han såsom engelsk medborgare fordrade att bliva dömd av engelsk domstol. Saken var tvistig, men man lyckades finna en juridiskt oanfäktbar anledning till hans fällande: han befanns vid häktningen innehava en liten automatpistol, vilket vid dödsstraff var förbjudet. Med stor själsstyrka trädde han inför exekutionsplutonen.

*

Såsom konungens representant i Northern Ireland fungerar guvernören, hertigen av Abercorn°Tecknet ° antyder att författaren gjort vederbörandes personliga bekantskap., som är högt uppskattad i the Six Counties men under nuvarande ovissa förhållanden måste hava en svår och ömtålig ställning. Han tillhör den gamla förnäma skotska släkten Hamilton, som via Irland sökt sig över till Sverige (s. 188), och räknar släktskap med våra »Hamiltänger», vilka han väl känner från besök i Sverige. Denna gamla »clan» är

en livskraftig släkt, om vilken Hugo Hamilton med berättigad stolthet skriver i *Min Farfars Journal:*

»En släkt, inom vilken under generationer så väl utseende som karaktär på ett egendomligt sätt gått från det ena ledet till det andra, en släkt med ytterst stark släktkänsla och vars över hela världen spridda medlemmar ännu i den dag som är gärna vilja betrakta sig som en 'clan' för sig.»

Den högt ärade författaren skulle hava kunnat tillägga att the old fighting spirit icke alldeles saknas inom den svenska grenen. Och hans egna karakteriska anletsdrag, liksom det vidstående porträttet, giva ett kraftigt bevis för riktigheten av det gängse epitetet *le beau* Hamilton.

*

En av världens mest uppriktiga och mest orädda män är förvisso Lord Edward Carson. Han är född 1854 i Dublin men har under större delen av sitt liv varit bosatt i Ulster, i vars politiska liv han tagit en aktiv del. Med stor kraft och bestämdhet har han kämpat mot Home Rule lagen i dess ursprungliga skick, med ett för hela Irland gemensamt parlament i Dublin. Han förutsade från början att detta skulle leda till de protestanstiska anglosaxarnas förtryck under den katolska majoritetens ok; och då icke desto mindre Mr Asquith satte lagens genomdrivande på sitt program, höll Carson den 23 september 1911 inför hundra tusen medborgare ett ljungande tal, vari han protesterade mot det »nedriga förräderi mot lojala irländska medborgare», som skulle begås genom att ställa dem under ett

Lord Edward Carson. parlament i Dublin. Några dagar därefter beslöts vid en konferens i Belfast, att, om Home Rule skulle upphöjas till lag, konstituera en provisorisk regering för Ulster. Den 5 januari 1912 förklarade Carson sig vara en rebell i så måtto, att han ämnade försvara Ulsters union med England. Den 28 september, »Ulsterdagen», underskrevs av nära en halv miljon människor det beryktade »Covenant» som förklarade Home Rule lagens genomdrivande vara en krigsförklaring mot Ulster.

Under 1913 organiserades under Carsons ledning the Ulster Volunteers, en frivillig armékår som räknade omkring 100,000 medlemmar.

År 1914, då Mr Asquith inför parlamentet framlade sitt modifierade förslag, enligt vilket Ulsters sex protestantiska grevskap skulle tillåtas att under sex år kvarstå i union med England, förklarade Carson detta innebära »en dödsdom med sex års anstånd med avrättningen» (s. 48), varefter han avlägsnade sig från debatten och ofördröjligen reste hem för att organisera motståndet. Vapen och ammunition inköptes från Hamburg och avlastades ostentativt i Larne.

Med världskrigets utbrott ändrades situationen och Sir Edward Carson visade sig även då som en

kraftkarl, ehuru från en annan sida, i det han varmt vädjade till Ulsters patriotism och hävdade dess oavvisliga plikt att draga svärdet mot imperiets fiender. Home Rulefrågan skrinlades till krigets slut och Carson ingick i regeringen, först såsom Attorney-General, sedan som sjöminister.

År 1920, då Home Rule förslaget åter framlades, ehuru i en modifierad form, med ett särskilt nordirländskt parlament, gav Carson därtill sitt bifall, dock utan entusiasm. Påföljande år avsade han sig såväl ledamotskapet i detta nya parlament som ledarskapet för Ulstermännen i det brittiska parlamentet, varefter han utnämndes till *Lord of Appeal.*

Därmed är dock icke Lord Carsons politiska livsverk avslutat, ty i Englands överhus har hans mäktiga stämma mer än en gång sagt regering och parlament beska sanningar. Så t. ex., då Lloyd George framlade sitt förslag till traktat med Dail Eireann, yttrade sig Carson sålunda:

»Dessa villkor har Ni tvingats att godkänna med revolvern riktad mot Eder panna, emedan Ni blivit slagen av Sinn Feins armé. Tillåt mig säga Eder, att Ni härmed inför det brittiska imperiet, inför Indien, Egypten, ja inför hela världen måst göra den pinsamma bekännelsen att Ni saknar pengar, män och medel till att återställa lag och ordning i ett land på några mils avstånd från Englands kust.»

Huruvida Lord Carsons kraftpolitik alltid varit till nytta för Irland undandrager sig mitt bedömande. Han är en mycket omstridd man; i Belfast är han the Grand Old Man, i Dublin kallas han the Grand Lama. Men rent mänskligt sett gör han det välgörande intrycket av en man som vågar sjunga

Foto: Lafayette. *Statsministern Sir James Craig.* ut sin ärliga mening och är redo att offra liv, ära och gods för vad han anser vara det rätta. I vår tid är det ont om sådana kraftkarlar.

*

Då Lord Edward Carson år 1921 avgick från ledarskapet för Ulsters unionister utsåg han till sin efterträdare Sir James Craig, som visat sig vara lika principfast som sin företrädare. Han manifesterade visserligen från början en allvarlig önskan att få till stånd en fredlig överenskommelse med Södra Irland och antog Lloyd Georges inbjudan till en konferens i denna fråga, varvid emellertid premierministern säges häva yttrat att en klippa vore lika lätt att rubba som Sir James Craig. När sedan Lloyd George inledde de förhandlingar med Dail Eireann som ledde till traktaten av 1921, förklarade Craig att Norra Irlands parlament kategoriskt vägrade att diskutera varje mot regeringsakten av 1920 stridande program, en förklaring som upprepades vid förhandlingar med Michael Collins.

Den 25 maj 1922, sedan traktaten ratificerats, gjorde han vid ett möte i Liverpool följande temperamentsfulla uttalande :

»Regeringen har vägrat att lyssna till sakskäl men

inför revolvermynningens hot ingått ett avtal som den i själ och hjärta måste inse vara en feg och förrädisk underkastelse.»

Under de därpå följande åren gjordes från regeringens sida det ena misslyckade försöket efter det andra att förmå Sir James Craig att acceptera traktatens bestämmelse om att gränslinjen mellan Norra och Södra Irland skulle bestämmas av en regeringskommission, vari Norra Irland skulle utse en representant. Slutet blev att det brittiska parlamentet erhöll befogenhet att utse denna representant.

Kort därefter, den 7 oktober 1924, höll Sir James Craig i Belfasts parlament ett stort tal och yttrade följande ord, där vi igenkänna tonerna från 1914:

»Om gränsregleringen går emot Ulsters intressen är jag villig ställa mig till folkets disposition, icke som premiärminister utan som dess ledare, för att försvara varje område som orättvist berövas oss.»

Lloyd Georges liknelse är odisputabelt träffande.

*

Norra Irlands finansminister, Mr H. M. Pollock°, är likaledes en principfast man, som förklarar sig vara fullt och fast övertygad att det brittiska parlamentet skall respektera the Government Act av 1920, enligt vilken Northern Ireland utgöres av Six Counties med eget parlament.

M:lle Simone Téry offentliggör i sin spirituellt skrivna bok »En Irlande» en interview med Mr Pollock den 6 september 1921, alltså under den mest orosfyllda tiden. Redogörelsen är mycket detaljerad och man finner att hon ej varit särdeles nådig mot Mr Pollock, som tydligen ej heller lagt sig vinn

Foto: Lafayette. *Finansministern Mr H. M. Pollock.*

om hennes bevågenhet. Hon ger i osminkade ordalag uttryck åt sin förvåning över att Norra Irland avböjt förhandlingar om sammanslagning med Fristaten och sin missbelåtenhet med Mr Pollocks snäva svar på hennes frågor, men slutar triumferande: »Det är dock Ni, Mr Pollock, som skrivit detta kapitel i min bok!»

Då jag slutat läsningen av M:lle Térys temperamentsfulla uttalanden greps jag av den djupaste medkänsla för Mr Pollock. Jag ser honom för mig, tyngd av arbete och ansvar, just under de mest kritiska dagarna lyckliggjord med en timslång konversation med en livlig fransyska, rättrogen katolik och jakobin, svärmisk beundrarinna av den sköna, starka »Mick», som ej gör det svagaste försök att behärska sin indignation över att denna lilla allvarliga, gråskäggiga herre ej genast kan dela hennes förtjusning. Jag ser och hör hur hon oavlåtligt bombarderar honom med frågor, var och en innebärande ett »j'accuse», och hur den stackars Mr Pollocks fysiska och psykiska krafter småningom giva vika, hur hans blick mattas, hur han sjunker allt djupare ned i sin stol. Och när den indignerade damen med blixtrande ögon utslungar den fruktansvärda frågan: »Vet Ni att halva Irlands befolkning

saknar skodon?» — något som finansministern i the Six Counties väl knappast kan hjälpa — då inser han det fullkomligt hopplösa i situationen och svarar med slocknande stämma de oerhört cyniska orden: »Dom tycker väl det är trevligt att gå barfota.» Om den lilla damen kunnat lägga band på sin indignation skulle hon nog hava upptäckt en och annan humoristisk glimt i Mr Pollocks bistra öga.

*

Konungens representant i den irländska fristaten, Hans Exc. Timothy Michael Healy,° jurist och politisk författare, är född 1855 och räknas som fristatens grand old man. Han har under decennier med liv och lust deltagit i det politiska livets strider och av alla partier varit högt uppskattad för sin genialitet, kvickhet och common sense.

Generalguvernörens palats, Viceregal Lodge, har Foto: Lafayette. *Excellensen Timothy Michael Healy.* en utomordentligt vacker och förnämlig belägenhet i Phoenix Park och är till stor del inrett med hans egna möbler och samlingar, vilka vittna om hög kultur och förfinad smak. Han har två gånger besökt Sverige och gladde mig med sympatiska uttalanden om vårt land och folk. Vad som särskilt väckt hans beundran var den storsinthet som präglade

Foto: Lafayette. *Presidenten Mr William Cosgrave.* uppgörelsen med Norge 1905. »Den fredliga skilsmässan mellan Sverige och Norge skall i historien framstå som en av humanitetens vackraste segrar.»

Hans Exc. erinrade vidare om att den Bernadottska dynastiens stammoder, Desirée Clary, tillhörde en irländsk släkt samt att hon gav sin förstfödde det gamla irländska namnet Oscar.

*

Mr William Cosgrave,° Dublinparlamentets president, gjorde sin politiska debut såsom deltagare i påskupproret 1916, dömdes till livstids straffarbete, benådades 1917, ingick 1921 i den provisoriska regeringen och efterträdde 1922 Arthur Griffith som president och Michael Collins som finansminister. Hans uppgift har allt från början varit utomordentligt svår, men den allmänna meningen är att han städse visat prov på lojalitet, god vilja, moderation och statsmannaegenskaper i övrigt. Därtill har han vunnit popularitet genom kvickhet, slagfärdighet

och en aldrig sinande munterhet samt — jag höll på att säga naturligtvis — genom sin vältalighet. De minnestal, som han vid skilda tillfällen hållit över bortgångna patrioter, äro verkliga mästerprov. I den ömtåliga gränsfrågan har han i likhet med Sir

James Craig visat en oböjlig fasthet men i olikhet med honom fört ett moderat språk; han har tillämpat devisen *leniter in modo, fortiter in re.* Sedan den i traktaten av 1921 föreskrivna gränsregleringskommissionen nu äntligen blivit tillsatt har han nått sitt första mål, och då resultatet en gång föreligger komma hans statsmannaegenskaper att ställas på sitt måhända svåraste prov.

*

Mr Kevin O'Higgins,° Minister for Home Affairs, anses vara parlamentets skickligaste debattör. Före sitt inträde i regeringen var han advokat, varom hans anföranden stundom bära vittne.

Att traktatförslaget kunde genomdrivas i Dail Eireann var till stor del Kevin O'Higgins förtjänst. Då de republikanskt sinnade elementen reagerade mot den brittiska konungens överhöghet lugnade han dem med att »konungen är endast en fiktion, en imponerande symbol, som har mindre verklig makt än den enklaste M. P. I Irland är hans betydelse ännu mindre än i England, ty våra ministrar utses ej av honom utan av Dail Eireann. Konstitutionen är i själva verket republikansk.» Argumenten äro onekligen väl funna.

Under inbördeskriget anklagades mr O'Higgins en gång i Dail Eireann för mot fångna upprorsmän begångna »atrocities». »Icke lönar det sig att tala om atrocities i den här församlingen», förklarade ministern under kammarens munterhet. »Vi ha själva suttit i fängelse och då ställde vi alltid om att man skrev i tidningarna om atrocities.»

I gränsfrågan hava Fristatens intressen med

Foto: Lafayette. *Inrikesministern Mr Kevin O'Higgins.*

mycken kraft hävdats av Kevin O'Higgins, och någon gång har han drivit argumenteringen längre än presidenten Cosgrave. Jag dristade mig att fråga honom om ej Norra Irland har samma rätt att stödja sig på regeringsakten av 1920 som Fristaten på traktaten av 1921, men denna synpunkt blev skoningslöst kasserad. »Regeringsakten är endast ett medgivande, som när som helst kan återkallas, då däremot traktaten är en internationell handling, som står under Nationernas Förbunds kontroll och där icke en rad får ändras utan irländska folkets samtycke.»

»Man talar om Northern Ireland eller om Ulster

såsom en från Irland frigjord statsbildning. Ingendera definitionen är riktig. Donegal, Irlands nordligaste grevskap, har slutit sig till Fristaten, och Ulster har nio grevskap, av vilka tre redan ingå i Fristaten och två andra önska komma dit. Den rätta termen vore North-East Ireland, ett till sin omfattning ännu icke bestämt område, som förklarat sig vilja stå under Storbritanniens jurisdiktion men nu vill frånkänna Storbritannien att utöva denna jurisdiktion genom att modifiera regeringsakten av 1920.»

Mr O'Higgins hade vänligheten att till mig överlämna *the Courts for Justice Act,* en under hans överinseende utarbetad sammanfattning av den irländska lagstiftningens bärande principer, jämte ett stort antal speciallagar. I företalet nämnes att regeringen gjort »a clean sweep» av det brittiska rättssystemet och infört ett fullständigt nytt system, samt att »förutvarande domare få betrakta sig som om de tagit avsked», dock med möjlighet att inträda under den nya regimen. Det hela innebär en formlig revolution inom rättsskipningens område, genomförd med den raskhet och oräddhet som karakteriserar den nya regimen i allmänhet.

*

Utrikesministern, Mr Desmond Fitzgerald,° en ättling av den berömda normandiska släkt som på 1200-talet inflyttade i Irland, är en helt ung man, över vars livsgärning vilar ett romantiskt skimmer. Skald och dramaturg, högt kultiverad, har han med hänförelse deltagit i frihetskampen, varvid han visat prov på en oförvägenhet, en självuppoffring och ett

Foto: Lafayette. *Utrikesministern Mr Desmond Fitzgerald.*

gosselynne som ställt honom bland Michael Collins jämlikar. Han deltog i påskupproret 1916 och lyckades undgå polisens efterspaningar, men då det kom till hans kännedom att en orättvist anklagad man skulle kunna räddas genom hans vittnesmål, gick han helt lugnt hem och lät arrestera sig. Under åren 1918—1922 tillhörde han den republikanska regeringen, med undantag för en ny fängelseperiod, varunder Erskine Childers var förordnad till hans vikarie. Under hans anspråkslösa, godmodiga yta framskymta en klar intelligens och ett målmedvetet allvar, måhända även ett stänk av vemod.

Foto: Lafayette. *James Mac'Neill.* Kontakten mellan Irland och Storbritannien uppehålles av the High Commissioner i London, Mr James Mac'Neill°. Vid mitt besök uttalade han sitt oförbehållsamma erkännande av den lojalitet och goda vilja som han funnit råda såväl hos regeringen som hos befolkningen; men därjämte framhöll han med styrka nödvändigheten av gränsfrågans snara lösning. »Vi äro fullt och fast övertygade att imperiet skall fullgöra sina i traktaten av 1921 åtagna förpliktelser, men vi ha fått vänta länge nog därpå.»

Den 3 oktober höll Mr Mac'Neill inför engelska pressmän ett mycket uppmärksammat tal, där han framlade Fristatens syn på traktatens innebörd, och kort därefter hade han glädjen att bevittna gränsregleringskommissionens konstituerande.

*

Undervisningsministern, Mr Eoin Mac'Neill,° f. d. professor vid National University, är en märklig personlighet. Den som första gången ser denna blida, anspråkslösa typ för en lärd — och jag höll på att säga följaktligen opraktisk — professor, har svårt att tänka sig honom som konspiratör och

Foto: Lafayette. *Undervisningsministern Mr Eoin Mac'Neill.*

folkledare. Men den roll han spelat i Irlands frigörelse kan knappast överskattas.

Vi möta först hans namn i samband med en fredlig bragd, då han år 1893 i förening med Sir Douglas Hyde stiftade the Gaelic League, som varit av utomordentligt stor betydelse för den irländska nationens pånyttfödelse. Tjugo år därefter finna vi honom som ledare av the National Volunteers, vars program var ganska oskyldigt, och nästa år — i september 1914 — i spetsen för en ny fraktion, the Irish Volunteers, vars mål var att försvara Irland men icke England och som därför stämplade frivilligt deltagande i världskriget som ett förräderi

mot den irländska nationen. Såsom denna organisations ledare ådagalade han till en början mycken moderation, och det var på hans avslagsröst som ett år 1915 planerat uppror avstyrdes.

År 1916 hade Eoin Mac'Neills betänkligheter mot en väpnad resning övervunnits, och den 22 april utfärdade han ett upprop, vari tillkännagavs att under påsken skulle hållas »en mycket intressant serie av manövrar» i Dublin, samt att »samma program borde följas i andra landsändar». Varje volontär förstod dessa oskyldiga ords allvarliga innebörd. Men redan samma dag mottog han från Sir Roger Casement det ominösa telegram vari han underrättades om den tyska vapenimportens misslyckande (s. 54), vilket hade till följd att han omedelbart — ehuru för sent — kontramanderade »manövrarna». Efter upprorets undertryckande blev han dömd till livstids straffarbete men benådad 1917. År 1920 blev han ånyo inspärrad och i juli 1921 frigiven för deltagande i de förestående fredsförhandlingarna. I oktober 1924 inträdde han som Fristatens representant i gränsregleringskommissionen.

Mr Mac'Neill åtnjuter stor aktning för sin lärdom och sina gedigna egenskaper i övrigt och räknas som en av den gaeliska kulturens förnämsta kännare och befrämjare.

*

Jordbruksministern, Mr Patrick Hogan,° är regeringens »charming boy», som med sitt öppna, vänliga anlete verkar mera student än minister. Men han är en fullödig exponent för irländsk vältalighet

Foto: Lafayette. *Jordbruksministern Mr Patrick Hogan.*

och har mången gång hänfört sina åhörare genom av värme och patriotism burna anföranden.

Mr Hogan har fått sig förelagd en mycket ansvarsfull uppgift, den irländska agrikulturens höjande. Problemet är svårlöst, ty dels är statskassan hårt ansträngd, dels äro stora delar av landet på grund av klimatiska förhållanden icke ägnade för ett intensivt jordbruk. Irland kan icke föda på långt när samma folkmängd som motsvarande areal i Sverige, och då emigrationen numera är begränsad

Foto: Lafayette. *Arbetsministern Mr McGilligan.* genom »ransonering» i U. S.A., blir måhända folkmängdens väntade tillväxt en källa till både glädje och oro.

*

En med ovanlig energi begåvad man är arbetsministern Mr McGilligan,° som insatt hela sin kraft på genomförandet av det väldiga »Shannonprojektet». Regeringen har låtit den kända tyska firman Siemens-Schuckert utarbeta ett förslag till utbyggnad av Shannons vattenfall, varifrån ljus och kraft skola distribueras över hela landet. Förslaget har godkänts av Dail Eireann och torde inom den närmaste framtiden bliva realiserat.

*

Om Mr J. J. Walsh,° Minister for Post and Telegraph, vanligen titulerad Postmaster General, upplyser »Who is Who» att han började sin bana som posttjänsteman i Cork, där han år 1912 stiftade en »rifle club»; presiderade 1913 vid ett möte, där Roger Casement uppträdde som talare och där presidenten blev misshandlad; var en av ledarna i Irish Volunteers till 1914, då han blev deporterad; deltog i påskupproret 1916, dömdes till döden, vilket lindrades till straffarbete; benådad vid den allmänna

Foto: Lafayette. *Postmaster General Mr J. J. Walsh.*

amnestien 1917; kort därefter åter arresterad, genomgick hungerstrejk och tvångsmatning, frigiven, åter arresterad, dömd till 5 års fängelse, rymde över muren; »on the run» till 1921; arresterad, ställde till uppror i fängelset, vägrade att bära fångkläder och åtlyda fängelselagarna, bestraffades med 6 månaders vistelse i ensam cell.

M:lle Simone Téry kompletterar meritlistan med att han »gjort 25 fängelser» och åtnjuter den obestridda äran att vara Irlands champion i denna

sport, samt att han ser ut som en bandit men är den mildaste bland dödliga.

I sanning en ovanlig karriär för en generalpostdirektör.

Jag har sällan blivit mera förvånad än då jag trädde in i Mr Walsh's mottagningsrum. Jag hade väntat att få se en i förtid åldrad man, nedböjd under det mångåriga fängelsestraffets tyngd, med dystra anletsdrag, präglade av den mildhet som vinnes i lidandets och prövningarnas hårda skola. Och mot mig kom en högrest gestalt, spänstig som en stålfjäder, livlig som en yngling, med blåsvart hår, örnblick och malmstämma. Vi kommo snart in på idrottens helgade område, som tyvärr för mig är terra incognita men där Mr Walsh rör sig som fisken i vattnet. Han är nämligen en av de drivande krafterna i the Gaelic Athletic Association, som i likhet med the Gaelic League satt som sitt mål fosterlandskärlekens höjande genom återupplivande av gaelisk kultur, och som följaktligen söker hos ungdomen inplanta kärlek till irernas gamla spel och idrottsövningar. Särskilt intresserar sig Mr Walsh för »hurling», Michael Collins favoritspel. Han presenterade mig ett vidlyftigt program för the Tailteann Games, som under hans presidium skulle hållas några veckor senare till firande av den sköna, visa och idrottsälskande drottning Tailtes minne, och ålade mig strängeligen att genast efter hemkomsten skriva några tidningsartiklar om denna nationella fest. Ack, han kunde ej hava valt ett mera inkompetent språkrör än en gammal professor, som för mer än 40 år sedan upphört med sin enda idrott, skridskoåkning. Jag erkänner ödmjukt att jag

svikit hans förtroende men sätter min förtröstan till hans berömda mildhet.

»Idrotten är», förklarade Mr Walsh, »en brygga till samförstånd mellan nationer och fraktioner. Våra gamla gaeliska spel omfattas med hänförelse av irländare och f. d. irländare, katoliker och protestanter, Munstermän och

Ulstermän.»

Riktigheten av detta uttalande har bekräftats av den festivitas som präglade de under två veckor pågående, utomordentligt lyckade tävlingarna. På talrika fotografier från dessa minnesvärda dagar får man se presidentens spänstiga gestalt och glädjestrålande anlete, och bland åskådarna igenkännas svenska ministern i London, Baron Palmstierna, samt Persiens representant i Nationernas Förbund, Prins Mirza Riza Khan från Monaco.

*

Irlands enfant terrible är Eamon de Valera, som i själva verket icke är ren irländare, då fadern är spanjor och han själv född i New York.

Före 1916 var han en ivrig Sinnfeinare men förde i övrigt en obemärkt tillvaro som matematiklärare. Under påskupproret kommenderade han en avdelning rebeller, vilka ej gåvo sig förr än dagen efter ledarnas kapitulation. Krigsrätten dömde honom till döden, och han skulle sannolikt hava blivit arkebuserad, om ej de redan verkställda avrättningarna väckt en så stark förbittring att myndigheterna funno sig föranlåtna att mildra domen till livstids straffarbete.

Efter amnestien 1917 återvände De Valera till Dublin, där han blev en av frihetsrörelsens

Foto: Lafayette. *Ramon de Valera.* centralfigurer. Folkstämningen var nu en helt annan än före upproret, och De Valeras av patriotism och hänförelse präglade brandtal mottogos över hela landet av folkets jubel. Han valdes med överväldigande majoritet till M. P. för grevskapet Clare, och då Sinn Fein år 1918 proklamerade den irländska republiken blev han dess president, varjämte han utsågs till en av de tre representanter för republiken vilka, ehuru förgäves, begärde tillträde till fredskonferensen i Paris. Snart blev han emellertid åter häktad, men i februari 1919 lyckades han — såsom det påstås med Michael Collins hjälp — fly ur fängelset och begav sig till Amerika, där han under nära två år drev en intensiv propaganda och lyckades vinna pekuniärt understöd.

I juli 1921 finna vi honom som fredsunderhandlare i London, där han gjorde anspråk på att bliva erkänd som den irländska republikens president. Då förhandlingarna i oktober återupptogos stannade han hemma med den motivering, att republikens överhuvud ej lämpligen borde deltaga i en ministerkonferens. När traktatförslaget förelåg till diskussion i Dail Eireann var han en häftig opponent och utkämpade skarpa strider med sina gamla vänner

Griffith och Collins. Den 6 januari 1922 blev traktaten antagen, och tre dagar därefter avgick De Valera som president.

Nu började De Valera på nytt agitera över land och rike. »För att nå vår frihet måste vi vada genom regeringstruppernas och måhända även regeringsmedlemmarnas blod», var hans fältrop. Även i Dail Eireann förde han ett hotande språk, varvid presidenten Griffith förklarade att han ej lät skrämma sig av en »gunman». När inbördeskriget utbröt ställde han sig i spetsen för den södra republikanska armén och måste göras ansvarig för de orgier av förstörelseverk som där gingo ut över land och folk. Den 27 april 1923, då han insåg situationens hopplöshet, avblåste han striden och höll sig sedan »on the run» till den 15 augusti, då han blev arresterad under ett tal vid ett folkmöte i Ennis.

Den 16 juli 1924 blev De Valera utsläppt ur fängelset, och den 15 augusti fortsatte han i Ennis sitt anförande precis på den punkt där han föregående år blivit avbruten.

Sedan dess har han oavlåtligt fortsatt sin agitation. Senast i oktober 1924 blev han två gånger — med en dags mellanrum — arresterad i Ulster och förd över gränsen samt sedan dömd till en månads fängelse.

Till komplettering av De Valeras meritförteckning må omnämnas, att han är Fristatens universitetskansler och M. P. såväl i Fristaten som i Norra Irland.

Under mer än 10 år har denne egendomlige man kämpat för sitt ideal, »an independent Irish

Foto: Hvar 8 Dag. *De Valera arresteras i Ulster.*

republic». Om hans rika begåvning råda inga meningsskiljaktigheter, icke heller om hans ärliga uppsåt. Vad som däremot kan förebrås honom är bristande sinne för proportioner, ett betänkligt fel hos en matematiker. Det som drev honom att vägra sitt samtycke till traktaten och därmed tända broderkrigets fackla var egentligen en skiljaktighet i avseende å formuleringen av den ed, som förestavades det irländska parlamentets medlemmar. Förslagets ordalydelse var:

»Jag – – – svär att vara trogen Hans Maj :t Georg V, hans arvingar och efterträdare» – – –

men De Valera hade velat hava följande modifierade form:

»Jag — — — svär att erkänna Konungens överhöghet» — — —.

Mellan dessa båda formulär råder, för att citera Simone Térys liknelse, ej större skillnad än mellan »un blanc bonnet» och »un bonnet blanc». Men för De Valera var detta ett tillräckligt motiv för ett broderkrig som kostat Irland många av dess bästa söner, för att icke tala om hundratals miljoner i allmän och enskild egendom. M:lle Téry är nog elak att kalla De Valera en »Don Quichotte», och mången finner även denna liknelse träffande.

De Valera är således en mycket omstridd personlighet. Men hans historia är ännu icke skriven. Om i en framtid hans ideal förverkligas, om Irland som en fullt självständig republik glider bort från det brittiska imperiet, då skall måhända Eamon De Valera nämnas med samma vördnad som Arthur Griffith och Michael Collins.

*

En med fighting spirit rikt begåvad dam är grevinnan Constance de Markievicz,° dotter till William Gore-Booth, Fifth Baronet of Lissadell. I sin första ungdom var hon känd som en utmärkt ryttarinna, en prydnad för den högsta societeten, presenterad vid Drottning Victorias hov. Sedan slog hon sig ned som målarinna i Paris, där hon ingick äktenskap med den polske greven Casimir De Markievicz. Redan tidigt hade hennes hjärta börjat klappa för de små och förtryckta, och hennes utveckling följde

Foto: Lafayette. *Grevinnan Constance de Markievics.* den bana som en känd svensk politiker karakteriserat genom devisen: Ett steg till vänster kan man alltid försvara.

År 1910 bildade hon en scoutförening, »en plantskola för unga rebeller», och under strejkåren 1912—1913 framträdde hon som en entusiastisk anhängare av James Conolly. År 1916, kort före upproret, gjorde polisen en raid i hennes hem och lade beslag på vapen, ammunition och förbjuden litteratur. Annandag Påsk marscherade hon, iklädd grön uniform, i spetsen för en skara volontärer in i Stephens Park och besatte the Royal College of Surgeons, där hon kämpade som en lejoninna till upprorets sista dag, då hon på order från rebellernas högkvarter nödgades kapitulera. I spetsen för sin tappra skara trädde hon fram till den engelska officeren, kysste sin revolver och gav sig fången. Krigsrätten dömde henne till döden, vilket mildrades till livstids straffarbete, men redan vid julen samma år blev hon benådad och återvände till Dublin, där hon med oförminskad energi fullföljde sina revolutionära mål. Längre fram tillhörde hon Dail Eireann i egenskap

av arbetsminister och deltog vid De Valeras sida med liv och lust först i befrielsekriget och sedan i inbördeskriget, varunder hon upprepade gånger varit häktad och inspärrad. »Jag har tillbragt tre år i fängelse», förklarade grevinnan med en viss stolthet. Grevinnan de Markievicz' ideal, som hon klarlagt i en liten broschyr med titeln »What Irish Republicans stand for», och för vilket hon kämpar med brinnande tro och okuvlig energi, är en fullt oavhängig irländsk republik, byggd på gaelisk kultur. Och hennes ideal bland människor var James Connolly, »my friend, my Prophet».

*

I augusti 1924 utkom en mycket märklig bok, som ger en intressant inblick i en revolutionshjältes upplevelser och själsliv. Den är författad av Dan Breen, nuvarande debuterad for Tipperary, som synes hava varit den som först tände gerillakrigets fackla. Vid världskrigets utbrott var han en 20-årig järnvägstjänsteman, som i förening med några liksinnade ungdomar lönligen börjat träna sig som soldat och samla vapen och ammunition i hopp att en dag få slå ett slag för Irlands frihet. Efter påskupproret 1916, då ledarnas hårda bestraffning satt Irland i brand,

ökades den lilla beslutsamma skaran och en primitiv ammunitionsfabrik inrättades, vilken en dag gick upp i rök. År 1917 djärvdes Dan Breen och hans vänner uppträda öppet i gröna uniformer, och sedan var det slut med friheten: för att undgå arrestering måste de begiva sig »on the run».

I januari 1919 ansågo vännerna tiden vara inne för aktion. Ett bakhåll anordnades efter alla

Dan Breen. konstens regler vid en landsväg, där en av polis bevakad ammunitionsfora väntades passera. Poliserna nedskötos och vagnarna plundrades. Efter den dagen blev ett högt pris satt på Dan Breens ostyriga huvud.

Nu följde en lång rad av spännande äventyr, beskrivna koncist och lättfattligt, utan skryt och utan sentimentalitet. Dan Breen och hans kamrater voro ynglingar om 20—25 år, av beskrivningar och porträtt att döma alldeles ovanligt hyggliga och ädla män, vilka i Irlands frigörelse sågo ett högt och ädelt mål, för vilket de ville kämpa och dö. Man kan ej annat än skänka sin beundran åt den trofasta vänskap som förenade dessa unga idealister och som mer än en gång förde dem in i de mest våghalsiga äventyr. Många poliskonstaplar och black-and-tans föllo för Dan Breens aldrig felande mauserpistol och själv blev han, för att citera bokens anmälare, formligen späckad med kulor.

Boken sprider ljus över åtskilliga omständigheter om vilka stridiga uppgifter förut lämnats. Först och främst vill författaren hävda att I. R. A. (The Irish Republican Army) från början varit en rent

POLICE NOTICE.

£1000 REWARD

WANTED FOR MURDER IN IRELAND.

DANIEL BREEN

(calls himself Commandant of the Third Tipperary Bligade).

Age 27, 5 feet 7 inches in height, bronzed complexion, dark hair (long in front), grey eyes, short cocked nose, stout build, weight about 12 stone, clean shaven; sulky bulldog appearanee; looks rather like a blacksmith coming from work; wears cap pulled well down over face.

The above reward vill be paid by the Irish Authorities, to any person not in the Public Service who may give information resulting in his arrest.

Information to be given at any Police Station.

privat kår av beslutsamma extremister, vilka ej på minsta sätt stodo under Dail Eireanns kommando utan tvärt om — före 1920 — sågos med oblida ögon såväl av »the Headquarters» som av den civila befolkningen, emedan deras operationer framkallade grymma repressalier från myndigheternas sida. Vidare förklarar författaren bestämt, att i varje särskilt fall då en privatperson anträffades skjuten med den ominösa papperslappen »executed as spy» på bröstet, hade bestraffningen varit motiverad och rättvis. Med särskilt välbehag omnämner han »den blodiga söndagen» den 21 november 1920, då fjorton engelska officerare expedierades i sina sängar. »Denna operation var en av de mest lyckade.»

Av stort intresse är redogörelsen för det attentat som den 19 december 1919 förövades mot generalguvernören Lord French. Författaren skriver trohjärtat och okonstlat:

»Under hösten hade jag och mina kamrater långa och allvarliga överläggningar rörande vårt program. Vi hade alla den känslan att det ej längre var nog att skjuta poliskonstaplar och soldater, vilka endast voro anspråkslösa verktyg åt högt stående funktionärer. Deras död betydde ej så mycket, ty England kunde ständigt göra nya offer. Varför skulle vi ej kunna rikta en stöt mot regeringens högsta spetsar? Det skulle öka världens intresse för Irlands sak, sprida skräck i engelska statsmäns hjärtan och omöjliggöra brittiskt övervälde. England kan reda sig med förlusten av några polismän men ej utan en lordlöjtnant.

Resultatet av våra diskussioner blev att vi beslöto göra en attack på Lord French. Tappra och

pålitliga män, för vilka vi framlade våra planer, gåvo villigt sitt samtycke.»

Planen visade sig emellertid svår att bringa till verkställighet. »We suffered many bitter disappointments.» Tolv försök misslyckades — i det första deltog Michael Collins. Än passerade Lord French helt andra gator än de sammansvurna beräknat, än blevo de observerade och funno för gott att försvinna o. s. v. Men slutligen kom den stora dagen, då Lord French återvände till Dublin från en utflykt till sitt fädernegods i Roscommon, och ett bakhåll arrangerades i omedelbar närhet av Phoenix Park.

»Men varför, må man väl fråga, försökte vi ej skjuta Lord French medan han uppehöll sig i Roscommon? Svaret är enkelt nog: Vi ville angripa honom vid hans egen port. Varför just där? Emedan vi hade klart för oss vilken effekt detta skulle åstadkomma. Mot den gamle soldaten hyste vi intet personligt agg, men han stod i spetsen för ett utländskt regemente som höll vårt land i slaveri, och vi visste att hans död skulle väcka hela världens intresse för vår frihetskamp. Phoenix Park är lika känd som Hyde Park. Tänk på den sensation, som skulle uppstå om brittiska regeringens representant i Irland, en fältmarskalk i brittiska armén, blev skjuten till döds vid porten till Phoenix Park, i själva huvudstaden i det rike som han var satt att styra, ett stenkast från den engelska garnisonen, på en plats som inom fem minuter kunde fyllas med 20,000 soldater. Vår risk var större, men den moraliska effekten var värd sitt pris.»

Försöket misslyckades emellertid, ty Lord French, som vanligen brukade åka efter en soldatbil, åkte

denna gång i den första bilen. Den andra bilen blev beskjuten och chauffören sårad, men ingen dödad. Däremot fick Dan Breen en kula i benet och hans vän Martin Savage föll dödsskjuten i hans armar. Dagen därpå fick han se i tidningarna att Lord French undkommit osårad. »Nyheten förvärrade mitt sår. Jag har aldrig tyckt om ett halvgjort job.»

Efter vapenstilleståndets inträdande i juli 1922 kunde Dan Breen ostraffat visa sig i Tipperary, varifrån han under fem år varit bannlyst. Vid inbördeskrigets utbrott sällade han sig till De Valera, emedan han ej ansåg traktaten skänka Irland det fulla oberoende för vilket han kämpat. »Jag ämnar ej här skriva inbördeskrigets historia», säger författaren, och vi respektera hans motiv.

Några veckor sedan De Valera utfärdat sin order om vapnens nedläggande blev Dan Breen i en torvgrop överraskad av Fristatens trupper och måste giva sig fången. I fängelset genomgick han 12 dagars hungerstrejk och 6 dagars törststrejk, varpå han blev frigiven och kunde intaga sin plats i Dail Eireann, där han under fängelsetiden blivit invald såsom representant för grevskapet Tipperary.

*

En av Irlands största andar är Nobelpristagaren William Butler Yeats.° Han var en av dem som först lärde sig uppskatta Arthur Griffiths värde och lämnade bidrag till hans publikationer. »The gaelic revival» har i honom haft en varm förkämpe, och den irländska teatern i Dublin är hans verk. Hans själsliv är keltens; han drömmer sig in i forna tiders mysticism och ger mäktiga uttryck för den

Foto: Lafayette. *William Butler Yeats.* gaeliska kulturens skönhet. Även i de politiska striderna har han tagit del, men med andens vapen, i det han eggat sina landsmäns patriotism genom att framhålla gaelisk idealism såsom kontrast till anglosaxisk materialism.

Åtskilliga av Yeats lyriska och dramatiska skapelser äro kända av den svenska allmänheten. Såsom ett av de yppersta räknas »Countess Cathleen», vari man läser en profetia att patriotism och offervillighet en gång skola besegra de främmande onda makter som förgifta den irländska folksjälen.

*

Sir Horace Plunkett, kooperationsidéns fader (s. 168), har blivit kallad en ny Patrick, och om han vore katolik skulle han måhända anses värdig äretiteln St. Patrick. Men han är protestant och har djärvts uttala en amper kritik

av de irländska katolikernas bristande ekonomiska sinne.

»Katolicismen har icke-ekonomiska för att icke säga anti-ekonomiska tendenser, vilka framträda särskilt hos en befolkning, vars uppfostran blivit försummad. De dyrbara ecklesiastika byggnaderna stå icke i rätt proportion till landets resurser.»

Orädda sanningsord äro sällan välkomna, och Sir

Foto: Lafayette. *Sir Horace Plunkett.* Horace fick länge skörda otack för sina strävanden att förbättra den lantbrukande befolkningens levnadsvillkor genom det av honom stiftade *Irish Agricultural Organisation Society.* Småningom har dock kooperationsiden slagit igenom, och i sin ålders höst åtnjuter han välförtjänt vördnad och tacksamhet.

Under åren 1892—1900 var Sir Horace M. P., där han tillhörde unionistpartiet och genomdrev inrättandet av ett irländskt jordbruksdepartement, vars förste chef han var under 8 år. År 1919 ingick han i the Irish Centre Party, som pläderade för Irlands union med Storbritannien med samma ställning som Canada och övriga »dominions», och det är denna rörelse som slutligen resulterat i traktaten av 1921.

*

Den man, som vid Sir Horace Plunketts sida verksammast bidragit till kooperationsidens genomförande, är den lärde jesuitfadern F. A. Finlay.° Dessa båda män hava lyckats att för ett gemensamt mål sammanföra representanter för alla partier och fraktioner, katoliker och protestanter, nationalister och unionister, sydirländare och nordirländare. Father Finlays måhända största förtjänst är det

Foto: Lafayette. *Rev. F. A. Finlay.* uppfostrande inflytande han utövat på det katolska prästerskapet, varigenom han lyckats jäva den mot dem av Sir Horace Plunkett riktade anklagelsen för bristande ekonomiskt sinne. I en välskriven broschyr, »The Story of an Irish Industry», har han såsom ett exempel skildrat utvecklingen inom Foxfords kommun, som för trettio år sedan var en av Irlands fattigaste bygder, men där med hans bistånd en energisk nunna lyckats väcka befolkningen ur dess slöhet och få till stånd en industri som föder välmående och lyckliga människor. Father Finlay framhöll med stolthet den irländska ungdomens rent fenomenala intelligens och läraktighet, egenskaper, vilka under gångna sorgliga tider ej kommit till sin rätt men under fred och oberoende skola skapa en rik och lycklig nation.

*

Sir Douglas Hyde, professor vid University College, språkforskare, skald, dramaturg, är i likhet med Sir Horace Plunkett protestant och har liksom han lyckats att genom sin mäktiga personlighet förena skilda religiösa och politiska partier i ett gemensamt patriotiskt intresse. Under decennier har han kämpat för Irlands frigörelse från Englands andliga inflytande. I sitt stora verk, »The Removal

Foto: Lafayette. *Sir Douglas Hyde.* of Irish Literature», har han ägnat ett kapitel åt »the Necessity for De-Anglicising Ireland». Med detta mål för ögonen stiftade han år 1893, i förening med Eoin Mac'Neill, the *Gaelic League,* (s. 165), som givit mäktiga impulser även åt Irlands politiska frigörelse. »Genom att återvinna sitt gamla språk skall Irland återvinna sin själ. Liksom nationen skapat språket, skall språket omskapa nationen.» Dessa högstämda ord skola outplånligt inristas i Irlands kulturhistoria.

År 1915, då politiken alltmer började profanera the Gaelic Leagues ideella program, nedlade Sir Douglas sitt presidentskap.

*

Sir John Purser Griffith,° född 1848, är de irländska ingenjörernas grand old man. Han har ägnat många år åt Dublins hamnbyggnader och såsom konsulterande ingenjör, handlagt ett stort antal viktiga tekniska och ekonomiska frågor. Såsom ordförande i the Irish Peat Enquiry Committee och the Sub-Committee on Water Power Resources har han ingående studerat Irlands nationaltillgångar, och under föregående år blev han tillkallad

som expert för det s. k. Severnprojektet, som avser att

Foto: Lafayette. *Sir John Purser Griffith.* utnyttja tidvattnets variationer för alstring av elektrisk kraft, ett av vår tids mest intressanta och mest svårlösta problem. Sir John är född Walesare men har ohjälpligt kommit under the spell of Ireland och fått det välbekanta betyget *hibernicis ipsis hiberniores.* Han äger och bebor Rathmines Castle, en slottsliknande villa med vidsträckt park och trädgård, som bildar ett av de mest tilltalande inslagen i Dublins stadsbild.

*

Mr Pierce F. Purcell,° professor i Civil Engineering vid University College och president i the Institution of Civil Engineers, är en auktoritet på torvteknikens område och har i talrika diskussioner och publikationer framlagt resultaten av sina vetenskapliga och praktiska undersökningar av denna för Irland så betydelsefulla naturtillgång. Därjämte har han ägnat sitt intresse åt svenska förhållanden och studerat Ekenbergs och De Lavals torvkolningsmetoder samt statens och enskildas torvpulveranläggningar. Senast vid the World Power Conference i London framlade han en mycket uppmärksammad avhandling med titeln »the Winning and Utilization

Foto: Lafayette. *Mr Pierce F. Purcell.* of Peat», vari han kommer till det nedslående resultatet att alla hittills kända metoder för torvens förädling, huru intressanta de än kunna vara från teknisk-vetenskaplig synpunkt, endast under mycket gynnsamma förhållanden kunna giva ekonomisk vinst, samt att man åtminstone för den närmaste framtiden synes böra inskränka sig till den äldsta och mest primitiva metoden, direkt eldning med lufttorkad stycketorv.

*

»Se där en äkta milesian, en veritabel Grand av Spanien», var min första reflektion då jag inträdde hos Mr Laurence Kettle,° chef för Dublins Electricity Departement. Hår, skägg och ögon svartare än kol, en näsa vars djärva konfiguration ej kommer till sin rätt på porträttet — måste ej sådana attribut tyda på förfädernas sydländska ursprung?

Men, som det heter i Frihetsbröderna,

»Mången, mången finns som man tar för spanjor, Men som dock ej är ett tecken spanjor»,

och Mr Kettle tog mig genast ur min villfarelse genom att tala om att hans familj härstammar

Foto: Lafayette. *Mr Laurence Kettle.* från — Island. Rättvisligen borde han ju då vara mera vit än svart. Nu har emellertid historien lärt oss att de första inbyggarna på Island voro irländska munkar, alltså f. d. milesianer, och Mr Kettle har tydligen låtit sig återbördas till sitt rätta fosterland.

Mr Kettle tog en verksam del i »the Irish Volunteers» organisation men drog sig tillbaka då han tyckte sig finna att tendenserna gingo i väl offensiv riktning. »Avfallet» hade till följd att vid påskupproret 1916 insurgenterna försäkrade sig om hans person och läto honom tillbringa sina påskferier i en källare.

Mr Kettles namn har en god klang i Irland. Hans fader var en auktoritet inom agrikulturens område, och hans broder T. M. Kettle, som gav sitt liv som frivillig vid franska fronten, var en framstående historiker och nationalekonom, professor vid Dublins universitet. Själv är han en auktoritet inom sitt verksamhetsområde, och hans inlägg i tekniska och ekonomiska diskussioner präglas av orädd självständighet och oförvanskad fighting spirit. Last but not least är han, till och med efter irländsk måttstock, en ovanligt älskvärd, sympatisk och hjälpsam människa, varpå jag och de mina kunna anföra talrika exempel.

SJÄTTE KAPITLETDetta kapitel är ännu mera fragmentariskt än de övriga. Där saknas bl. a. redogörelser för statsförvaltning, lagstiftning, undervisningsväsende, kommunikationer m. m., vilka jag på grund av bristande tid och otillräckligt material nödgats utelämna.

ANDLIG OCH MATERIELL KULTUR

RELIGIONSFRÅGAN.

Irland är ett övervägande katolskt land — antalet katoliker uppgår till icke mindre än 75 %, fördelade på de särskilda grevskapen enligt vidstående karta. Religiös frihet råder sedan 1869, då den protestantiska statskyrkan upphävdes. Reformen mötte en våldsam opposition hos Ulsters protestanter, vilka förklarade att de skulle »sparka Drottning Victorias krona i Boyne», ett hot som de förståndigt nog icke sökte fullfölja.

Mellan katoliker och protestanter råder tyvärr icke det bästa förhållande, vilket får sin förklaring i religionskrigens sorgliga historia. Intoleransen synes vara störst i Ulster, som redan Thackeray betecknat som ett »priest-ridden country». Att protestantismen mötts av ett så starkt motstånd i södra Irland beror utan tvivel på att den påtvingats befolkningen av de hatade engelska inkräktarna. Om den blivit predikad av en irländsk apostel, en ny Patrick, skulle ett annat resultat hava uppnåtts.

Katoliker i % av folkmängden (1911).

SPRÅKFRÅGAN.

Gaeliskan, irländarens urgamla språk, blev under ofrihetens dagar alltmer undanträngd av engelskan. Omstående karta angiver för varje särskilt grevskap det procentuella antalet gaelisktalande invånare enligt 1911 års census. Det är huvudsakligen i »vilda

Gaelisktalande befolkning i % (1911).

västern», Connaught och Donegal, som det gamla språket bibehållits, och tusentals människor förstå ej engelska. I dessa landsändar finnas också det största antalet analfabeter, och folkbildningen står i allmänhet på en låg nivå.

En betydelsefull folkrörelse startades år 1893, då Sir Douglas Hyde och Professor Eoin Mac Neill,

Fristatens nuvarande undervisningsminister, bildade *the Gaelic League,* vars mål var den irländska nationalitetens och kulturens återuppbyggande. Den äldre litteraturens skatter, dess sägner och folkvisor, räddades pietetsfullt från glömskan, och en ny gaelisk litteraturperiod inleddes av Irlands största andar, W. B. Yeats m. fl. Gaeliskan är numera ett obligatoriskt läroämne i Fristatens skolor, och offentliga handlingar tryckas pä båda språken.

Såsom ett medel att återuppväcka nationalkänslan har denna rörelse fortfarande ett mycket stort värde, men det må ifrågasättas huruvida det varit klokt att göra skolundervisningen i gaeliska obligatorisk. Irländaren har ett livligt ingenium och en underbar lätthet att lära, men allt tvång är honom förhatligt, och redan hava protester framförts mot skolans belastande med ett nytt läroämne, som har ringa praktiskt värde.

ALKOHOLFRÅGAN.

Under olyckans dagar sökte irländaren gärna sin tröst i bägaren, och ännu för hundra år sedan florerade dryckenskapen i slott och koja. Men år 1838, samtidigt med Per Wieselgren i Sverige, framträdde Irlands största nykterhetsapostel Father Mathew, som förstod att behandla irländarna så som de aldrig förr blivit behandlade, med kärlek i stället för stränghet. Under ett par decennier drev han en nykterhetspropaganda vars resultat kan betecknas såsom fullkomligt enastående. Hans verk fortsattes sedermera icke utan framgång av *Sinn Fein,* vars program i mångt och mycket präglades

av goda intentioner, och i närvarande stund ger nykterhetstillståndet ej anledning till allvarliga anmärkningar. Lagstiftningen är huvudsakligen inriktad på att hindra nattsuperi och hembränning. I Ulster förekommer »mattvång» om söndagen, men den dagen går »a special wiskytrain» fram och tillbaka mellan Belfast och Dublin, och full harmoni råder mellan Nord och Syd. Myndigheterna hålla strängt efter hembrännare, men ofta vaknar Paddys figthing spirit, och ordentliga drabbningar utkämpas, varvid polisen ej alltid drager det längsta strået.

Att införa spritförbud i detta frihetsälskande land vore ett mycket oklokt experiment. Irländaren har förvärvat en enastående färdighet i att trotsa dåliga lagar och brukar reagera ganska hårdhänt mot varje slag av spioneri. En

»snusare» av den finska typen, som i förbudsfanatikerns ögon är »en i alldeles särskilt hög grad respektabel medborgare», skulle snart finna Irlands klimat i alldeles särskilt hög grad ohälsosamt.

EMIGRATIONEN.

Allt sedan hungeråren 1845—1846 har en ständig ström av emigranter gått till det stora landet i väster, dit keltens håg alltid stått. Emigrationen ligger irländaren så att säga i blodet. En del fly den tröstlösa fattigdomen, andra hava lockats av den frihet som ej varit dem beskärd i hemlandet. Nästan varje yngling eller ungmö har vänner och anförvanter i Amerika och kan räkna på deras bona officia. Vem kan då förtänka Pat att han gärna utbyter sina trasor mot poliskonstapelns

respektingivande skrud eller Sal att hon lämnar sitt glädjelösa hem för att såsom miss Burke få eget vackert rum med hög lön, riklig kost och lediga aftnar i Pats angenäma sällskap? Och när den prydliga och välklädda miss Burke kommer hem på besök hos sin av tungt arbete nedböjda moder, sina trasiga, smutsiga och halvsvultna syskon, då fylles hennes hjärta av sorg och grämelse, och hon vänder åter med syster Peg under sina vingars skugga.

Efter världskriget har emigrantströmmen börjat sina, huvudsakligen beroende på den »ransonering» av immigranter som numera äger rum i U. S. A. Detta faktum borde ju vara enbart glädjande, men pessimister finnas som befara att Irlands jordbruk och industri ännu ej kunna föda en alltför hastigt växande befolkning och att arbetslöshetsfrågan snart kommer att bliva en ny anledning till bekymmer.

DEN KOOPERATIVA RÖRELSEN.

Den irländska farmaren, lämnad åt sig själv, har mycket ringa förmåga att ordna sin ekonomi och låter lätt lura sig av smarta »middlemen», vilka uppköpa hans kreatur och gårdsprodukter och i utbyte lämna socker och andra livsförnödenheter. Ett högt utvecklat kreditsystem och växelrytteri bidraga ytterligare till att undergräva hans ekonomi. Han är konservativ och efterbliven i avseende å livsmedelsindustriens utveckling, fullkomligt oförstående för den moderna hygienens anspråk, och han hyser ett suveränt förakt för allt vad baciller heter. Han levererar smutsiga och illa inpackade ägg och ett

smör som dag för dag varierar i avseende å färg och sälta.

För att råda bot för dessa missförhållanden stiftade Sir Horace Plunkett år 1894 *Irish Agricultural Organisation,* som fick en systerförening i *United Irishwomen* med Mrs Ellice Pilkington som ledande kraft.

Sir Horace Plunketts strävanden vunno redan från början stora sympatier, men han blev i någon mån handikapad av två i irländarens ögon betänkliga karaktärsfel: han var unionist och protestant. Lyckligtvis framträdde vid hans sida en man, som hade större förutsättningar att nå de breda lagren, nämligen Father F. A. Finlay, en av den katolska kyrkans mest framstående och ansedda representanter. Efter de oroliga åren 1919—1923 har kooperationsrörelsen tagit ökad fart och lämnat glädjande resultat. De vitt spridda lokalföreningarna hava i stor utsträckning undanträngt de allt annat än respektabla mellanhänderna; farmaren har fått lära sig ordning och renlighet, hans smör omhändertages av andelsmejeriet, hans ägg packas efter alla konstens regler; han får bra betalt och får billiga lån, hans ekonomiska ställning har förbättrats och hans hem bjuder honom en komfort varom hans förfäder aldrig kunnat drömma.

Icke desto mindre kan i Dublin danskt smör köpas billigare än irländskt! Förklaringen ligger till största delen i kommunikationssystemets bristfälliga ordnande. Irlands järnvägar äro förträffliga men frakter och personavgifter oresonligt dyra. Att ordna denna fråga är en av den nya regimens viktigaste uppgifter.

ÅKERBRUK OCH INDUSTRI

Irland har världens bästa betesmarker men ingalunda dess bästa åkrar. Den ihållande nederbörden är mycket ogynnsam för sädeskulturen. Om den gröna ön blir isolerad från yttervärlden har befolkningen ej livsmedel för en månad.

Vad som ytterligare försvagar modernäringen är brist på kapital. Irland är ännu ett fattigt land; regeringen förmår icke anskaffa de hundratals miljoner som ett intensivt jordbruk skulle kräva, och farmaren har ej råd att köpa kraftfoder åt sina kreatur. En fet ko är lika sällsynt som en fet människa. När kon blir 2—3 år gammal säljes hon till en engelsk uppköpare, som har bättre förutsättningar att kunna förvandla magra nöt till feta.

Belfast är den irländska industriens högsäte. Där sträcktes kölarna till Olympic och Titanic, där florerar en linneindustri som gjort Irland världsberömt. Södra Irland är i stort sett ett jordbrukande land, men Dublin kan skryta med Guiness' bryggeri, the biggest in the world.

Liksom varje annat land har Irland sin arbetarefråga. Lantarbetarefrågan är jämförelsevis lätt att ordna, ty jorden kommer mer och mer i händerna på självägande småbrukare, vilka äro kapitalister på samma gång som arbetare. Men städerna hotas alltjämt av konflikter mellan kapital och arbete. År 1913 organiserade James Larkin och James Conolly (s. 52) en strejk, som under månader lamslog Dublins ekonomiska liv, och i augusti 1924 framförde samma Larkin till Dublins proletärer det glädjande budskapet att han av Tredje Internationalen i

Moskva blivit utsedd till en av de 25 utvalda som efter världsrevolutionens lyckliga genomförande skola regera över Europas folk, samt att ryska luftskepp endast avvakta signalen för att ila till de förtryckta irländska kamraternas hjälp. Oroligheter kunna utan tvivel befaras, åtminstone så länge depressionen varar, men för ett bolsjevikvälde hyser man ej oro i Irland.

TORVMOSSAR OCH VATTENFALL

Irlands torvmossar upptaga icke mindre än 14 % av öns areal. I och för sig imponerar icke siffran så mycket på en svensk, som vet att våra mossar i regel äro nästan värdelösa på grund av otillräckligt djup och utsträckning. Men de irländska mossarna äro av en vida bättre beskaffenhet, med ofantliga arealer och djup, uppgående ända till 3—4 meter. I ett så skogfattigt land som Irland representerar bränntorven en nationaltillgång som måhända får ett högre framtidsvärde än Englands kol.

Irland har talrika floder med riklig vattentillgång, men det oaktat är dess vattenkraft av relativt ringa betydelse. Höga vattenfall förekomma endast i flodernas övre lopp, där vattentillgången är mycket variabel, och inom the Great Central Plain äro höjdskillnaderna obetydliga. De värdefullaste kraftkällorna ligga i den vattenrika Shannons nedre lopp, mellan Lough Derg och Limerick (s. 195) samt i den jämförelsevis obetydliga floden Liffey, som ej långt från Dublin har ett högt fall, där genom uppdämning kan bildas en reservoar av tillräcklig storlek att utjämna avrinningens variationer.

När Shannonprojektet blivit realiserat och elektrisk ström spridd över landet kommer förvisso industrien i ett gynnsammare läge. För min ringa del vågar jag uttala den förhoppningen att först och främst modernäringen må komma i åtnjutande av elektrifieringens välsignelse. Man brukar säga i Skåne, att ingen ko med självaktning bör sakna sin glödlampa. Detta må nu vara en lindrig överdrift, ett faktum är att denna provins, liksom i övrigt Sveriges landsbygd, är elektrifierad i en grad som stundom gränsar till överdåd. Belysning betyder upplysning, trevnad och hemkänsla, och den lilla flyttbara motorn skapar förutsättningar för den ädlaste av alla industrier, hemslöjden. Här föreligger ett nytt betydelsefullt verksamhetsfält, som säkerligen kommer att bliva föremål för Sir Horace Plunketts, Father Finlays och Mrs Pilkingtons sakkunniga intresse.

Till Irlands industrialisering i stor skala räcker ej vattenkraften, och väl är det. Sedan Norges hundratusentals vilda hästar blivit tämda i industriens tjänst har landet blivit vad man kallar överindustrialiserat och fått ett ständigt bekymmer i sin arbetarefråga. Irland, som redan förut har mer än nog av brännbara ämnen, bör koncentrera sina strävanden på att stärka jordbruksnäringen, statskroppens ryggrad.

THE ISLAND OF RUINS

Irlands forntida byggnadskonst har ej efterlämnat många minnesmärken som motstått tidens tand och människornas ondska. Man kan ej resa en

timme på järnväg eller landsväg utan att se ruiner av slott, kloster och kyrkor. Intressanta undantag äro de runda

tornen, varav ganska många återstå i orubbat yttre skick. Konsthistorien har ej lyckats fullt klargöra dessa tornbyggnaders ålder och ändamål, men den omständigheten att de vanligen äro placerade i närheten av klosterruiner låter förmoda att de blivit uppförda av munkar och tjänat såväl ecklesiastika som krigiska ändamål. Ty de fromma fäderna förstodo ej endast att fingra på radband och krucifix utan även att med svärd i hand försvara kyrkans helgade egendom. Ett högt torn av cirkulär form med ingångsporten några meter över marken bildade en idealisk utsiktspunkt, varifrån stormklockan kunde ringa ut över bygden varning mot en annalkande fara, och en fästning från vilken angriparna kunde slås tillbaka med blodiga pannor. Över 100 sådana torn eller tornruiner finnas i landet, och under de sjunde och åttonde seklen, då Irland var the Island of Saints and Scholars, spreds denna byggnadskonst till södra Europa. I Ravenna finnas ännu kvar sådana torn, som anses vara byggda av irländska munkar.

Det sorgligaste intrycket framkallas dock icke av dessa minnen från en förgången storhetstid utan av dem som bära broderkrigens prägel. I varje stad eller by får man se nakna murar av hus, som blivit sönderskjutna eller nedbrända av engelsk militär, black-and-tans, irregulars eller kanske till och med av Fristatens trupper.

SJUNDE KAPITLET

RESEINTRYCK

(Resrouterna äro angivna å bifogade karta.)

En arla morgonstund i juni 1924 inskeppade vi oss från den lilla skotska hamnstaden Stranraer på en lång och smal båt, som villigt anpassade sig efter vågornas rytm, och redan efter en timme kunde vi skönja den gröna öns konturer. Vi närmade oss staden *Larne,* ryktbar vorden genom Sir Edward Carsons ostentativa vapenimport år 1912. Söder om staden går längs kusten en bananformig halvö, *Magee Island,* med sina höga strandklippor, *the Gobbins,* utför vilka papisterna år 1641 fingo anträda färden till en bättre värld (s. 31). Redan i halvöns namn ligger något kusligt, och enligt trovärdiga sägner har den av ålder varit ett favorittillhåll för trollpackor, spöken och onda andar. Den sista högtidliga häxbränningsceremonien firades år 1611, då dylika folknöjen ännu voro ganska vanliga i Sverige.

På järnvägen mellan Larne och Belfast frapperades vi av de långsträckta, mörka trädrader, som markera ägogränserna mellan de ljusgröna betesmarkerna. De äro anordnade enkla eller dubbla, planterade längs stenmurar som på avstånd döljas av grönskan. Samma system tillämpas över

Resrouter.

allt i Irland och förlänar landskapsbilden en välgörande omväxling.

Belfast, Irlands förnämsta industristad och högsäte för anglosaxisk kultur, har 400,000 invånare, flertalet protestanter.

Vi togo in på Hotel Imperial, beläget vid den fashionabla Donegall Street, helt nära City Hall,

Belfasts monumentala stadshus. Redan på vägen från stationen lade vi märke till det stora antal arbetslösa som nära nog trängdes på trottoarerna, och fingo veta att skeppsvarven för närvarande endast kunna sysselsätta halva arbetarstammen samt att i övrigt depression råder inom industri och sjöfart. Då vi stego ur bilen plockades ögonblickligen väskorna ut av ett par föga eleganta men mycket tjänstvilliga medborgare, vilka tyst och värdigt följde oss in i hotellet.

Hotel Imperial befanns vara en gammaldags byggnad med trånga trappor, halvtrappor och kvartstrappor, utan hissar eller andra moderna bekvämligheter i övrigt. Men rummen voro trivsamma, sängarna goda, personalen älskvärd och maten förträfflig. Vi fingo göra bekantskap med den mångbesjungna irländska frukosten, som till och med överglänser den engelska. Vad sägs om följande lilla menu?

Kaffe eller thé med dopp, rostat bröd, smör och marmelad.

Havregrynsgröt med mjölk.

Stekt fisk.

Bräckt skinka med ägg.

Katrinplommon med grädde.

Och då klockan slår tio — den helga timma då servering av rusdrycker tager sin början — kan man krydda sin måltid med Guiness' härliga stout, varvid tanken oemotståndligt och vemodsfullt går till de svunna tider då man i vårt goda land fick porter i stället för svart svagdricka. Sedan står man sig gott till lunchen, en enkel måltid med tre rätter, ost och dessert. Men därmed anser sig irländaren

hava gjort nog för sin mage. En enkel thésupé avslutar vanligen dagens arbete.

Då vi begärde nycklar till våra rum möttes vi av förvånade blickar och betraktades tydligen som mycket misstänkta individer. Omsider lyckades man finna en nyckel, som passade till ett av rummen men som vi demonstrativt läto kvarsitta i den *öppna* dörren. Alla dörrar stå nämligen under större delen av dagen på vid gavel. »Här kommer intet bort», förklarade direktören med stolthet. Samma förtroendefulla förhållande råder på alla irländska hotell. Vilken angenäm trygghetskänsla bereder ej denna traditionella ärlighet!Jag hoppas att dessa rader ej komma under en hotellråttas ögon.

Belfasts pulsåder går genom Donegall Street, där ett myllrande liv råder från morgon till afton. Skotska högländare med bara knän och säckpipor giva en diskret antydan om the British Empires överhöghet. Poliserna äro beväpnade med kolossala revolvrar, likaså de offentliga byggnadernas portvakter. Denna försiktighetsåtgärd motiveras därmed, att man aldrig kan vara säker för en ny invasion av Södra Irlands »gunmen». För övrigt gör befolkningen ett fridsamt och vänligt intryck. Om man går in i en butik blir man alldeles säkert tillfrågad om man ej tycker att Belfast är en vacker och trevlig stad, en fråga som man med gott samvete kan besvara jakande.

På Donegall Street följa de elektriska spårvagnarna så tätt på varandra att det ofta är svårt att gå över gatan. De äro stora och rymliga, i två våningar, den övre försedd med ett täckt mittelparti

och två halvcirkelformiga öppna bänkrader — en synnerligen praktisk och ekonomisk anordning. Avgiften varierar med våglängden, och man kan åka långa sträckor för en penny.

Vår första utflykt gällde *Giants Causeway,* dit man lättast kommer med järnväg till *Portrush.* Banan går genom Antrims vackra, mjukt kuperade landskap, och en älskvärd dam utpekade den bergsluttning där St. Patrick vaktat sina får. (Vi visade vår erkänsla genom att livligt tillstyrka hennes avsikt att köpa aktier i »Swedish Matches» — måtte de giva utdelning!) Likaså fingo vi veta att Mac Kinley, Förenta Staternas framlidne president, härstammar från ett fattigt hem i denna provins.

Portrush är en liten förtjusande stad, ryktbar för sina havsbad, sitt golvspel och sin strandrestaurant. Längst i väster kunna vi skönja Donegals nordligaste udde, den mörka Malin Head, i öster Rathlin Island, uppbyggd av svart basaltlava på vit kalkgrund. En bil för oss längs den höga strandplatån, där vi passera »*Giants Head*», en klippformation där man med god vilja kan urskilja en viss likhet med ett ansikte, och *Dunluce Castle,* en av Irlands mest monumentala ruiner, byggd på en lodrät strandklippa som genom en djup ravin är isolerad från fastlandet. Slottet upptager klippkrönet så fullständigt att ett av gemaken hänger fritt över ett nedrasat bergparti, och båda sammansmälta till ett helt, där man även på nära håll har svårt att urskilja var Skaparens verk slutar och människans börjar. Tvärs genom slottsklippan går en av de djupa grottor, varpå denna strand är

Giants Head.

Dunluce Castle.

Strandgrotta.

så rik, och från vilken stormvågornas dån kan höras långt in i landet.

För många, många år sedan bodde i Ulster en jätte, Fin Mac Coul, Irlands champion i regelrätt slagsmål. En dag

kom det till hans kännedom att en skotsk jätte uttalat sig förklenligt om hans bragder och förklarat sig kunna när som helst göra honom groggy. Med rätta förtörnad över en slik oförskämdhet vände sig Fin Mac Coul till landets konung med en underdånig begäran om tillåtelse att från Ulsters norra kust få bygga en väg över North Channel, avsedd för kommunikation med hans skotska kollega. Hans Maj:t, som ogärna ville ådraga sig en så stor och stark mans missnöje, behagade giva sitt nådiga bifall, och Fin grep sig genast an med verket. Han bröt loss från basaltklippan avlånga stenar, fogade konstrikt den ena stenen vid den andra, det enalagret över det andra, längre och

längre ut i havet, och en vacker dag var the Giants Causeway fullbordad, ett sannskyldigt jättearbete. Skotten promenerade nu över till Ulster och de båda resarna togo ett väldigt nappatag, som naturligtvis slöts med en härlig viktoria för irländaren. Längre fram i tiden sjönk the Causeway i havets djup, och nu återstå endast dess båda landfästen samt en öklippa, Rathlin Island.

I denna legend ligger en lovsång till irländarens fighting spirit. Oändligt mera prosaisk är den geologiska skapelseteori, för vilken här nedan skall redogöras.

The Giants Causeway utgöres av ett vidsträckt klipparti, sammansatt av 40,000 basaltkolonner, stående vertikalt sida vid sida. Ytan bildar ej ett jämnt plan utan en oregelbunden yta som måste hava varit ganska obekväm även för jättefötter. Kolonnerna hava i regel hexagonal tvärsektion och äro »skarvade» liksom bamburör. På en del ställen äro de kompakt sammanpackade, på andra stå de mera glest och göra intryck av att luta mot en buktig bottenyta. Ett särskilt intressant parti bildar »the Amphitheatre», en exakt halvcirkelformig arena som Fin Mac Coul måste hava uppfört för den förestående matchen.

Det är ej varje turist förunnat att få beundra detta i sitt slag enastående natursceneri, ty då nordanvinden rasar kan the Causeway under veckor vara överspolad av Atlantens vågor.

Om man från the Causeway riktar blicken inåt land ser man terrängen höja sig i vackra, mörka, regelbundna terrasser, bildade av en eruptiv bergart, basalt, som i forna tider genombrutit kalkmassivet

Giants Causeway.

och i form av glödande lava strömmat ut över landskapet. Samma formation är oss svenskar väl bekant från Kinnekulle, Halle- och Hunneberg m. fl.

När lavan hastigt avkyles, såsom t. ex. då den överspolas med vatten, spricker den sönder och bildar enligt naturens konstnärliga lag ett slags kristaller av regelbunden form, vanligen hexagonaler; och om de sålunda bildade kolonnerna övergjutas med en ny lavabädd, som delar den förras öde, uppstå mellan de båda lagrens kolonner de ovannämnda skarvarna. Ursprungligen var lavans yta horisontal, men under geologiska krafters inverkan har jordskorpan blivit omväxlande höjd eller sänkt, bildande oregelbundna ytformationer, kullar och »amfiteatrar».

Så förklara geologerna bildningen av the Giants Causeway. Skola vi godtaga en så banal tolkning?

På järnvägsresan mellan Belfast och Dublin passerade vi »the scar över Irelands face», tullgränsen mellan Norra och Södra Irland, där våra koffertar underkastades reglementarisk undersökning.

Dublin, Fristatens huvudstad, har ungefär samma folkmängd som Belfast, men här hava katolikerna avgjord majoritet.

Vid framkomsten funno vi endast ett fåtal bilar men fingo göra bekantskap med två för svenskar ovanliga fortskaffningsmedel, »the cab», en liten hästdroska av den typ som för 50 år sedan importerades från London till Lilla London, d. v. s. Göteborg, och där förde en kortvarig tillvaro, samt »the

Jaunting car. jaunting car», en kärra med två sitsar i längdriktningen, där passagerarna sitta två och två med ryggarna mot varandra och hålla sig fast bäst de gitta kunna, utan minsta skydd mot väder och vind. Namnet är svårt att översätta, skakvagn vore måhända det rätta ordet. I kurvorna sättes armstyrkan på ett hårt prov.

Om Imperial Hotel i Belfast ej tillfredsställer moderna anspråk förtjänar däremot *Shelbourne* Hotel i Dublin ett mycket högt betyg i komfort och elegans. Allt är up to date, och läget är det bästa möjliga, vid den vackra Stephens Park. Under påskupproret 1916 besattes hotellet av militär och undgick därigenom det öde som drabbade ett annat fashionabelt hotel, Metropole vid Sackville Street, som sköts i ruiner med kanoneld.

Man kan ej gå långt i Dublin utan att konstatera att man befinner sig i the Island of Ruins. Stadens elegantaste gata, Sackville Street eller som den numera heter O'Connell Street, är flankerad av ruiner och vad värre är av ruinhögar, flertalet daterade från 1916, ehuru även inbördeskriget satt sina dystra spår. Av the Post Office återstå endast nakna murar. Följer man den vackra strandgatan längs

Liffey finner man i väster vad som en gång varit the Four Courts, d. v. s. Irlands förnämliga justitiepalats, och i öster the Customs Office, varav åtminstone murarna återstå.

Frånsett dessa dystra erinringar om de lidanden, som övergått Irlands gamla huvudstad, finner turisten mycket som gör vistelsen i Dublin givande och angenäm. Det vackraste av allt är Phoenix Park, den största park i världen, med sina ofantliga idrottsplatser och det furstliga Viceregal Lodge, där Fristatens generalguvernör har sitt residens.

GLENDALOUGH.

(The Glen of the two Lakes.)

Resor äro mycket dyra i Irland, men på hotellet fingo vi den hugnesamma underrättelsen att en billig utfärd blivit ordnad med tåg till Rathdrum och bil till Glendalough. Vi underläto ej att acceptera detta lockande anbud och hade odelat nöje av järnvägsresan, som bjöd på härliga utsikter över Atlantens lugna yta och Wicklowbergens mjuka formationer. Vid Rathdrum väntade oss den utlovade Fordbilen, den minsta lilla låda våra ögon skådat, förmodligen en kvarleva från den allra första årgången. Vi kommo emellertid överens att med god vilja två personer kunde få plats inombords och den tredje bredvid chauffören. Men helt oväntat framträdde tre medelålders damer, exponenter snarare för irländarens fighting spirit än för irländskans blyga charme, och gjorde resolut sina medrättigheter gällande. På vår stillsamma fråga om

Katedralen.

ej en ny bil skulle kunna ställas till damernas förfogande förklarade chauffören att 4 personer mycket väl kunde få plats i lådan och 2 bredvid honom. Det beniga problemet löstes omsider till allmän missbelåtenhet.

Vid framkomsten mjukade vi upp våra styvnade leder med en god måltid på Royal Hotel, som förestås av en sympatisk tjeckoslovak, och strövade sedan omkring i de ovanligt stämningsfulla omgivningarna bland imponerande minnesmärken från Irlands storhetstid. Främst väcktes vårt intresse av *the Round Tower,* ett av de bäst bibehållna tornen i Irland, över 30 meter i höjd, som dominerar *the Valley of the Lakes,* innesluten mellan majestätiska men dystra berg. Kring tornet äro grupperade en mängd ruiner, bland vilka må nämnas katedralen, med sina om ädel byggnadskonst vittnande

Katedralen.

The round tower.

valvbågar, och det av St. Kevin grundade munkklostret (s. 17).

Dessa fromma stiftelser voro fordom inneslutna i en blomstrande stad, som upprepade gånger brändes och plundrades av våra kära förfäder, »the Danes». Men de voro klåpare i jämförelse med de engelska krigsknektar som år 1398 förstörde staden så grundligt, att sten ej lämnades på sten och den överlevande befolkningen

в*The Valley of the Lakes.*

St. Kevin's Bed.

måste fly för att aldrig återvända.

En kort promenad förde oss genom dalgången först till the Lower Lake och sedan till the Upper Lake, ett natursceneri som i ovanligt hög grad förtjänar epitetet »vild-skönt». Man visade oss på avstånd *St. Kevin's Bed,* en i den branta strandklippan urhålkad grotta, där helgonet invigt sju år åt bön och botgörelse (s. 18). Grottan är endast en meter

hög men var måhända mindre obekväm än det ihåliga träd vari han tillbragt fyra föregående år.

Återkomna till hotellet blevo vi förevisade en mängd hål av mauserkulor i väggar, dörrar och fönsterkarmar, dystra minnen från 1922, då the irregulars hedrade Glendalough med ett besök. Här arresterades den fanatiske upprorsledaren Erskine Childers, som dömdes till döden för innehav av en automatpistol (s. 123).

CORK.

Järnvägen från Dublin går genom Irlands bördigaste nejder, förbi en mängd historiska minnesmärken. »It is a long way to Tipperary», men mödan blir rikt belönad, ty där finnas Irlands fagraste mör, liksom dess stridbaraste män. »Fighting Tipperary» har skrivit många blad i de stora äventyrens annaler. Vi anstränga oss förgäves att med kikaren urskilja konturerna av Cashels branta klippa, på vars krön den store earlen av Kildare brände den uråldriga katedralen i tro att ärkebiskopen just då befann sig därinne (s. 25). För oss svenskar har Cashel ett särskilt intresse, ty därifrån överflyttade till Sverige en båld riddersman, Hugh Hamilton, som blev stamfader för våra mycket uppskattade »Hamiltänger» (s. 123).

Cork, huvudstaden i provinsen Munster, med omkring 100,000 invånare, har ett utomordentligt vackert läge i en rik vegetation och med en hamn som räknas bland världens bästa. Gatorna skulle vara vackra om de ej vanpryddes av så otroligt fula hus

och så många ruiner, minnesmärken från black-and-tans och irregulars operationer. Invånarna i Cork, liksom i denna landsända i allmänhet, äro kända för älskvärdhet och vänlighet — men icke för pålitlighet, påstår man i norra Irland. Thackeray skildrar entusiastiskt kvinnornas *ladyhood,* varpå vi sågo ett par vackra exempel på Hotel Imperial: städerskan var en drottning, uppasserskan en prinsessa.

Cork är Irlands största exporthamn för smör och kreatur, tyvärr också för emigranter. Dess uthamn, Cork Harbour, är en rymlig havsbassäng omkring 20 km. från staden. Där ligger den lilla staden *Queenstown,* vackert belägen på en bergsluttning i skydd för nordliga vindar och på grund av sitt milda klimat högt uppskattad som rekreationsort. Staden har fått sitt namn av Drottning Victoria, som år 1849 för första gången satte sin fot på Irlands jord.

Mitt för Queenstown ligger en befästad ö, Spike Island, som fortfarande i kraft av traktaten 1921 är besatt av engelska marinsoldater. I februari 1924 inträffade en mycket beklaglig händelse, i det att en roddbåt med obeväpnade soldater helt nära landningsbryggan blev lömskt beskjuten från en förbiilande bil, varvid flera dödades och sårades. Mördarna äro fortfarande »on the run», men »vi känna dem och skola få dem fast», förklarade en irländsk minister. Från den dagen patrullera vid bryggan Fristatens soldater med skarpladdade gevär.

Icke heller detta lilla samhälle har undgått inbördeskrigets förödelse. En mängd ruiner vittna om the irregulars framfart, och vid ett tillfälle blev

Blarney Castle.

staden stucken i brand samtidigt från tre håll och hotad av fullkomlig förstörelse.

På återvägen till Cork passerade vi samma havsvikar som vi beundrat på ditresan men som nu i stället för vatten presenterade en grå, otrevlig bottengyttja. Det var ebben som spelat oss detta lilla spratt.

Vi gjorde en bilfärd till det mångbesjungna *Blarney Castle,* en imposant slottsbyggnad från 1400-talet som tack vare Cromwells kanoner fått ruinens pittoreska prägel. Dit strömma tusentals turister, kanske mindre för att beundra ruinens skönhet än för att kyssa en på krönbarriären inmurad sten, som enligt traditionen förlänar den

kyssande en i Irland högt skattad egenskap, nämligen en oemotståndlig vältalighet, med vars hjälp

»He may clamber To a lady's chamber Or become a member Of Parliament.»

Helt nära slottet ligger en liten täck sjö, Blarney Lake, ur vars djup man någon gång lär få se en

hjord av vita kor stiga upp för att njuta av det rika strandbetet.

KILLARNEY

Den lilla staden är från turistsynpunkt ej särskilt tilldragande, varför vi föredraga att taga in på det förstklassiga Lake Hotel, beläget vid Lough Leane c:a 4 km. från stationen. Därifrån har man ett panorama som ger ersättning för många dagars besvärligheter, över den mörka sjön med sina täcka holmar och omgivande majestätiska höjder, bland vilka vi särskilt intressera oss för en 800 meter hög bergtopp som rymmer en av turister mycket uppskattad tjärn, *the Devils Punch-Bowl.* Namnet, som framkallar angenäma idéassociationer, motiveras av det välbekanta förhållandet att Den Sure då och då plägar röra om i sjön med en stor slev, varvid uppstår det ljudfenomen som i dagligt tal benämnes åska. Att sjön är bottenlös, därom råder intet tvivel, ty en man försökte dränka sig där, men långt efteråt kom ett brev att han dykt upp i Nya Zeeland.

På en i sjön utskjutande halvö ligger en härlig slottsruin, *Ross Castle,* som har sin märkliga historia. Borgen byggdes på 1400-talet av den mäktiga clanhövdingen O'Donoghue Ross, som ännu icke är död, ty vart sjunde år kan man, om man har tur, få se honom spränga fram på sin vita springare. Då Munster skövlades av Ludlows horder höll sig detta starka fäste så länge, att det såg ut som om belägringen skulle behöva uppgivas. Men Ludlow fick höra en gammal sägen att Ross Castle aldrig kunde intagas förr än skepp flöto på Lough

Ross Castle.

Leane, och då lät han från kusten släpa upp stora båtar, vilka bemannades med krigsfolk och kanonen När flottiljen blev synlig sträckte besättningen genast vapen.

Vi bestiga med frejdigt mod en jaunting car och skaka i väg med *Muckross Abbey* som första mål. Den ärevördiga klosterruinen ligger inbäddad i en tät skog av uråldriga träd. Vi vandra omkring i samlingsrum, celler och korridorer, kring en gård, där ett gammalt träd sträcker sina grenar mot murarna, upp och ned för en spiraltrappa, som enligt byggnadsteknikens enklaste lag ej borde kunna bära sin egen tyngd. En dyster tystnad råder inom och utanför klostret, som ligger omgivet av gravar, där fromma och lärda män funnit ro efter livets strider. Plötsligt erfara vi en känsla av att vi ej äro ensamma och finna oss vara föremål för en intensiv

Muckross Abbey.

uppmärksamhet från en lång rad av svarta kor, som oavvänt betrakta oss med sina melankoliska ögon. Varför se de så oändligt sorgsna ut? Varför äro de så hemskt svarta? Varför stå de så orörliga just här vid munkarnas gravar? Med kallsvett på pannan klättra vi upp i vår jaunting car.

Färden går vidare på en bred landtunga som skiljer Lough Leane från en annan, icke mindre stämningsfull sjö, Muckross Lake. Vegetationen blir allt rikare, vi färdas genom en tät skog med alla möjliga slags träd, där murgrönan klättrar högt upp på stammarna, mellan häckar av rododendron, vilkas fagra blommor bilda kompakta väggar. Och då vagnen stannar vid de båda sjöarnas föreningspunkt, *the Meeting of the Waters,* finna vi oss plötsligt i en miljö som kommer oss att spärra upp ögonen av förvåning: Vi stå bland magnolior,

The Old Weir Bridge.

kamelior och palmer. Huru kunna dessa bortskämda barn av söderns flora trivas i norra Europas råa klimat? Så fråga vi och man svarar oss: »Här fryser aldrig, här är julen nästan lika grön som midsommaren.»

Vi promenera fram till *the Old Weir Bridge,* en ruin från vikingarnas dagar, och se en liten båt staka sig fram genom forsen under det halvt raserade brovalvet.

The Meeting of the Waters är, åtminstone efter vår korta erfarenhet, Smaragdöns pärla. Men fem kilometer

därifrån ligger en ohyggligt dyster och ödslig dal, *Gap of Dunloe*: Irland, liksom irländaren, är rik på motsatser.

LIMERICK,

vikingarnas gamla huvudstad och i Irlands historia åtnjutande det tendensiösa epitetet *the City of the Violated Treatu* (s. 35), är enligt Blacks Guidebook icke en stad för turister. Sannare ord hava aldrig skrivits.

Staden genomströmmas av Shannon, Irlands största flod, som nedanför Lough Derg bildar en serie långsträckta forsar med sammanlagt omkring 30 meters fallhöjd. Jag hade turen att sammanträffa med en tysk ingenjör, som för firman Siemens-Schuckerts räkning var sysselsatt med mätningar för ett ifrågasatt vattenkraftverk (s. 170), och gjorde i hans instruktiva sällskap en bilfärd längs floden ända upp till sjön, som ligger c:a 30 kilometer från Limerick.

Även från turistsynpunkt erbjöd denna färd stort intresse. Den lilla staden Killaloe gör ett fridsamt intryck, och längs sjön går en lång allé med oerhört höga träd. För att bese de högsta forsarna promenerade vi genom en vacker park med ett ståtligt slott, som saknade fönster och tydligen ej på länge varit bebott. Jag frågade om anledningen härtill och fick veta, att slottet ägdes av en »absentee lord» som utkrävt väl höga arrendeavgifter, varemot bönderna demonstrerat genom att sätta eld på byggnaden.

Vi intogo thé på hotellet i den lilla välbyggda byn Castleconnel. Jag uppfångade en skymt av värdinnan, en högrest, värdig, gråhårig dam, som för några år sedan förlorade sin man under mycket sorgliga omständigheter. En dag hade från hotellets krogrum en slusk skjutit på en förbipasserande engelsk soldat. Kort därefter marscherade en patrull fram till hotellet och officeren kallade ut värden, som utan vidare nedsköts inför sin hustrus ögon. Förmodligen en ganska vanlig episod.

GALWAY

var fordom en mäktig handelsstad, som stod i livlig förbindelse med Spanien och vars byggnadskonst ännu företer spanska inslag. Nu gör staden intryck av fattigdom och förfall, men från turistens synpunkt erbjuder den ett mycket stort intresse. Om man promenerar längs de stora och tyvärr nästan tomma hamnbassängerna, som fordom vimlade av galeaser, får man se lämningar av förnäm spansk

Ruin av spansk byggnad.

byggnadskonst och såsom en beklämmande kontrast långa rader av små stugor, där den fattigaste befolkningen har sin torftiga hemvist. Där bokstavligen kräla trasiga och smutsiga ungar, men sällan får man se vackrare, rosigare och gladare småfolk. Ger man en penny åt någon parvel lysa alla de små anletena upp i oförställd glädje.

Från de gamla fästningsvallarna har man en storslagen utsikt över Galway Bay, och vid klar sikt kan man skönja konturerna av *the Aran Isles,* sterila, ödsliga öar, där Atlantens hårda vindar obarmhärtigt gäcka människans svaga försök att ur den karga jorden utvinna ett torftigt livsuppehälle. Där bor Irlands fattigaste men i mångas ögon ädlaste folk. De leva där icke i »splendid» men i »perfect isolation», behålla gaeliskt språk, gaeliska dräkter och sedvänjor, äro förnöjsamma, fromma och

renhjärtade. Där finnas gamla människor, som aldrig satt sin fot på »fastlandet», för vilka Galway står som ett avlägset och oupphinneligt världens centrum. Och så som där nu är har där varit från hedenhös. Legenderna förtälja att Aranöarna varit Firbolgarnas sista fästen, och kelterna, vilka alltid dragits till väster, hava där fått leva något så när i fred för sina engelska plågoandar. För arkeologen är denna ögrupp ett Eldorado, där han får sitt lystmäte på ruiner av kyrkor, kloster och runda torn.

Vi gjorde en resa till *Clifden,* i förhoppning att få beundra Connemaras vilda skönhet. Men den dagen — och den enda — voro vädrets gudar oss icke nådiga, ty the Twelve Pins, Irlands mest imposanta bergstoppar, voro dolda av en avundsam regnslöja. Icke heller förunnades det oss att från Clifden njuta av utsikten över Atlanten eller att göra en promenad till de praktfulla ruinerna av Clifden Castle. För att få se ruiner behöver man dock ej gå utanför staden, därför hava black-and-tans sörjt över hövan.

Från Dublin anträdde vi hemfärden över den lilla eleganta förstaden *Kingstown,* dit vi åkte i hotellets hyrpereleganta bilbuss, förbi förnämliga villakvarter. Vi bestego ångbåten till Holyhead och sågo snart med vemod Wicklowbergens ståtliga silhuett sjunka bakom horisonten.

Vi lämna Irland med oförgätliga minnen av land och folk. Vi ha där fått njuta av en gudabenådad natur, mättad av intryck från en historia av lidanden, uppoffringar, patriotism och hjältedåd. Vi ha fått göra bekantskap med män och kvinnor av vitt

skilda kategorier, alla präglade av den personliga älskvärdhet som är irländarens kännemärke. Vi ha färdats på snabba järnvägståg, som kommit och gått på minuten, i skakfria verkligt »förstklassiga» tredjeklassvagnar med tyvärr förstklassiga biljettpriser. Vi ha sett tusen trasiga människor men ej en enda buse, icke heller någon dandy eller någon målad kvinna, icke en enda berusad person. Aldrig ha vi sett någon tidning, bok eller illustration av osedlig karaktär.

Vy från Clifden.

Vi känna en varm sympati för denna rikt begåvade nation med sin säregna kultur och sin säregna folkkaraktär, vari finnes så mycket gott, som under vidriga förhållanden ej kommit till sin fulla rätt, och så mycket ont, som i en lycklig framtid är dömt att försvinna i brist på näring.

LITTERATURHÄNVISNINGAR

1.

W. M. Thackeray. The Irish Sketch Book.

2.

Edward Hull. The Physical Geology and Geography of Ireland.

3.

Paul Dubois. La Question Irlandaise.

4.

James Connolly. The New Evangile.

5.

Larminie. West Irish Folk Tales.

6.

G. H. Chesterton. Irish Impressions.

7.

Murray's Handbook of Ireland.

8.

Blacks Guidebook of Ireland.

9.

Douglas Hyde. Legends of Saints and Sinners.

10.

Charles Graves. Humours of Irish Life.

11.

George W. Russell. Cooperation and Nationality.

12.

Sir Horace Plunkett a. o. The United Irishwomen.

13.

Mrs S. G. Hall. Tales of Irish Life and Character.

14.

Evert Hamilton. The Soul of Ulster.

15.

T. M. Kettle. Irish Oratory and Orators.

16.

John Boyle. The Irish Rebellion of 1916.

17.

Richard Dawson.

Red Terror and Green.

18.

—

Sinn Fein Rebellion Handbook.

19.

Francis Hacket. Ireland, a Study in Nationalism.

20.

O'Hegartby. Sinn Fein.

21.

Robert Mitchell Henry. The Evolution of Sinn Fein.

22.

B. C. Pollard. The Secret Societies of Ireland.

23.

James Stephens. The Insurrection in Dublin.

24.

Frank Mathew. Ireland.

25.

Erskine Childers. La Terreur Militaire en Irlande.

26.

Pierce F. Purcell.

The Peat Resources of Ireland.

27.

» » »

The Winning and Utilization of Peat.

28.

Sir John Purser Griffith. The Water Power Resources of Ireland.

29.

» » » »

Water Power and Irish Industrial Development.

30.

Constance de Markievicz. What Irish Republicans stand for.

31.

Michael Collins. The Path to Freedom.

32.

Robert Tweedy. Irish Freedom explained.

33.

W. Adison Phillips. The Revolution in Ireland 1906—1923.

34.

P. W. Joyce. A concise History of Ireland.

35.

Simone Téry. En Irlande.

36.

Rev. F. A. Finlay. Foxford and its Factory.

37.

Gerald Horan. The Courts of Justice Act.

38.

Erik Lövgren. Irland under Nya Tiden.

38.

C. J. Hambro. Irske Streiftog og Studier.

40.

—

The Trail of the Black-and-Tans.

41.

Dan Breen. My Fight for Irish Freedom.

42.

P. S. O'Hegarty. The Victory of Sinn Fein.

43.

Thorns Official Directory 1924.

44.

Nordisk Familjebok (V. S—g, m. fl.).

Förut har utkommit av

J. GUST. RICHERT

MONACO

med 92 illustrationer, porträtt, vyer och teckningar, i texten, panoramabild ocn karta.

Pris Kr. 8: 50.

UR PRESSENS OMDÖMEN.

»Jag kan icke tänka mig annat än att professor Johan Gustaf Richerts på uppgifter överrika och med glänsande gott humör skrivna bok om Monaco skall få en ofantligt stor läsekrets.»

Carl Laurin i Svenska Dagbladet.

»Bland de reseskildringar, som anträffas i den nyutkomna litteraturen, intar förvisso professor Richerts bok om

Monaco en av de främsta platserna.»

O. R—s i Stockholms Dagblad.

»Professor Richert är en mycket acceptabel ciceron, mångsidig iakttagare, diskret kommentator och utrustad med en skalk i ögat, vilket allt är högst klädsamt för en gammal professor.»

C. S—g i Göteborgs Handelstidning.

»Det hela är skrivet med brio, humor och en sakkunskap, som ej skytt mycket arbete.»

Gunnar Andersson i Dagens Nyheter.

»I själva verket vilar det en anmärkningsvärd friskhet, man skulle nästan ibland vara frestad att säga pojkaktig livs- och naturglädje över dessa skildringar av en sextiosexårig professor.»

Herm. Seldener i Nya Dagligt Allehanda.

»Vi ha fått en Monacobok — en, men ett lejon.»

Gwen i Stockholms-Tidningen.